

[1Kr 9,26n], odkud dovážel zlato. Po jeho smrti přístaviště upadalo. Jozafat, judský král, marně se pokoušel o jeho obnovu, i když se mu ke spolupráci nabízel Ochoziáš, syn Achabův [1Kr 22,48-49; 2Pa 20,36-37]. Také úsilí Joramovo bylo marné. Teprve Amaziáš si znovu podrobil Idumejské [2Kr 14,7; 2Pa 25,11-12] a jeho syn Azariáš »vzdělal Elat« [2Kr 14,22; 2Pa 26,1-2], čímž se snad myslí, jak se domnívají vykladači, Aziongaber. R. 735 př. Kr. se Idumejští opět zmocnili přístavu. Vykopávky z r. 1938 př. Kr. objevily toto město v arabské osadě Tel el Kheleifeh při sev. oblouku zálivu Akabského, vzdáleného $\frac{3}{4}$ km od moře, které se tu zaneslo. V písku se uchovaly i kůly z bývalého přístaviště. V domech byly nalezeny četné měděné nástroje, hroty oštěpů, udice a pod., z čehož lze soudit, že obyvatelé byli zručnými kovodělníky [Dt 8,9]. Ve vykopávkách byly objeveny tavící pece, položené tak, že pravidelným větrem vznikal takový tah, že žár stačil na dobývání mědi z rud. Krom toho byl zde i průmysl provaznický.

Aziz a [= silný?], jeden z mužů, kteří na naléhání Ezdrášovo propustili ženy cizozemky [Ezd 10,27].

Azmavet [= smrt je silná?]. 1. Jeden z bojovníků Davidových [2S 23,31]. - 2. Benjaminita, jehož synové se připojili k Davidovi v Sicelechu [1Pa 12,3]. - 3. Syn Jehoádův, potomek Saulova syna Jonatana [1Pa 8,36]. - 4. Syn Adielův, správce Davidových pokladů [1Pa 27,25]. - 5. Vesnice někde u Jerusalema, z jejichž obyvatel se vrátilo 42 z babylonského zajetí [Ezd 2,24]. Někteří ze zpěváků bydlili na jeho polích [Neh 12,29]. Leželo snad mezi Gába a Anatot. U Neh 7,28 se nazývá Bet-azmavet.

Azor. 1. Opevněné město, které po zabrání Izraelskými bylo přiděleno pokolení Neftalím [Joz 11,1-13; 12,19; 19,36]. Leželo mezi Ráma a Kádes nad jezerem Meromským. Za dnů Debory vládl v tomto městě Jabin. Jeho vojevůdce Zizara byl však poražen a zabit ve slavné bitvě [Sd 4,1-24; 1S 12,9]. Není jisto, zda jde o totéž město, které opevnil Šalomoun [1Kr 9,15; 2Kr 15,29]. - 2. Místo v nejjižnější části Judstva, poblíž Kedes [Joz 15,23]. - 3. Vesnice benjaminská [Neh 11,33], 6 km sz od Jerusalema. - 4. Kraj v arabské poušti vých. od

Palestiny, jehož zpustošení prorokoval Jeremiáš [49,28-33]. - 5. Jméno z rodokmenu Ježíšova [Mt 1,13].

Azot, Aždod [= pevnost], město ve fílištinském pětíměstí mezi Gázou a Joppen, 5 km od Středozemního moře, na silnici vedoucí z Egypta do Palestiny v rovině Šefela. Bylo přiděleno pokolení Judovu [Joz 15,46-48], nebylo však Judou opanováno, protože bylo v rukou obrů Enakim [Joz 11,22]. Když v době soudců bojovali Izraelští s Fílištinskými a přinesli na bojiště truhlu úmluvy, byla jim po porážce vzata a přenesena do A. a postavena do chrámu modly *Dáгона. Po svizelích, které vzápětí stihly obyvatele Azotu, bylo rozhodnuto, aby truhla Boží byla dopravena do Akkaron a odtud přes Betsems opět do území izraelského [1S 5,1-8]. Uziáš pobořil zdi tohoto města [2Pa 26,6]. Podle Iz 20,1 Tartan, assyrský vojevůdce, oblehl a dobyl A. Po návratu Židů z Babylona obyvatelé A. protestovali proti znovuopevnění Jerusalema. Přesto však někteří z navrátilců se ženili s Azotkami [Neh 4,7; 13,23-24]. V době křesťanské byl Filip, pokřtív u Hebronu komorníka mouřeninské královny, nalezen v A. [Sk 8,10]. A. bylo sídlem biskupství; prvním biskupem byl Silvanus. Bývalé A. je nyní Ezdud as o 5000 obyvatelích [sr.Jr 25,20; Sof 2,4; Za 9,6].

Azriel [= Má pomoc je Bůh]. 1. Náčelník kmene Manassesova, který sídlil vých. od Jordánu [1Pa 5,24]. - 2. Otec Jerimotův z pokolení Neftalím v době Davidově [1Pa 27,19]. - 3. Otec Saraiášův z doby Jeremiášovy [Jr 36,26].

Azrikam [= má pomoc povstala]. 1. Syn Neariášův [1Pa 3,23]. - 2. Syn Azelův, potomek Saulova syna Jonatana [1Pa 8,38; 9,44]. - 3. Levita z čeledi Merari [1Pa 9,14]. - 4. Správce paláce Achasova, který byl zavražděn Efraimitou Zichrim [2Pa 28,7].

Azuba [= zapomenutá]. 1. Žena Kálefa [1Pa 2,18], syna Ezronova. - 2. Matka krále Jozafata [1Kr 22,42; 2Pa 20,31].

Azur. 1. Otec falešného proroka Ghana-niáše [Jr 28,1]. - 2. Otec Jazaniáše, »knížete lidu« [Ez 11,1]. - 3. Jeden z potvrzujících smlouvu Nehemiášovu [Neh 10,17].

B

Baal, *Bál.

Baal [= pán, vlastník, manžel], vesnice na hranicích území Simeonova [1Pa 4,33], snad totožná s Rámat na jihu [1S 30,27]. *Balatber.

Baalat [= paní], neznámé město v původním území Danovu někde poblíž Gázer [Joz 19,44], které opevnil Šalomoun [1Kr 9,18; 2Pa 8,6].

Baalis, král ammonitský. Žil v době zkázy Jerusalema za Nabuchodonozora [Jr 40,14].

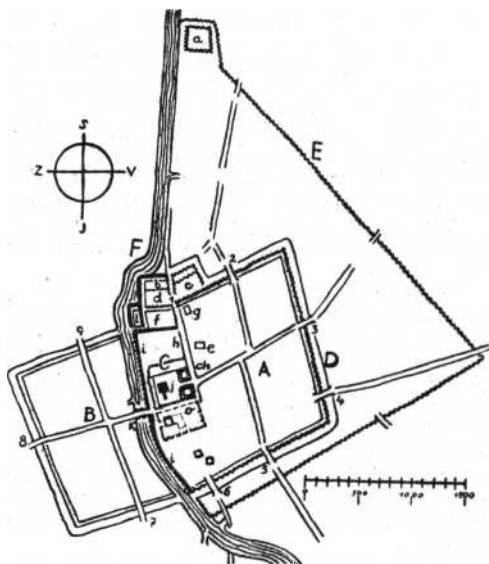
Baana. 1. Jeden z vrahů Izbozetových [2S 4,2,6], bratr Rechabův z pokolení Benjaminova. - 2. Otec Gheleba Netofátského, Davidova bojovníka [2S 23,29]. - 3. Jeden z těch, kteří se vrátili se Zorobábelem ze zajetí babylonského [Ez 2,2; Neh 7,7; 10,27]. - 4. Otec Sádochův [Neh 3,4]. - 5. Dva Salomounovi úředníci [nakupovači potravin 1Kr 4,12,16], z nichž první byl pravděpodobně bratr pisáře Jozafata a měl na starosti rovinu Jezreelskou; druhý byl synem Chusai a měl na starosti krajinu pokolení Asserova.

Baaseiáš, levita z čeledi Gersonovy, praotec zpěváka Azafa [1Pa 6,40].

Bábel [= zmatení, podle biblického výkladu (Gn 11,9); brána Boží, (*bab-ilu*) podle původního smyslu v babylonštině]. *Babylon.

Babylon [akkadsky, t. j. babylonsko-assyrsky, Bab-ilu = brána Boží]. 1. Hlavní město říše, označené v Gn 10,10; 11,2; Iz 11,11 jménem Sinear, v pozdějších knihách SZ jménem Kaldea nebo země Kaldejská [Chaldejská Jr 24,5; 25,12; Ez 12,13]. Podle Gn 10,6-10 založil město Nimrod, vnuk Chámův. Město velmi vzrůstalo, bylo však při povstání proti Assyrii r. 683 př. Kr. úplně zničeno. Teprve Nabuchodonozor [605—562 př. Kr.] je ve velkých rozměrech a s velkou nádhrou znovu vybudoval na obou březích Eufratu v podobě čtverce, jehož každá strana byla 120 stadií, t. j. 22 km dlouhá [podle Herodota. Podle jiných byly jeho rozměry menší]. Krylo tedy plochu 490 čtv. km[!], čtyřikrát větší než Londýn. Celá tato plocha nebyla ovšem zastavěna; mezi domy rozkládaly se zahrady, háje a rozsáhlá pole. Město bylo ohrazeno vysokou zdí s 250 věžemi a 100 bronzovými branami, po 25 na každé straně [Jr 51,58]. Na ohradní zdi mohlo jeti 6 vozů vedle sebe. Vedle ohradních zdí táhly se městem ještě dvě zdi vnitřní. Město bylo chráněno na západní straně močálovitým jezerem, na třech ostatních stranách hlubokými rameny Eufratu. Nádherný kamenný most spojoval oba břehy Eufratu, kde proti sobě ležely královské hrady [Akropolis], spojené nejen mostem, nýbrž i tunelem pod řekou.

Nedaleko odtud byly proslulé visuté zahrady, které Nabuchodonozor [= Nebukadnezar] založil pro svou manželku, královskou dceru médskou. Byl to terasovitý palác na sloupech

Plán Babylonu za časů Nabuchodonozorových. A. Staré město. B. Nové město Nabuchodonozorovo. C. Posvátný okrsek. D. Vnitřní zed Nabuchodonozorova. E. Vnější zed. F. Řeka Eufrat - 1.-9. Mětské brány. — a. Nabuchodonozorův letní palác, b, d. Starý královský hrad. c. zahrady Semiramidiny. e. Chrám Astarty. f. Palác Nabuchodonozorův. g. Chrám Ninmach. h. Chrámová třída. ch. Kněžské budovy, i. Nábřeží Eufratu, j. „Babylonská věž“, k. Most přes Eufrat. l. Astartina brána. o. Chrám Mardukův.

s olověnými stropy, na nichž bylo dostatečné množství hlíny i pro největší stromy. Severně od královského paláce byla pověstná *babylonská věž [Gn 11,3]. Byl to ve skutečnosti chrám boha Baala [Marduka], jeden ze sedmi divů světa. V jeho nejhořejším patře byla svatyně se zlatým stolem a lůžkem pro božstvo, kde panenské kněžky trávily noc. Babylonské ulice byly přímé, lemované třípatrovými až čtyřpatrovými domy. Křižovaly se v pravých úhlech. Toto obrovské město, které v době slávy mělo 2 miliony obyvatel, leží již přes 2000 let v rozvalinách nedaleko nynějšího

města Hillehu jižně od Bagdadu. Tak se splnila prorocství SZ [Iz 14,1-23; 21,1-10; 46,1-3; Jr 51,37]. Bylo vystavěno dílem z pálených, dílem z nepálených cihel a tvárníc. Je pohřebištěm Alexandra Velikého.

Babylon [*Babylonie] byl dědicem slavné kultury sumerské [šumerské]. V příslovečně žirné krajině se stal křižovatkou cest obchodních a předmětem, jímž se vzněcovala obrazotvornost současníků. Izraelité jej pokládali za východisko rozptýlení národů po potopě [Gn 11,1-9].

Z nejvýznamnějších panovníků v starém B. byl král Hammurabi [Chammurabi]. Jeho dynastie se tam udržela až do r. 1595 př. Kr. [podle Hrozného]. Zatím vzrostla totiž říše assyrská. Assyryský Tiglatfalasar I. [1115-1002] podmanil si Babylon. Senacherib [705-681] jej vyvrátil. Nabopolasar, mistodržitel babylonský, se však spojil s Kyaxarem, králem médijským, a dobyli Ninive. Jeho pádem vznikla pak říše novobabylonská [až do r. 539] a východní samostatná říše médijská. V Babylóně pak nejznamenitějším panovníkem byl Nabuchodonozor II. [605-562 př. Kr.], který bitvou u Karchemiše [605] odrazil útoky egyptské, vyvrátil říši Judskou [586] a odvedl její obyvatele do zajetí. Po jeho smrti Babylonie klesala a za krále Nabonida [556-539] perský král Cyrus [Kyros] učinil z Babylonie provincií své říše. Tak zašla sláva Babylonu. Seleucus Nicator r. 312 př. Kr. použil kamene rozbořeného města ke stavbě Seleucie, nového hlavního města na Tigridu. V 10. stol. po Kr. se vědělo už jen, že tam, kde stál kdysi Babylon, stojí malá vesnička Babel.

2. Babylon ve Zjevení Janově jest symbolické jméno pro Řím. Jde zřejmě o navázání na sz prorocství. Jméno samo znamenalo sz prorokům protibozskou moc, typ Bohu nepřátelské, svět ovládající moci, jejíž lokalisace podle okolností může být různá. Jde o démonickou sílu, která v posledních dnech se vzepře proti Bohu. »Babylon veliký«, »to město veliké« [Zj 14,8; 16,19; 17,5; 18,2.10.21; 17,18; 18,10. 16.18-19.21] jsou symbolisovány podobou veliké nevěstky [17,1; 19,2], matky smilstva a ohavnosti země [17,5]. I tento obraz odpovídá sz představám [Iz 23,15n Tyrus, Na 3,4 Ninive]. Tato nevěstka sedí na šelmě brunátné o sedmi hlavách a desíti rozích [sr. Dn 7 a obrazy pohanských bohův sedících na zvířatech], je nápadně oblečená a ozdobená a na čele po způsobu římských nevěstek má napsané jméno: Tajemství. Je opilá krví svatých, kteří byli v jejím městě zabiti [Zj 17,3-6]. Zvířetem je míněn Antikrist [Zj 13], který ve spojení s desíti králi zničí město a spálí ohněm [Zj 17,16] z ponuknutí Božího [17,17; 18,8; 19,2]. Nad zničením Babylonu, který je protikladem nového Jerusalema, sestupujícího s nebe na zem [Zj 21,2], ozývá se radost v nebi a nářek obyvatel země [Zj 18,9]. Ale křesťané budou zachráněni, protože dostanou rozkaz k vyjití z Babylonu [Zj 18,4, sr. Iz 48,20; 52,11; Jr 50,8; 51,6; Mt 24,15n]. Zj. Janovo má zřejmě

Babylonie [53]

na mysli tehdejší Řím. »Město na sedmi pahorcích« bylo tehdy okřídleným označením Říma. I v pozdním Židovstvu byla Bohu nepřátelská moc lokalisována v Římě, i když šlo v podstatě o démonické, satanské síly. Vidoucí i v politických událostech viděl při práci satanskou moc. Snad také první křesťané ve svých písemnostech s ohledem na římskou cenzuru v době pronásledování dávali přednost tajemnému Babylonu před výslovným jmenováním Říma. Podobně i 1Pt 5,13 Babylon je patrně označením Říma.

Babylonie [bibl. Sinear Gn 10,10; 11,2; Iz 11,11 nebo Kaldejská země Jr 24,5 a j.], země na dolním toku a soutoku Eufratu a Tigridu, ohraničená na severu [34° sev. š.] Mesopotamií v užším slova smyslu, na východě pohořím Elamským, na jihu Perským zálivem a na západě Arabskou pouští, byla velmi úrodná. Její úrodnost byla zvyšována umělým zavodňováním. Nejlepší informace o dějinách Babylonie podává B. Hrozný [Nejstarší dějiny přední Asie a Indie, 1943²], který ukazuje na téměř nerozřešitelnou komplikovanost událostí na babylonské půdě. V nejstarší době v jižní části B. vládli Sumerové s městy Nippur, Adab, Lagaš, Larsa, Uruk [Erech], Ur a j. Na severu vládli Akkáďané s hlavními městy Babylon, Borsippa, Kiš, Sippar, Agade [Akkad] a j. Sumerové [Sumerové], původu dosud bezpečně nezjištěného, přišli odněkud ze střední Asie; Akkáďané byli Semité. Sumerové i Ak-kaďané tvořili městská království, jež spolu vzájemně válčila. Brzy vládli Sumerové, brzy Akkáďané, až kolem r. 2400 př. Kr. se podařilo akkadskému Sargonovi podmaniti všechna sumerská města; založil město Agade a rozšířil říši až ke Středomoří. Avšak kolem r. 2255 př. Kr. se říše stává kořistí gutijských hord z pohoří východně od Tigridu. Jejich jho svrhli Sumerové a kolem r. 2131 př. Kr. osvobozují i Akkad. Ale už kolem r. 2000 podléhá země semitské invasi Amurrejců, jejichž nejvýznamnější král Hammurabi [Chammurabi, *Amrafel] říši sjednotil [1791-1749 podle Hrozného]. Teprve nyní lze mluvit o Baby-lonii v politickém smyslu. Avšak už za nástupců Hammurabiho trpěla země nájezdy Kassitů [Kašitů] původu kaspického, ovládaných šlechtou arijskou, ale dynastie Hammurabiho se udržela až do vpádu Hetitů [Chattijců] kolem r. 1594 př. Kr. Ale ani Kassité nevládnou déle než asi do r. 1164 př. Kr. Na čas se zmocňují Babylonie Assyrové, kteří původně měli chránit babylonskou říši na severu, ale jsou vypuzeni novou babylonskou dynastií, jejíž králové jsou vesměs Babyloňané. Mezi nimi vyniká zvláště Nabuchodonozor I. [1146-1123 př. Kr.], který porazil Elamity a Hetity. Ale v krátku [kolem 1100 př. Kr.] aramejské kmeny vnikají do Babylonie, posilují Assyřany a r. 729 Tiglatfalazar IV. [Ful] se stává králem Babylonie.

Mezitím kolem Perského zálivu vyrůstá národ, známý pod jménem Kaldejců [Chal-

[54] **Babylonská věž**

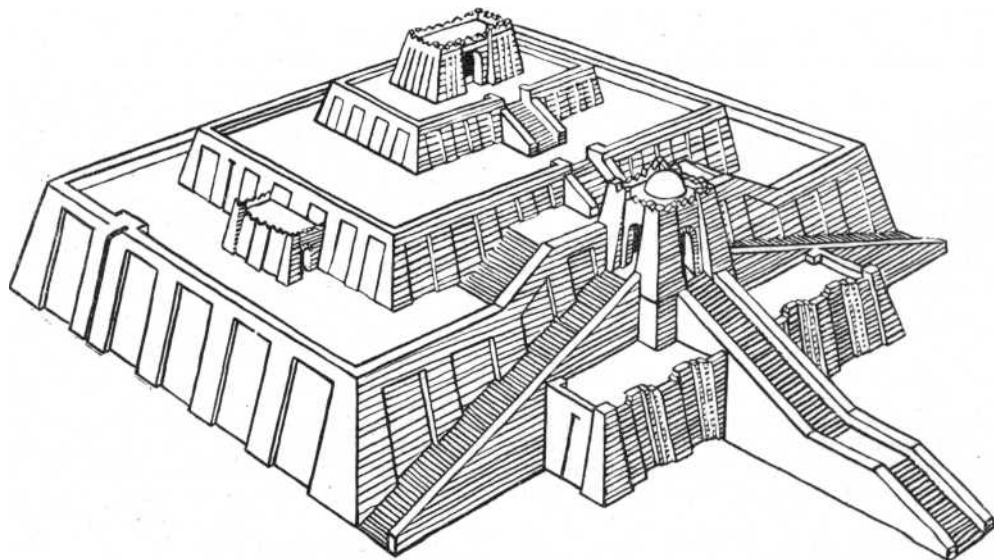
dejští], který pronikal k severu. Jejich král Merodach-Baladan za pomoci aramejských kmenů a říše Elamské se prohlásil za pána Babylonie; r. 712 poslal poselstvo k judskému králi Ezechiášovi, aby jej získal pro spojenectví proti Assyrii [2Kr 20,12-19; 2Pa 32,31; Iz 39], ale byl r. 703 př. Kr. poražen assyrským Senacheribem a nucen uprchnouti do Élamu. Teprve kaldejskému Nabopolassarovi se podařilo svrhnouti jho assyrské a založiti říši novobabylonskou [kaldejskou] tím, že ve spojení s médským králem Kyaxarem vyvrátil assyrské Ninive r. 612 př. Kr. Jeho syn Nabu-chodonozor II., který dokončil znovuvybudování Babylona, porazil egyptského faraóna Nechona u Karchemiše r. 605 př. Kr.; tak se Babyloňané stali pány celé země assyrsko-babylonské. Nabuchodonozor oblehl dvakrát Jerusale [597 a 586] a vyvrátil jej. Jeho syn Amel-Marduk [Evilmerodach 562-560] si oblíbil zajatého judského krále Joachina, propustil jej ze žaláře a vykázal mu přední místo u dvora [2Kr 25,27n]. Byl však zavražděn a na trůn nastoupil jeho zeť Neriglissar [560-556]. Jeho syn a nástupce byl zavražděn po devíti-měsíční vládě. Panovníkem se stal Nabonid, za něhož r. 539 se zmocnil Babylonie perský král Cyrus [Kyros]. Nová dynastie vládla až do r. 332 př. Kr., kdy se Babylonie zmocnil Alexander Veliký [až do r. 323]. Od r. 312 do 171 př. Kr. byli pány B. Seleukovci, pak Parthové [do 226 po Kr.], ale moc Babylonie upadala až do r. 641 po Kr., kdy se jí zmocnili Arabové.

Po stránce náboženské *Assyrsko-babyl. náb.

Po stránce kulturní, jak připomíná Bič [Palestina od pravěku ke křesťanství I. 1948], byli Sumerové a Akkadňané učitelé světa, zvláště v matematice a geometrii. Znali větu Pythagorovu a téměř správně číslo Ludolfovo; jsou »původci šedesátkové soustavy, již dodnes měříme čas a dělíme úhly. Vedle toho však užívali běžně i soustavy desítkové pro praktickou denní potřebu. Rok dělili na 12 měsíců, měsíc podle měsíčních čtvrtí na sedmidenní týdny se dny po 12 dvouhodinách«. Jejich dvouloket měřil 990-996 mm a p. O Hammu-rabiho kodifikaci právnických zvyklostí *Amrafel. Dr Bič upozorňuje také na babylonské mythy, které se staly společným majetkem starého Orientu. Bylo na př. dochováno 14 vyprávění o stvoření světa, 6 o potopě a j. Ovšem, biblické zprávy se podstatně liší od těchto mythů svým zaměřením: nejde jim o otázku jak, nýbrž o otázku proč, k jakému cíli.

Po pádu Jerusalema r. 70 po Kr. se stala Babylonie na mnoho století sídlem židovských theologů, kteří se zde věnovali horlivému studiu SZ, v němž mnohdy předstihli své palestinské kolegy. Z nejvýznamnějších literárních památek po nich je babylonský talmud.

Babylonská věž [Gn 11,4-5] bývá ztotožňována s ruinami chrámu Bálová Birs Nimrud [věž Nimrodova] v Borsippě, nedaleko starého Babylonu. Tento chrám, obnovený Nabuchodonozorem, byl vystavěn z nepaléných cihel, spojených lepkou zemí [místo vápna]. Sloužil také za hvězdárnu. »Obrovská zeď«, v níž byly brány kovové, obklopovala rozsáhlý čtverhranný dvůr chrámový. Každá strana čtverce půdorysu byla 196 m dlouhá; na tomto základě vypínala se na způsob pyramidy do

Rekonstrukce „babylonské věže“ z Ur. Podle L. Wooleye.

výše rovněž 196 m věž o sedmi patrech, vždy užších a užších. Do Nabuchodonozora měla obrovská budova jen tři patra. Dnes se má za to, že jde spíše o věž, jež tvořila součást babylonského chrámu na opačné straně Eufratu, nazývaná E-temen-ana-ki, jejíž základy byly objeveny teprve r. 1887. Cihel z těchto základů bylo používáno ke stavbě měst Ktesi-fonu, Seleucie, Bagdadu a Hillehu. Jméno E-temen-ana-ki znamená: »Dům základu nebe a země«. Základna věže byla rovněž čtverco-vitá o straně 354 m. Měla šest poschodí. Nad šestým poschodím se zvedala svatyně Mardu-kova, 15 m vysoká. Nabopolassar a Nabucho-donozor se marně pokoušeli o dostavění věže. Jejich stavitelské nápisy hlásají: »E-temen-ana-ki, jejíž vrchol měl dosáhnouti nebe«.

Pověst o babylonské věži předpokládá, že v Babylone bylo prasídko celého lidstva. Biblický vypravěč ji patrně převzal, arci ne bez podstatných změn, použiv ji k tomu, aby vyjádřil přesvědčení o bytostné jednotě lidstva, nerozděleného původně na »jazyky«, t. j. národy a rasy. Zároveň chtěl ukázat, že lidská sobecká domýšlivost národní a civilisační je vzpourou proti Bohu, který ji vždy potlačí. Od nejstarších dob byl tedy Babylon u Izraelitů symbolem lidské pychy a domýšlivosti.

Babylonské zajetí bylo výsledkem několika-kerého obléhání Jerusalema Nabuchodonozo-rem, králem babylonským, a poslední kapitolou dějin království Judského. Předpověď o něm obsahuje kniha Izaiášova [6,11-12; 11,12] a Micheášje lokalisuje do Babylona [Mí 4,10]. Podle babylonských zpráv už r. 701 odvedl Senacherib 200.150 osob do zajetí [sr. 2Kr 18,13], ale zajetí v pravém smyslu nastalo až r. 586 př. Kr. Vnější jeho příčinou byla vasalská nespolehlivost judských králů, kteří neustále šilhali po pomoci egyptské, přes důtklivé varování Jeremiášovo. Již v r. 604, když po bitvě u Karchemiše, v níž byl egyptský faraó Necho na hlavu poražen, táhl korunní princ Nabuchodonozor Palestinou až ke hranici egyptské, mohli se judští vasalové přesvědčiti o moci a významu mladého panovníka. Tehdy pobral chrámové nádobi, krále Joakima odvedl do zajetí spolu s některými šlechtici [2Pa 36,2-7; Jr 45,1n; Dn 1,1-3]. Přesto však se Judští znovu a znovu zdráhali platit vasalské poplatky. Za Joa-china r. 597 došlo k obléhání Jerusalema [2Kr 24,9n] a k novým závazkům k říši babylonské. Král a jeho matka a ženy, knížata, 7000 bojovníků a navíc tesaři a kováři byli odvedeni do zajetí v Babylóně [2Kr 24,13-16]. R. 587 za judského krále Sedechiáše, kdy zvítězila v Jerusalemě národní strana, spoléhající na pomoc Egypta, došlo k novému obléhání [2Kr 25,8]. Jerusalema bylo dobyto v srpnu r. 586 př. Kr., hradby srovnány se zemí, Sedechiáš oslepen a s mnohými obyvateli odveden do zajetí. »Toliko něco chaterného lidu« [2Kr 25,12] zůstalo v zemi. Pět let poté byli další Judejci odvedeni do Babylona [Jr 52,30]. Podle Jr 25,11 [sr. Jr 29,7-9-11] mělo zajetí

Babylonské zajetí-Bait [55]

trvat 70 let [je to posvátné číslo, jež nutno chápat symbolicky, ne doslovně]. Celkem bylo zavlčeno do Babylona asi 50.000 Židů. Žili v koloniích po Babylóně, požívajice dosti značné svobody [Jr 29,5n; Ezd 2,65]. Někteří z nich dosáhli dokonce vysokých postavení [Dn 2,48; Neh 1,11]. O jedné z těchto kolonií se zmiňuje Ez 3,15 [Telabib na příplavu Chebar poblíž Nippuru]. Židé v Babylóně se brzy uplatnili v obchodě a stali se důležitým obchodním činitelem v Babylóně. Židovští kněží a proroci [Jr 29,1; Ezd 1,5] se věnovali sbírání literárních dokumentů z minulosti svého lidu, zvláště zákonů, o nichž věřili, že je dal Izraeli sám Hospodin. Náboženství izraelské prošlo zvláštní změnou: Izraelité se stali Židy; na místo svobodného národa se samostatným státem, jak byl zřízen za Saula a zvláště od Davida, nastoupily židovská církev a sbor. Stát a církev, které byly až doposud nerozlučně spjaty, byly rozlučeny. Izrael, který od svého počátku měl býti církví, posvětil se a tak si jej Bůh přivedl zpátky na vykázanou dráhu zánikem státní organisace. Náboženství židovské, zbavené pout národního státu, mohlo se nyní opět státi náboženstvím světovým. Izrael musel být zbaven své národní pychy [jak uboze asi vypadal Jerusalema ve srovnání se světovým městem Babylonem, s jeho obrovitými stavbami, uměleckými díly a přepychem! Proslavený chrám Šalomounův byl vesnickým kostelíčkem proti babylonským chrámům!], aby mohl posloužiti celému světu.

R. 539 př. Kr. Cyrus [Kyros] dobyl Babylona a vydal povolení Židům k návratu do země otců [Ezd 1,1-4]. R. 538 se jich vrátilo asi 43.000. Mnozí však už zůstali v Babylonu a tak vytvořili s Izraelci v bývalé Assyrii mohutnou židovskou diasporu, jež žila až do doby novozákonní [Sk 2,9].

Badad [= odloučení], otec krále idumejského Adada [Gn 36,35; 1Pa 1,46].

Badaker, hejtman a pobočník Jehův [2Kr 9,25], který byl pověřen vykonáním soudu nad Joramem, synem Achabovým [sr. 1Kr 21,29].

Bahana *Baana, syn Remmona Berot-ského z pokolení Benjaminova, hejtman nad dráby v době Saulově. Se svým bratrem Rechabem zabil Izbozeta, syna Saulova. David je dal oba popraviti, když mu přinesli hlavu Izbozetovu v domněni, že se mu zavděčí. Byly jim zutínány nohy a ruce a jejich tělo pověšeno při rybníku u Hebronu [2S 4,2.5-6-9-12].

Bahurim [= mladíci], vesnice v údolí, které se táhne od hory Olivetské přímo k Jerichu u Jordánu [2S 16,5]. Činí se o ní několikrát zmínka [na př. 2S 3,16]. Odtud pocházel Semei, jenž zlořečil Davidovi [2S 16,5; 19,16; 1Kr 2,8]. Zde se také v nějaké studni ukrýli Jonata a Achimaas, když byli vyzrazeni [2S 17,18] Absolonovi.

Bacharomský, obyvatel Bahurim [1Pa 11,33].

Bait [= dům, Iz 15,2], pravděpodobně

[56] Bakbuk-Bál

»dům modly moabské« na rozdíl od »výsosti« [sr. Iz 16,12], Překladačům SZ činilo toto jméno obtížné. Někteří místo hebr. *bájit* čtou *bat* a překládají: »Vstoupí dcera [bat] Dibonská do Bamot s pláčem« [sr. Jr 48,18].

Bakbuk [= láhev], jeden z Netinejských, zakladatel čeledi, jejíž příslušníci se vrátili ze zajetí [Ezd 2,51; Neh 7,53].

Bakbukiáš [= Hospodin zpustošil]. 1. Jeden z 284 levitů, kteří se usadili v Jerusalemě po návratu ze zajetí. Byl z těch, kteří začínali při bohoslužbách chválu a modlitbu [Neh 11,17]. - 2. Levita, který v době Nehemiášově spolu s jinými byl strážným vrat chrámových [Neh 12,25].

Bál [= pán ve smyslu vlastníka, majitele, hospodáře]. 1. Mužské hlavní božstvo semitských národů, zvláště Feničanů a Babyloňanů [pozdější Marduk]. Na nápisech assyrských jest označován jako kníže bohů. Možno mít za to, že byl původně zosobněním plodnosti půdy, jež byla vysvětlována působením božstva, sídlícího v zemi. Později byl ztotožňován s blahodárně působící mocí slunce. V Babylóně býval znázorňován lidskou postavou v královském rouchu. Posvátným zvířetem, zasvěceným tomuto božstvu, býval býk. V nejstarších dobách byl uctíván na pahorcích; tak Moabšti se mu klaněli na hoře Fégor [Nu 22,41; 25,3-18]; Madiánšti a Amalechitšti na hoře Oreb a Sinai; Feničané na Karmeli; Kananejšti ve vnitrozemí na hoře Hermon. Jménem Bál označovali Kananejšti původně každé božstvo přítomné a působící na určitém místě a tam ctěné. Nebylo to tedy jméno vlastní. Byl to prostě mužský plodící princip. Později však znamenal pána všeho světa zosobněného v slunci. Pojmenování mnohých míst v zemi

Kananejské nasvědčuje, jak tam bylo uctívání Bála rozšířeno. Ženský protějšek Bála jako bohyně rození a úrody byla Feničanům Baaltis [paní] nebo Ašera či Astarot a Babyloňanům Ištar. Podle Sd 2,13; 6,30; 1Kr 16,32-33 byly v blízkosti oltářů Bálových vztyčeny i *Ašery jako symbol ženského principu, který v těchto kultech plodnosti přirozeně stál silně v popředí.

Proti Bálovi jako životu nepříznivá životní síla stálo božstvo Moloch, také božstvo slunce, ale zobrazující zhoubné účinky žhavého úpalu. »Bál byl ctěn ve způsobách velmi rozmanitých: V Tyru nazýván Melkart, v Byblu Adonis. Poslední představován jako překrásný jinoch, který byl divokým kancem roztrhán, ale k novému životu opět vzkříšen — obraz to jara, hynoucího vedrem letního slunce, ale opět pravidelně se vracejícího. Melkart bylo původně jméno, pod kterým ctěn Bál v Tyru jakožto domácí bůh a patron města. V čase hromadného zakládání osad z Tyru stal se však ochráncem plavby vůbec a jeho úcta se rozšířila všude, kamkoli na svých cestách pronikli Foenikové« [Kosina, Dějiny světové].

Modloslužba Bálova byla záhy zavlečena mezi Izraelce, což bylo přirozené, protože domorodé obyvatelstvo jej uctivalo po celé zemi. V době soudců byl Bál v Palestině všeobecně uctíván i Izraelem, splynuv v lidové víře s Hospodinem [Sd 2,13; 6,28-32]. Za králů se situace namnoze ještě zhoršila. Zvláště Achab pod vlivem své ženy Jezabel, dcery krále sidonského, zaváděl uctívání Bála jako státní kult, zatím co bohoslužbu Hospodinovu potlačoval [1Kr 16,31-33; 18,19-22; 19,18; 2Kr 10,26n]. Oltáře Bálovy byly velmi četné [Jr 11,13], i na domech a na střechách [Jr 32,29]. Rovněž kněží Bálových bylo velké množství [2Kr 10,19] různých hodnostních stupňů [2Kr 10,19] a bohoslužebných rouch [2Kr 10,22]. Oběti dětí nebyly vzácností [Jr 19,5] a pohlavní nevázanost [sodomárství, 1Kr 14,24] doprovázela Bálovu modloslužbu. Obětující kněží tančovali kolem oltáře, bodali se noží, aby se dostali do mystického vytržení a vzbudili pozornost božstva [1Kr 18,26-28]. Proti této modloslužbě postavil se neohroženě prorok Eliáš, ale měl jen přechodný úspěch [2Kr 3,2]. [Srov. však k bližšímu hodnocení M. Bič: Palestina od pravěku ke křesťanství II. (1949), str. 216n a 219n.]. - Teprve po revoluci Jehuově byla služba Bálova v severní říši násilně potlačena [2Kr 10,28], ale přesto nebylo lze tuto zakořeněnou modloslužbu úplně vyplnit [2Kr 17,16]. I v království Judském byla hojně rozšířena a v době kralování Atalie oficiálně podporována [2Pa 21,6; 22,2n]. Po její smrti byl chrám Báluv v Jerusalemě zbořen, oltáře srovnány se zemí a kněz Báluv Mátán zabit [2Kr 11,18]. Později však byla modloslužba Bálova znovu a znovu zaváděna [Oz 2,8; 2Pa 28,2; 2Kr 21,3; 23,4-5] přes odpor proroků [Jr 19,4-5]. *Bál Berit.

Bál po stránce zeměpisné. Slovo Bál se vyskytuje jako předsloví nebo dosloví u názvů

Bronzová soška Bála a stěla s Bálem z Ras Samra (Ugarit) v sev. Sýrii.

některých míst v Palestině, zejména při hranicích Fénicie a u měst s pohanskou modloslužbou. Uvádíme tato místa:

1. Bála, místo v jižním Judstvu [Joz 15,29; 19,3; 1Pa 4,29].

2. Bala(h), jiné pojmenování pro Kariatjeharim nebo Kariatbál, dobře známé místo, nyní Kuriet el Enab. Je o něm zmínka v Joz 15,9-10; 1Pa 13,6. V Joz 15,11 je jmenována hora Bála mezi Akaron a Jebnael a v Joz 15,60 Kariatbaal. Zdá se, že Balah bylo původní, kananejské pojmenování toho místa. V 2S 6,2 se nazývá Bál Judův.

3. Baalat, místo v pokolení Dan, jmenované zároveň s Gebbeton a Getremmon a jinými filištinskými městy [Joz 19,44]. Šalomoun je opevnil [1Kr 9,18; 2Pa 8,6].

4. Balatber [= paní studně], místo v jižní části judské, jež bylo přiděleno pokolení Simeonovu [Joz 19,8]. V 1Pa 4,33 se toto místo nazývá prostě Baal.

5. Balazor [2S 13,23], někde v území Efraimově, kde Absolon při střihu ovcí lstivě zabil svého bratra Amnona.

6. Balgad [Joz 11,17; 12,7; 13,5], v údolí Libánském na úpatí hory Hermon. Byla tam bezpochyby svatyně Bála, který měl jméno Gad [= štěstí]. Balgad = Bál štěstěny, nebo Gad je pánem.

7. Balhamon [Pís 8,11], místo, kde měl Šalomoun rozsáhlou vinici.

8. Balhermon [Sd 3,3; 1Pa 5,23] jest vše-obecně pokládáno za horu Hermon anebo svatyni na této hoře. Jest známo, že toto pohoří má tři jména [Dt 3,9] a Balhermon by mohlo být čtvrté pojmenování, obvyklé mezi fénickými titeli Bála. Hora tvořila sz hranici území, přičleněho polovině kmene Manassesova, východně od Jordánu.

9. Bál Judův, město v Judstvu, totožné s Kariatjeharim [2S 6,2; 1Pa 13,6; Joz 18,14]. Sr.2.

10. Balmeon [Nu 32,38; 1Pa 5,8], amorejské město, přidělené Rubenovi a jím přestavěné; v době proroka Ezechiele [Ez 25,9] byla krajina v okolí Balmeon pokládána za zvláště rozkošnou. Leželo asi 16 km vzdáleno od Ezebonu.

11. Balot [= majitelky, paní], místo v nejjižnější části území Judova [Joz 15,24].

12. Bálperazim [2S 5,20; 1Pa 14,11; Iz 28,21] v údolí Refaim, kde David porazil Filištínské tak dokonale, že tu zanechali mnoho svých rytin.

13. Balsalisa [2Kr 4,42], místo, jehož jméno jasně vyjadřuje jeho kultický charakter. Z něho byly Elizeovi do Galgala přineseny »chleby z prvotín« k potravě příslušníků prorocké školy. Velmi pravděpodobně je v nejužším vztahu k jinak neznámé »zemi Salisa« [IS 9,4], již prochází Saul cestou do bezejmenného města k Samuelovi.

14. Baltamar [Sd 20,33], místo poblíž Gabaa Benjaminských. Palma [tamar], kde bydlela Debora [Sd 4,5], byla někde v této krajině. Je nasnadě domněnka, že to bylo Baltamar.

Bál Berit [= pán smlouvy], božstvo uctí-

váné v Sichem [Sd 8,33], bdící nad smlouvami mezi jednotlivými kmeny jednoho a téhož národa nebo mezi různými národy. V Sd 9,46 se toto božstvo v hebrejštině jmenuje El-berith = bůh smlouvy [Kral. Berit].

2. Syn Reaiašův z čeledi Johelovy z doby před zajetím Izraele [1Pa 5,5-6].

3. Syn Saulova praotce Gabaona-Jehiele a jeho manželky Máchy, Benjaminita [1Pa 8,30; 9,35-36,39].

Bála. 1. Děvečka Ráchel [Gn 29,29] a žena Jákobova, z níž se narodil *Dan a *Neftalím [Gn 30,3-8; 35,22-25; 1Pa 7,13]. -2. Město na území Simeonově [1Pa 4,29].

Balaan, syn Eserův z rodu Horejských [Gn 36,27].

Balák [?= pustošitel], syn Seforův, král moabský v době putování Izraelských do země zaslíbené. Balák ze strachu před nimi se spojil s Madiánskými a najal si Baláma, aby Izraelským zlořečil, ale jeho pláni bylo zmařeno způsobem, vyličeným v Nu 22-24. O této epizodě se Písmo zmiňuje několikrát [Sd 11,25; Mi 6,5]. Kniha Zjevení činí *Baláma i Baláka odpovědnými za hřích Izraelitů v Setim [Nu 25,1; Zj 2,14].

Balám [?= šířající]. 1. Syn Beorův, příslušník kmene madiánského [Nu 22,5], bydlící v Petor na Eufratu v Mesopotamii syrské [Dt 23,4]. Uvádí se ve spojení s pěti králi madiánskými [Nu 31,8], byl nadán duchem všeteckým a zaklínacím [Joz 13,22]. Podle vlastního svědectví pocházel z Aram na horách východních [Nu 23,7]. V historii lidu izraelského hrál značnou úlohu [Nu 22-24]. Přes to, že byl pohan, mluví se o něm jako o člověku, který má určitou známost Boží vůle [Nu 22,18; 23,21]. Když Izraelci tábořili na rovinách Moabských, poslal Balák, král moabský, pro Baláma, aby jim zlořečil. Balám nejprve nechtěl jít, protože to měl zakázáno od Hospodina; na novou žádost, podepřenou urozenými posly, dal si konečně říci a přes mnohé překážky [»oslice nemá, člověčím hlasem promluvivši, zbránila nemoudrosti proroka« 2Pt 2,16] dostavil se k Balákovi do města Husot sev. od řeky Arnon. Proti všemu očekávání místo zlořečení dobrořečil [Nu 23,1-12; 24,2n] a své proroctví vyvrcholil předpovědáním hvězdy z Jákoba a berly z Izraele, která poláme knížata moabská a zkazí všechny syny Set [Nu 24,17].

Podle jiné tradice Balám na odchodu poradil Moabským, aby svedli Izraelity k modloslužbě a smilství, jak byly pěstovány k počtí Bála ve Fegor. Tím bude na ně uvedena kletba Boží [Nu 31,16]. V bitvě, ke které došlo mezi Madiánskými a Izraelci, byl pro tuto radu zabit i Balám [Nu 31,8]. Zdá se tedy, že v SZ máme dvojí tradici: a) Nu 22-24; Joz 24, 9-10; Mi 6,5; Dt 23,5-6; Neh 13,2, kde se zdůrazňuje, že Balám byl pouhým orgánem vůle Boží při shrnutí Božího požehnání na syny Jákobovy, b) Podle Nu 31,16 na radu Balámovu

[58] Balsam Báni

Madiánky [podle Nu 25,1 Moabky] svedly Izraelce ke smilství a tím k odpadnutí od Hospodina, jež nemohlo zůstat bez trestu. Pozdní židovství vidělo podstatu vypravování v této události a v Balámovi závistivého, nenávistného, pyšného, prohaného a hrabivého svůdce.

Toto stanovisko pozdního židovství přešlo i do NZ. Balám je tu sz předobrazem libertinského gnosticizmu, který svým bludným učením rozkládal křesťanské sbory [Zj 2,14; 2Pt 2,15; Ju 11] sváděním k modloslužbě [požívání masa obětovaného modlám] a smilstvím. I gnostici svou činnost podnikají z touhy po penězích [2Pt 2,15; Ju 11]. Balám je tu typem protibožské moci, svodící křesťany.

2. Město na území Manassesovu západně od Jordánu, přidělené levitům z rodiny Kahat [1Pa 6,70], totožné s Getremmon z Joz 21,25, asi 21 km ssv od Samaři.

Balsam *Balzám.

Balsazar [= Báli, zachovej krále], poslední král novobabylonské říše, prvorozený syn krále Nabonida, který již za života svého otce byl spoluvládce [556-539]. Podle Dn 5,11.13 je nesprávně nazýván synem Nabuchodonozorovým. Vyklaďáci tomu rozumějí tak, že byl synem dcery Nabuchodonozorovy, jež se provdala za Nabonida. Byl to zručný obchodník, který značně podporoval babylonské svatyně stříbrem a obětními zvířaty, přitom však byl prostopášník, jemuž podle známého vypravování v Dn 5 při velkolepých hodech neviditelná ruka zvěstovala blížký pád slovy: „Mene, mene, tekel, ufarsin“. Daniel vložil smysl slov: »Sčel jsem, sčel, zvážil a rozděluji« [Dn 5,25]. Babylon byl téže noci dobyt od Kýra, krále perského, a Balsazar byl ve svém paláci zavražděn r. 539 př. Kr. Tím vzala za své novobabylonská říše. V řeckém biblickém překlade Septuagintě [LXX] je nazýván Baltazarem [Dn 5,30].

Baltazar [= ?Báli, ochraňuj králův život], jest jméno, které obdržel Daniel při dvoře Nabuchodonozorově [Dn 1,7; 2,26].

Balzám [Ex 30,34], vyráběný z nějaké vonné pryskyřice a dovážený do Palestiny ze zahraničí [»vonné věci« 1Kr 10,2; Jr 6,20; Iz 60,6], patrně z Arábie, kde rostl stromek balsamodendron [*commiphora abyssinica*]. Užívalo se ho k účelům náboženským i léčeb-

Balsamování. Egyptská nástěnná malba.

ným. Zvláště Galád proslulo výrobou léčivých balzámů [Jr 8,22; 46,11]. *Kadidlo.

Mrtvolý bývaly pomazány vonnými mastmi [Mk 16,1] a obvinuty plátnem [Mt 27,59]. Nevíme však bezpečně, zda Izraelci užívali egyptského způsobu balzamování. Snad jen v bohatých rodinách, jak se domnívá Miklík. Buď se vynímal z mrtvolý mozek a všechny vnitřnosti a prázdná místa byla vyplněna myrhou nebo aloe, načež celá mrtvola byla vyluhována a vysušována salnitrovým roztokem a jednotlivé údy ovíjeny úzkými proužky plátna, napuštěného vonnou pryskyřicí k zamezení přístupu vzduchu. Práce trvala 30-40 dní. Anebo se do mrtvolý vstříkoval cedrový olej, který vnitřnosti vyluhoval. Po vložení do salnitrového roztoku zůstaly jen kosti a kůže.

Bamot [= *výsosti] jest zkrácenina jména Bamotbal [Nu 21,19; Joz 13,17], města v krajině moabské sev. od řeky Arnon, 4 km jižně od vrchu Nebo. Už jméno naznačuje, že tam byla svatyně Bálová [Iz 15,2]. Zde se na čas utábořili Izraelští na své pouti do země zaslíbené [Nu 22,41].

Banaiáš [= Hospodin opevnil, vystavěl],

1. Syn Joiady [1Kr 1,8] nejvyššího kněze [1Pa 27,5] z pokolení Leví, narozený v Kabsael [2S 23,20] v jižním Judstvu. Byl za časů Davidových velitelem nad drabanty [1Pa 11,24n] cheretejskými a peletejskými [2S 8,18]. Jeho hodnost byla asi uprostřed mezi třemi prvními knížaty a mezi 30 reky v čele vojska [2S 23,22]. O činech, které mu tuto hodnost zjednaly, vypravuje 2S 23,20-21; 1Pa 11,22. Byl také velitelem nad třetím houfem vojska Davidova [1Pa 27,5-6]. Za vzpoury Absolonovy zůstal věren Davidovi [2S 15,18; 20,23]. Když chtěl Adoniáš uchvátiti trůn izraelský, stál B. věrně při Šalomounovi [1Kr 1,8-14]. Byl za to po-výšen na velitele všeho vojska místo Joába [1Kr 2,35; 4,4], kterého na rozkaz Šalomounův popravil [1Kr 2,25]. Předtím popravil Adoniáše a Semeiu [1Kr 2,24.46].

2. B. Faratonský z pokolení Efraim byl jedním z 30 Davidových statečných bojovníků [2S 23,30; 1Pa 11,31] a velitelem nad jedenáctým armádním houfem [1Pa 27,14].

3. B., otec Pelatův, kníže lidu v době Ezechiellově [Ez 11,1.13].

Báně. Kraličti tak někdy překládají hebr. *mizrak* a míní tím kultickou nádobu se širokým otvorem na mouku k suché oběti [Nu 7,13]. Bývala zhotovena ze zlata, stříbra nebo bronzu [Nu 7,84-85; 1Kr 7,50; Neh 7,70]. Boháči v době Amosově [6,6] užívali těchto nádob k pití vína. Jindy totéž hebr. slovo překládají Kraličti jako číše [Za 9,15; 14,20] nebo kotlíky [Nu 4,14; 1Kr 7,45]. V Šd 7,16.19 a Jr 19,1 jde o dvouúché hliněné džbány. Ve Zj 5,8, kde se mluví o báních zlatých, plných vůně, jde o mělký pohár, jehož se užívalo při úlitbách božstvu.

Báni [= vystavěný], z jehož rodu se vrátilo 642 příslušníků z babylonského zajetí [Ezd 2,10]. Snad totožný s *Binnui [Neh 7,15],

Bára, jedna ze dvou manželek Benjaminských Sacharaima [1Pa 8,8].

Barabáš [= syn otcův], jeden z mnoha politických buřičů z doby Pilátovy [J 18,40], který podněcoval bouři proti římské vládě [L 23,19] a byl příčinou nejednoho krveprolití. Podle staré tradice bylo jeho plné jméno: Ježíš Barabáš. I jeden ze starých řeckých textů u Mt 27,17 zní takto: »Kterého chcete, ať vám propustím? Ježíše Barabáše čili Ježíše, kterýž slově Kristus ?« Pilát propustil Barabáše u příležitosti židovských velikonoč v den Ježíšova ukřižování. Příhodu vypravují všichni čtyři evangelisté s nepatrnými rozdíly. Marek [15,6-14]: Pilát nabízí lidu, aby si vyžádal podle starého zvyku milost pro jednoho z vězňů. Lid, poštvan kněžstvem, žádá Barabáše. Matouš [27,15-23]: Pilát přímo vybízí lid k volbě mezi Barabášem a Ježíšem. Lid volí Barabáše. Lukáš [23,18-23]: Pilát se snaží propustit Ježíše, o jehož nevině je přesvědčen. Lid si vymůže Barabáše. Jan [18,39n] vypravuje celkem shodně s Lukášem, ale zjišťuje, že se Pilát zmínil o velikonočním zvyku propouštění jednoho vězně.

Barad, místo na poušti Sur západně od Kádés [Gn 16,14].

Barachel [= Bůh žehná] Buzitský, otec přitele Jobova Elihu [Jb 32,6].

Barachiáš [= Hospodin žehná], *Zachariáš [Mt 23,35].

Baraiáš [= Hospodin tvoří], syn Simeiov z rodu Benjaminských Sacharaima [1Pa 8,8,21].

Barák [= blesk], syn Abinoemův z Kades Neftalimova [malého městečka zastrčeného v horách], ježž vybídl Deboru, efraimská prorokyně, aby vysvobodil Izraelské ze jha kana-nejského krále Jabína. Sebrav tedy 10.000 mužů z pokolení Neftalim a Zabulon, výtáhl s Deborahou proti Zizarovi, vůdci vojska Jabino-va, k hoře Tábor a způsobil Kanaanejským úplnou porážku. Zásluha o vítězství náleží ovšem nejvíce prorokyni Deboře, která dovedla ve vojsku probudit opravdové nadšení [Sd 4]. Zmínka o Barákově vítězství je v Žd 11,32.

Barechumský Azmavet [2S 23,31], snad totéž jako Azmavet Bacharomský [1Pa 11,33].

Bariach [= uprchlík], syn Semaiášův, potomek Davidův [1Pa 3,22].

Barjezus [aramejsky = syn Ježíšův], židovský čaroděj, mág, vlivný falešný prorok na dvoře římského prokonsula Sergia Pavla v městě Páfu na ostrově Cypru [Sk 13,16], který chtěl svého pána odvrátit od víry ve zvěst apoštola Pavla. Zajímavé jsou slovní hříčky, jichž užívá Pavel ve Sk 13,10: Elymas znamená »plný moudrosti«, Pavel nazývá kouzelníka »plným lstí«. Barjezus znamená »syn Ježíšův«, Pavel jej nazývá »synem ďáblovým«.

Bárka, malá lodice bez stožáru [Iz 33,21; Ž 104,26]. *Loď.

Barkos [aramejsky = syn Kosův. Kos bylo idumejské božstvo], příslušník Netinejských, zakladatel čeledi, ježž členové se vrátili ze zajetí babilonského [Ezd 2,53; Neh 7,55].

Barnabáš [aramejsky = syn utěšení, po-

těšení Sk 4,36], jméno dané Jozesovi z pokolení levitského, rodem z ostrova Cypru, který se stal záhy učedníkem Kristovým a projevil vážnost svého obrácení tím, že prodal svůj majetek ve prospěch sboru v Jerusalemě. Byl příbuzný Jana Marka [Ko 4,10]. Ze Sk 9,27 se dovidáme, že B. uvedl obráceného Saula [Pavla] mezi apoštoly v Jerusalemě, zaručiv se za něho, z čehož někteří uzavírají, že se tito dva přátelé znali už od dřívějšíka [snad ze studií v Tarsu]. Na zprávu, že někteří mužové z Cypru a Cyreny kázali s úspěchem evangelium Řekům v Antiochii Syrské, byl apoštoly vyslán B., aby se přesvědčil o pravdivosti těchto zpráv [Sk, 11,19-26]. B. velmi záhy poznal, že Pavel by se hodil k práci v tomto městě. Vyhledal jej v Tarsu a přivedl do Antiochie, kde se rozvinula velmi pěkná a úspěšná práce. Po nějakém čase byli oba vysláni se sbírkou do Jerusalema k bratřím, kteří byli postiženi hladem [Sk 11,30]. Z Jerusalema vzali s sebou Jana Marka [Sk 12,12,25] a vrátili se do Antiochie. Netrvalo dlouho a byli odděleni pro misijní práci mezi pohany [Sk 13,2]. Od té doby požívali Pavel a B. titulu apoštolů. První jejich misijní cesta je vylíčena ve Sk 13 a 14. Byla omezena na Cypr a Malou Asii. Po dvou letech se navrátili do Antiochie, odkud po nějakém čase byli posláni do Jerusalema ještě s několika jinými na t. zv. první apoštolský koncil, který rozhodoval o otázce, zda věřící z pohanů se mají stát nejprve Židy, než budou přijati do křesťanské církve. Je to otázka obřízky [Sk 15]. Pavel a B. zastávali názor, že obřízky není třeba. Koncil se rozhodl pro tento názor. Pavel a B. byli pověřeni, aby usnesení apoštolského koncilu vyřídili sborům v Sýrii a Malé Asii [Sk 15,22-31]. Po návratu do Antiochie na- stalo mezi oběma apoštoly rozladění pro Jana Marka [Sk 15,36n]. Rozešli se. Barnabáš s Markem se odebrali na ostrov Cypr, aby tam kázali evangelium; Pavel se obrátil do Malé Asie, ale stále se zájmem sledoval práci svých bývalých druhů, jak to dosvědčují zmínky v Ga 2,1n; 1K 9,6; Ko 4,10. Podle pověsti se stal B. prvním biskupem v Miláně. Podle jiných zemřel v Římě nebo v Alexandrii mučednickou smrtí. Epištola Barnabášova pochází z počátku 2. stol. a byla neprávem připisována Barnabášovi. Už Tertullian pokládal [sotva právem] Barnabáše za autora epištol k Židům.

Barsabáš [?= syn soboty, t. j. narozený v sobotu, nebo syn Sabův]. 1. Jozef, který slul B. s příjímím Justus, podle tradice jeden ze sedmdesáti [L 10,1n], byl spolu s Matějem navržen první církvi k doplnění dvanáctera apoštolů po smrti Jidášově [Sk 1,23]. Losem byl vyvolen Matěj.

2. Judas, který slul B. [Sk 15,22], jeden z předních členů apoštolské církve v Jerusalemě, snad bratr Josefa Barsabáše [Sk 1,23], obdařený darem prorockým [Sk 15,32]. Byl zvolen od apoštolů a starších církve za jednoho z delegátů [druhým byl Silas], kteří měli doprovázeti

[60] Bartimeus Baskat

Pavla a Barnabáše do Antiochie Syrské a vyříditi rozhodnutí jerusalemského koncilu o podmínkách přijímání pohanů do křesťanské církve [Sk 15,22-32]. Judas pobyl nějaký čas v Antiochii, utvrzuje syrské křesťany ve víře v Krista.

Bartimeus [= syn Timeův], slepý žebrák, kterého uzdravil Ježíš při svém vstupu do Jericha [Luk.] nebo při svém odchodu z něho [Mar., Mat.]. Sedával pravděpodobně u jedné z městských bran [Mk 10,46-52; sr. Mt 20, 29n; L 18,35].

Bartoloměj [= syn Tolmai, sr. 2S 13,37], jeden ze dvanácti, jehož jméno známe pouze ze seznamů apoštolů v Mt 10,3; Mk 3,18; L 6,14; Sk 1,13. Podle tradice, kterou uchoval Jeroným, napsal evangelium, kázal v Indii a zemřel v Albanopolis v Arménii. Někteří se domnívají, že je totožný s *Natanaelem. Důvodem je to, že jméno Natanael se vyskytuje pouze u Jana; zato však u Jana není nikde zmínky o Bartoloměji. Snad tedy Jan ztotožňoval Natanaele s Bartolomějem. Jan líčí Natanaele jako přítele Filipova [J 1,46n]. V synoptických seznamech apoštolů je Bartoloměj jmenován vždy vedle Filipa. I tato okolnost nasvědčuje totožnosti Natanaele s Bartolomějem. Jeho jméno by tedy bylo: Natanael, syn Tolmai.

Baruch [= požehnaný]. 1. Syn Neriášův, vrstevník, přítel, důvěrník a písař [sekretář] proroka Jeremiáše [Jr 32,12; 36,26.32]. Pocházel podle názoru některých vykladačů z rodu šlechtického, neboť jeho bratr Saraiáš byl knížetem, který doprovázel krále Sede-chiáše do Babylona [Jr 51,59]. Nepřátelé obviňovali Barucha, že měl neblahý vliv na Jeremiáše a jeho proroctví [Jr 43,3]. Ve čtvrtém roce za krále Joakima [604 př. Kr.] nadiktoval Jeremiáš Baruchovi své řeči o Judstvu a nařídil mu, aby je v chrámě přečetl. Král tento spis spálil a vydal na Jeremiáše i Barucha zatykač. Oba však se včas ukryli [Jr 36,11-26]. Baruchovi vděčíme za uchování proroctví Jeremiášových [Jr 36,32]. Jistě, že bychom o Baruchovi nic nevěděli, kdyby nebyl spjal svůj život s životem Jeremiášovým. Ale i k tomu bylo potřebí odvahy, jak svědčí Jr 45,1-5. Po vyvrácení Jerusalema byli Jeremiáš a Baruch zavlčeni do Egypta [Jr 43,6].

Apokryfní kniha Baruchova byla sepsána několik set let po pádu Jerusalema a chtěla potěšiti zbylé Židy ve vyhnanství poselstvím o brzkém návratu do vlasti a varovati je před babylonským pohanstvím. Byla napsána už v řečtině. Pouze kap. 1,1-3,8 byly snad i původně hebrejské.

2. Syn Zabbaíův, jeden z těch, kteří opravovali část jerusalemských hradeb [Neh 3,20].

3. Jeden z těch, kteří podepsali smlouvu s Bóhem [Neh 10,6], snad totožný s předešlým.

4. Jeden z potomků Judových [Neh 11,4-5].

Barva hrála význačnou roli jak ve všedním, tak v kultovém životě starého Orientu. Barvení

látek a kůží [Ex 25,4; 27,16] vytvářelo kvetoucí průmysl, rozšířený zvláště v přímořských krajích, jež měly přístup k rozmanitým mořským měkkýšům, vylučujícím barviva. Tak na př. modrofialový purpur byl vyráběn z měkkýše Murex trunculus, temněčervený purpur z měkkýše Murex brandaris a Purpura haemostoma. Modrou barvu, oblíbenou zvláště u starého Izraele [Ex 39,21; Nu 4,7; 15,38], dodával měkkýš Helix ianthina. Šarlat byl vyráběn z *červce [Coccus ilicis]. Protože to bylo poměrně drahé barvivo, mohli se v šarlatový plášť oblékati jen boháči, knížata a králové [Sd 8,26; Est 8,15; L 16,19]. Z různých hlinek chemickými cestami byla vyráběna i jiná barviva k natírání stěn [oblíbená byla rumělka], trámů a model [Jr 22,14; Ez 23,14]. Při vykopávkách palestinských byly nalezeny zděné nádrže s přívodem vody a žlabu na přípravu barev. Někteří se zprvu domnívali, že šlo o koupelny.

Barvám byla přisuzována zvláštní moc [proti duchům], a proto snad měly důležitou úlohu i v kultovém životě. Na Dalekém Východě šlo hlavně o 7 základních barev, jež byly spojovány se 7 planetami: stříbrná [zelená] s Měsícem, temně modrá s Merkurem, bělo-žlutá s Venuší, zlatá se Sluncem, červená s Marsem, hnědočervená nebo žlutá s Jupiterem a černá se Saturnem. V kultovém životě izraelském byly oblíbeny barvy modrá, šarlatová, červená a bílá [Ex 25,4], jež podle Josefa Flavie jsou symboly vody, země, ohně a vzduchu. Při očišťování malomocných [Lv 14,4] a k přípravě vody ke kultickému očišťování vůbec [Nu 19,6; Žd 9,19] bylo užíváno červce.

Zdá se, že bílá barva byla symbolem čistoty [Mk 16,5; Zj 3,4; 19,11.14], radosti [Kaz 9,8] a vítězství [Zj 6,2], červená symbolem krve, tedy buď života nebo krveprolití [Zj 6,4], černá hladu a smrti [Zj 6,5-6]. I některé křesťanské církve mají své liturgické barvy: bílou pro neděli, červenou pro Velký pátek a svátky svatodušní, zelenou pro dobu posvatodušní, fialovou pro advent a dobu postní, černou pro dny pokání a úmrtí.

Barzillai [= vyrobený ze železa]. 1. Galálský z Rogelim vých. od Jordánu, který poskytl pohostinství Davidovi a jeho bojovníkům na útěku před Absolonem [2S 17,27n]. Po smrti Absolonově nabídl David Barzillaiovi trvalé pohostinství u dvora královského, ale on odmítl pro svůj vysoký věk. Místo sebe nabídl svého syna Chimhama [2S 19,31-40]. David ještě na smrtelném loži pamatoval vděčně na potomky Barzillaiovy [1Kr 2,7]. O rodu B. se dočítáme ještě v Ezd 2,61; Neh 7,63. 2. Mehulatský, jehož syn Adriel měl za manželku Mikol, dceru Saulovu [2S 21,8].

Basemat [= líbá vůně nebo podle arab. úsměv], dcera Šalomounova, jež se provdala za Achimaase, výběrčího daní na území kmene Neftalím [1Kr 4,15].

Baskat [= ? skalnatá vyvýšenina], město v nejjižnějším Judstvu [Joz 15,39], odkud

pocházel děd krále Joziáš Adaiáš [2Kr 22,1].
Leželo nedaleko Lachis.

Básně [řecky: mythy] falešných učitelů [1Tm 1,4; 4,7; Tt 1,14; 2Pt 1,16] nejsou veršovaná skládání, jak jim rozumíme dnes, nýbrž báseň představy o počinech a zápasech božstev zejména při vzniku a budoucím konci světa. Byly to tedy pohanské báje, které byly odmítnuty a překonány SZ, ale vnikaly znovu do židovství a později i do křesťanství a někdy používaly i obrazného [alegorického] výkladu SZ a příběhů Ježíšových [evangelií]. Proto Žilka správně překládá: báje. Byly to počátky gnostického učení, jež mluvilo o bytostech stupňovitě vznikajících z Boha a prostředkujících jeho styk se světem. Mělo hojně prvků židovských a orientálních a vedlo na jedné straně k naprostému odmítnutí přirozeného života [asketismu, 1Tm 4,3], na druhé straně k podkopávání mravnosti [Tt 1,14-16]. Na gnosticismus snad ukazují zmínky o »vypravování rodů« [eonů] v 1Tm 1,4, což bylo charakteristickou známkou gnostického učení. Novější bádání nemyslí zde na plnou gnosi, nýbrž na gnostisující a alegorisující výklad sz historie. »Básně« falešných učitelů jsou tedy výplody mythisující fantasie [2Tm 4,4].

Básnictví *Poesie.

Bát, biblická míra pro tekutiny. 1 bát = = 1 efi = 39,3 l [podle jiných 36,44 l]. 10 bát = 1 chomer = 393,8 l [Ez 45,11-14; Lv 14,10.12].

*Míry.

Báti se *Bázeň.

Bathuel *Batuel.

Batrabbim [= dcera množství], brána starého města Ezebon [Chešbon Pis 7,4].

Batuel [= příbytek Boží nebo: jeho příbytek je Bůh], syn Náchorův a Melchy, synovec Abrahamův, otec Rebecky a Lábana [Gn 22,22-23; 24,15.24.47; 25,20; 28,2.5]. Kral. píše Bathuel.

Bavai, syn Chenadadův, který dohlížel při stavbě jeruzalémského opevnění nad polovicí kraje Ceily [Neh 3,18].

Báza, třetí král izraelský [910-887 př. Kr.], zakladatel druhé královské dynastie. Byl synem Achášovým z pokolení Izachar, pravděpodobně nízkého rodu [1Kr 16,1-2]. Jako královský důstojník spikl se proti králi Nádabovi, který vytáhl proti pevnosti Gebbeton na severních hranicích kmene Dan [Joz 19,44], aby ji osvobodil z ruky Filištinských [1Kr 15,27]. Nádaba úkladně zavraždil [1Kr 15,28], a prohlásiv se králem, usídlil se v *Tersa. Aby se pojistil na trůně, dal vyvraždit všechny potomky Jeroboámovy [1Kr 15,29]. V třináctém roce svého králování začal opevňovat Ráma na pomezí judském, aby zamezil přecházení Izraelských do Jerusalema a zpět. Aza, král judský, požádal o pomoc Benadada, krále syrského, uplativ jej poklady chrámovými a královskými. Báza musel zanechat opevňování Ráma. Přes výstrahy proroka Jehu podporoval modloslužbu, kterou zavedl Jeroboám. Ve válce s Bena-dadem pravděpodobně zahynul, panovav 24 léta [1Kr 15,33]. Pochován byl slavnostně

Básně Bázeň [61]

v sídelním městě Tersa [1Kr 16,6; 2Pa 16,1-6].
Časové umístění umožňuje tato tabulka [Sellin]:

<i>Izrael</i>	<i>Juda</i>
Jeroboám I. 931-911	Roboám 932-915
Nádab 911-910	Abiáš 915-913
Báza 910-887	Aza 913-873
Ela 887-886	
Zamri 886	
Amri 886-875	Jozafat 873-849
Achab 875-854 [atd.]	[atd.]

Bazališek [bazališkus Iz 14,29]. Tímto slovem překládají Kraličti, pravděpodobně na základě Septuaginty [LXX], různá hebrejská slova, označující jedovatého hada. V pozadí jsou mythologické představy staroorientální. I.Pethen. Ž 91,13 [Karafiát má pouze »had«]; Iz 11,8. Jinde překládají totéž slovo »nejjedovatější had«, had »nejlítější« [Dt 32,33; Jb 20,14]. Někteří se domnívají, že jde o brej-lovce [Naja aspis], jímž prý se dala uštknouti Kleopatra. Podoba tohoto hada byla na koruně faraonů.-2.Tsefa a Tsifoni v Př 23,32; Iz 14, 29; 59,5. Pethen je pravděpodobně egyptská kobra, v Palestině velmi vzácná. Byla uctívána Egyptany, jak o tom svědčí bronzové její obrazy, nalezené na př. v Gézér. V Palestině bylo asi 33 druhů *hadů, z nichž většina byla neškodná. Některé druhy však byly velmi jedovaté. Zdá se, že na některých místech SZ se slovem bazališek nemíní ani skutečný had, nýbrž jakási polobožská bytost, drak, vysezený hadem z mythického vejce [na př. Iz 59,5; 14,29].

Bázan [= rovina, rovná země], starozákonní pojmenování nejsevernější krajiny ve vých. Zajordání [1Pa 5,11], která byla kdysi říší mocného krále Oga a táhla se od hranic galátských na sever až k pohoří Hermon [Nu 21,33-35; Dt 3,1-7]. Za dob Abrahamových tu sídlili obři Refaimští [Gn 14,5]. Hluboce zaříznutý potok Jarmuk tvořil hranici mezi galátskou krajinou a Bázan. Na východě sahala říše Ogova až do Sálechy [nyní Selchad] na úbočí pohoří Hauran. V jižní části byla města Edrei [nyní Derat], Bozra a Sálecha. Podle Dt 3,4-5 a 1Kr 4,13 byla v Bázan krajina Argob, proslulá 60 hrazenými městy. Na severu se B. dotýkal říše Gesurejských a Machatej-ských [Joz 12,5; 13,11n; Dt 3,8n]. Tuto říši s polovicí krajiny galátské obdržela polovice pokolení Manassesova [Dt 3,13]. Půda je původu vulkanického a proto velmi úrodná. B. bylo proslulé svým dobytkem [Ž 22,13; Ez 39,18; Am 4,1], chovem ovcí [Dt 32,14] a dubovými lesy [Iz 2,13; Ez 27,6; Na 1,4].

Bazemat [= libá vůně nebo podle arab. úsměv], dcera Izmaelova, poslední ze tří žen, které pojal Ezau [Gn 36,3.4.13]. V Gn 28,9 sluje tato žena Mahalat, ačli není jinou ženou Ezauovou. Podle Gn 26,34 pojal Ezau jinou Bazematu za ženu, dceru Elona Hetejského. Někteří mají za to, že jde o omyl opisovačů.

Bázeň Hospodinova nebo Boží je přímo základním pojmem biblickým, zejména staro-

[62] Baziothia Beer-Elim

zákonním. Tam je definicí a synonymem zbožnosti. K označení zbožnosti i náboženství neznala hebrejštiny jiného slova. Ovšem, bázeň Boží v biblickém smyslu není dříve před nezpytatelným božstvem [mystérium tremendum] anebo únik podobný Adamovu, když se skryl před Hospodinem [Gn 3], nýbrž právě naopak důvěrným, ale uctivým vzhledem slabého a porušeného stvoření k moci, velebnosti a svatosti svého Stvořitele. Vědomí propastného rozdílu a přece úzké závislosti mezi člověkem a Bohem patří k podstatě biblické »bázně« [Dt 6,2; Př 1,7; 2,5; 10,27; 1J 4,18]. V srdcích je vzbuzována netoliko přislušnost Božích soudů [Dt 10,12.17.21], nýbrž také a především jeho dobrodiním [Ž 67,8; 130,4]. Dobře ukazuje L. Köhler [Theologie des ATs, 1936], že pravá bázeň je ovocem Božího odpuštění a milosti; Bůh odpouští člověku, aby se bál Boha a »uctivost k němu zachována byla«. Bázeň je spasitelný čin Boží a projevuje se poslušností [Kaz 12,13; Dt 28,58]. Bázeň Hospodinova je dření zbožnosti a mravnosti a tedy i počátek moudrosti [Př 8,13; 16,6]. K bázni vidí Bůh své nejkrásnější sliby: štěstí [Kaz 8,12], zdraví [Př 3,7n], dlouhověkost [Dt 6,2], požehnání potomstvem [Jr 32,39], přátelství, dobrotu a ochranu Hospodinovu [Ž 25,14; 31,20; 33,18; 34,8; 103,11 a j.]. Účelem Zákona je budit tuto bázeň, t. j. zbožnost [Dt 4,10].

I v NZ je bázeň Boží studnicí zbožnosti či lépe víry v Boha [L 18,4; 23,40; Sk 9,31; 10,35; Ef 5,21; Ko 3,22; 1Pt 2,17; Zj 14,7; 15,4]. »Bojící se Boha« [*sebomenoi ton theori*] byli všichni proselytové, kteří přešli z pohanství k židovství. I v nové smlouvě milosti zůstává Bůh Bohem svatým a nepřístupným tomu, kdo odmítá jeho milost [Mt 10, 28; 18,34; Žd 4,1; 10,31; 1Tm 5,20; Jk 2,19]. I křesťan má konat své spasení s bázní a třesením [F 2,12; 2K 5,11; 7,1; Žd 12,18-19.28]. Ale tato bázeň je převyšována a překonávána láskou, s níž se k nám Bůh v Kristu Ježíši přiblížil a pro něhož se smíme cítit syny Božími. Bázeň a strach plynou právem z vědomí hříchu, nemají však konečné platnosti pro vítězství Kristovo nad hříchem [R 8,15; 1J 2,28; 3,21; 4,17; 2Tm 1,7].

Baziothia [= ? pohrdání Hospodinem, nedbání na Hospodina], město v nejjižnějším Judstvu [Joz 15,28]. Jméno místa je však sporné!

Bazlut, jeden z Netinejských, hlava čeledi, jejíž příslušníci se vrátili z Babylona [Ezd 2,52; u Neh 7,54 se jmenuje Bazlit].

Bdelium jest zařazeno v Gn 2,12 mezi zlato a kámen *onych, v Nu 11,7 je jím označena barva manny. Je to vonná pryskyřice stromu Balsamodendron mukul, který roste v Indii, Arábii a Senegambii. Pryskyřice tohoto stromu sloužila od starodávna za kadidlo.

Bdění noční. Staří Izraelci dělili noc na

12 hodin a ty zase ve tři bdění po 4 hodinách: a) První bdění = počátek bdění [Pl 2,19] od západu slunce do 10 hod.; b) »bdění prostřední« od 10 hodin do 2 po půlnoci [Sd 7,19]; c) »bdění jitřní« od 2 hod. ráno do východu slunce [Ex 14,24; 1S 11,11]. Toto počítání je vzato z vojenského života, případně ze služby chrámové. Při jednotlivých bděních se střídala stráž. Římané dělili noc na čtyři bdění [vigilie]. S tímto rozdělením se setkáváme i v NZ [Mk 13,35; Mt 14,25; L 12,38].

Bealiáš [= Hospodin je Pánem, Bálem], bojovník z pokolení Benjaminova, který se připojil k Davidovi v Sicelechu [1Pa 12,5].

Bebai, zakladatel čeledi, z níž se navrátilo se Zorobábelem ze zajetí 623 příslušníků [Ezd 2,11; 8,11; Neh 7,16].

Běda, citoslovce bolesti a nelibosti, spojené obyčejně s dativem osoby nebo věci, na něž se toto citoslovce vztahuje [1S 4,8; Jb 10,15; Iz 28,1; Mt 11,21 a j.]. Někdy bývá ke zdůraznění toto citoslovce anebo jemu podobné zdvojení [»ouvech« u Am 5,16] nebo ztrojeno [Zj 8,13]. Může znamenat nárek [Iz 6,5] i hrozbu [Nu 21,29; Iz 3,9; L 11,42], takže získává povahu podst. jména [Ez 2,10; 1K 9,16], souznačného s pojmem bída [Zj 9,12].

Bedan. 1. Jeden ze soudců izraelských, o němž v knize Soudců není zmínky. Proto ho někteří ztotožňují se Samsonem, jiní pravděpodobněji s Barákem, jiní zase s Abdonem [1S 12,11; sr. Sd 12,13].

2. Syn Galád z pokolení Manassesova [1Pa 7,17].

Bediáš, syn Báni, který na ponoukání Ezdrášovo propustil nežidovskou manželku [Ezd 10,35].

Bedro v Gn 24,2; 47,29 znamená část stehna u pohlavního údu. Přísaha při pohlavním údu byla nejobávanější, protože bylo dáváno v sázku všechno potomstvo. *Přísaha. Na ostatních místech se mluví o bedrech v moderním slova smyslu, t. j. o části zad v krajně ledvin, ale i tu se často spojují bedra s činností rozplozovací [Gn 35,11; 46,26; Sd 8,30; 1Kr 8,19].

Beeliad [= Bál zná], jeden ze synů Davidových, kteří se mu zrodili v Jerusalemě [1Pa 14,7]. Byl také nazýván Eliad [= Bůh zná], patrně v době, kdy jméno Bál bylo pomíneno z náboženských důvodů [2S 5,16; 1Pa 3,8].

Beer [= studnice]. 1. Jedno z posledních táborových ležení izraelských mezi řekou Arnon a Jordánem na hranicích území Moá-ova, kde kníza vykopal svými holemi studnice k radosti všeho lidu [Nu 21,16-18]. 2. Místo, kam se utekl Jotám, syn Gedeonův, před svým bratrem Abimelechem [Sd 9,21]. Bližší poloha tohoto místa není známa.

Beer-Elím [= studnice bohů], bývá někdy ztotožňována s Beer [Nu 21,16] už proto, že jméno Beer-Elím se dá vyložit též jako studnice hrdinů, kníza. Podle Iz 15,8 leží na pomezí moábském k jižní straně Mrtvého moře, kdežto Eglaim bylo na straně severní.

Beerot [= studny] na hranicích idumejských, místo, patřící kmeni Jakan, snad dnešní el-Birein [Dt 10,6].

Běh stč. způsob [života], život, zaměstnání; původně o dráze hvězd, později o dráze, vyměřené běžci při závodech, konečně obrazně o svěřeném úkolu života [Kaz 9,11; Jr 8,6; Sk 13,25; 20,24; 1K 9,24nn; Ga 2,2; 5,7; F 2,16; 3,12-16; 2Tm 4,7; Žd 12,1].

Běh ženský = menstruace [Gn 31,35].

Běhoun stč. poběhlík, uprchlík [Gn 4,12; Ž 109,10].

Becher [= velbloudě]. 1. Druhý syn Benjaminův [1Pa 7,6,8; v 1Pa 8,1n jest Becher vynechán; sr. Gn 46,21], jehož potomci, z počátku nepočetní, osadili konečně Anatot a jiná města benjaminská. - 2. Syn Efraimův [Nu 26,35 = 1Pa 7,20, kde místo Becher stojí Bered]. Jest možné, že B., syn Benjaminův, nebo jeho dědic se oženil s dědičkou efraimskou, dcerou Sutelachovou [1Pa 7,20-21] a že potom jeho dům podle práva matriarchálního připadl k čeledi efraimské, tak jako Jair, syn Segubův, přičleněn byl k pokolení Manassesovu [1Pa 2,22; Nu 32,40-41].

Bechorat [= prvorozenství], jeden z předků Saulových z pokolení Benjaminova [1S 9,1].

Bél [hebr. Bál = Pán], ochranné božstvo Babylona [vlastním jménem Marduk, hebr. Merodach], sluneční božstvo, syn boha Ey, hlava babylonského pantheonu. Zasvěceno mu bylo jaro, počátek babylonského roku [Iz 46,1; Jr 50,2; 51,44]. *Assyrsko-babylonské náboženství.

Běl pšeničná, nejjemnější mouka, která tvořila podstatnou část některých obětí [Ex 29,2; Ž 147,14; Ez 16,13; Zj 18,13]. **Oběť, obilí, pšenice.

Béla [= pohlčené, zkáza]. 1. Jedno z pěti měst na rovině, které na přímluvu Lotovu [Gn 19,22] bylo zachováno a spolu s ostatními mělo společné jméno Ségor [Gn 14,2]. Leželo podle pověsti při Mrtvém moři. - 2. Syn Beorův, král idumejský [Gn 36,32,33; sr. 1Pa 1,43] v Denaba, pravděpodobně vrstevník Mojžíšův. - 3. Nejstarší syn Benjaminův [Gn 46,21; Nu 26,38] a otec čeledi Belaiovců [1Pa 7,6n; 8,1n]. - 4. Syn Azazův z pokolení Rubenova [1Pa 5,8].

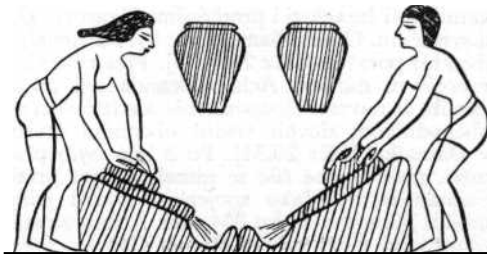
Belfegor [= Bál Peor, Bál uctíváný v Peor, Nu 25,1-9; Dt 4,3], místní božstvo, patrně příbuzné s Chamosem [Ghemošem], uctívané v okolí hory Peor Ammonitskými, Moabskými a Madiánskými nemravnými obřady. Izraelci též podlehlí svodu a připojili se k uctívání tohoto božstva, jak vysvětluje Dt 4,3; Oz 9,10; Ž 106,28. *Balám.

Beliál, slovo, vyskytující se častěji v hebrejském textu SZa. Mívá různý význam negativní: bezcennost, nízkost, zloba, zvrácenost, prázdnota, nicotnost. Obvykle zpřesňuje podstatná jména jako syn, dcera, člověk, skutek. Kraličtí tlumočníci proto překládají tento výraz přízvušně: muž bezbožný [1S 25,25], žena bezbožná [1S 1,16], svědek nešlechtný, lidé ne-

Beerot Belzebub [63]

šlechtní [Př 19,28; Ž 18,5; Dt 13,13; Sd 19,22], nešlechtnost [Ž 41,9]. V judaismu byl tímto slovem nazván démon zla. V židovských apokalypsách se jmenuje Beliar a je obvykle ztotožňován se Satanem. Personifikací nečistého pohanství je ve 2K 6,15.

Bělíč. Bělení látek bylo známo od nepaměti. Proces sestával ze změkčení látky namáčením,

Beliči. Nástěnná malba z egyptského hrobu.

šlapáním nohama v kádích, tlučením dřevy nebo plochými kameny. Vlastní bělení dělo se různými přísadami [Kral. mýdlem Mal 3,2]. Byla to hlavně soda [Kral. sanitr Př 25,20; Jr 2,22], ocet a výtažky z kořenů rostlin mydlice [*Saponaria officinalis*] a šateru [*Gypsophila struthium*], obsahující pěnivý saponin. Také křída, různé hlinky, moč a bobové mléko byly užívány. Pro zápach, potřebu místa a vody ře-meslo běličů bylo provozováno mimo zdi Jerusalema a dalo vznik místním názvům: *Pole valchařovo a studnice *Rogel.

Belsefon [= Bál Pán severu nebo snad pán strážné věže, *Magdal], místo v Egyptě na západním pobřeží zálivu Suezského, kde prý Izraelští přešli Rudé moře [Ex 14,2,9; Nu 33,7].

Belzebub [= Pán much], bůh ctěný hlavně ve fílištinském městě Akaron. Ochoziáš, král izraelský, se v nemoci obrátil k tomuto božstvu o pomoc [2Kr 1,2-3.6.16]. Židé v době novozákonní pokládali B. za jednoho z ďábel-ských knížat, původce všeho zla a nečistoty [Mt 10,25; 12,24; Mk 3,22; L 11,15n]. Ježíš byl obviněn farizeji, že tento démon mu pomáhá při vymítání ďáblů. Ježíš ve své odpovědi klade na místo něho satana. Jen u Mt 10,25 užívá jména Belzebubova. Novozákonní text v řečtině uchoval tvar *Beezebúl* [Mt 10,25 a j.] a tím patrně původnější podobu jména *Baal-zebúb*, čímž by toto božstvo bylo označeno za »Pána země« či přesněji »Pána podsvětí«. Jako vládce říše mrtvých byl právě tento Baal jistě nejpovolanější pomocí choré-mu králi Ochoziášovi. »Muší Baal« je patrně teprve později potupné označení, ač nesmíme přehlížet, že pouch na př. ještě v Egyptě se věří, že jsou mouchy ochranou před uhranu-tím, tedy před démonskými vlivy. x

[64] Benadad-Beon

Benadad [= syn Hadada, boha bouří], jest jméno tří nebo čtyř králů syrských v Damašku.

1. B. I. byl synem Tabrimmona z Damašku. Na žádost *Azovu vytáhl proti *Bázovi, králi izraelskému, který chtěl opevněním Ráma uzavřít cestu do Jerusalema, a dobyl velké části severních krajín izraelských [1Kr 15,17-20; sr. 1Kr 20,34; 2Pa 16,1-6].

2. B. II., syn předešlého, proslul dlouhými válkami proti Izraelovi i proti Salmanazarovi III. assyrskému. Oblehli Samaří, ale byl od Achaba dvakrát poražen [1Kr 20,1-34]. Přes výstrahu prorokovu daroval Achab Benadadovi život za slib, že navrátí uloupená města a izraelským obchodníkům dovolí zříditi obchodní čtvrti v Damašku [1Kr 20,34]. Po 3 léta bylo příměří, protože obě říše se musely bránit proti Salmanazarovi. Jako spojenci odrazili jeho útok u Karkaru. Roku 854 však Achab ztratil život, když chtěl vyrvatí Rámot Galád z ruky Benadadovy. Není však zcela jisto, zda jde o téhož Benadada nebo o jiného, který v následujících letech podnikal loupežné výpravy proti Izraelitům [2Kr 5,2; 6,8-23] a oblehli i Samaří, v němž vypukl hlad. Náhle však vojsko syrské odtáhlo, zanechavši bohatou kořist před branami města [2Kr 6,24-7,20]. Po svém návratu do Damašku B. onemocněl. Byl pravděpodobně zavražděn Hazaelem r. 843 př. Kr. [2Kr 8,7-15].

3. B. III., syn Hazeelův a jeho nástupce na trůně syrském, byl poražen v Afeku od Joase, krále izraelského, a obrán o všechna města, která jeho otec uloupil králi Joachazovi [2Kr 13,17-25]. Říše B. byla trvale oslabena a stala se závislou na králích assyrských.

O palácích Benadadových se mluví u Jr 49,27 a Am 1,4.

Benaiáš [= Hospodin opevnil, opevňuje]. 1. Levita z doby Davidovy, který zpíval a hrál na loutnu při zpěvu vysokém [1Pa 15,18-20; 16,5]. - 2. Kněz v době Davidově, ustanovený k troubení na troubu před truhlou Boží, když byla dopravována do stánku, který zřídil David ve svém městě [1Pa 15,24; 16,6]. - 3. Levita ze synů Azafových [2Pa 20,14]. - 4. Levita za časů Ezechiášových, úředník při dozoru na oběti a věci posvátné [2Pa 31,13]. - 5. Kniže ze synů Simeonových [1Pa 4,36]. - 6. Čtyři muži z lidu, kteří pojali ženy cizozemky [Ezd 10,25.30.35.43].

Ben Ammon [= syn příbuzného], syn Lotovy mladší dcery, praotec Ammonitů [Gn 19,38].

Beneberak [= synové Berakovi], město v území Danovu, asi 7 km vých. od Joppen [Joz 19,45].

Ben Hinnom, *Hinnom.

Benchail [= syn síly], kníže judský, vyslaný od krále Jozafata k vyučování zákona Hospodinova po městech judských [2Pa 17,7].

Benchanan [= syn Milostivého], syn Šimonův v pokolení Judově [1Pa 4,20].

Beninu [? = náš syn], levita, který stvrdil smlouvu s Hospodinem [Neh 10,13].

Benjamin. 1. Nejmladší syn Jákobův, jediný, který se narodil v Palestině, na cestě mezi Bethelem a Betlémem, když Jákob putoval do Hebronu. Matka jeho Ráchel, umírajíc při porodu, nazvala svého syna Ben-oni [= syn mé strasti], ale Jákob změnil jeho jméno na Ben-jamin = syn pravice, syn štěstí; pravice byla čestným místem za stará jako dnes a znamenala štěstí [Gn 48,14; 35,16-18]. Po Josefově únosu do Egypta přenesl Jákob svou lásku na Benjaminu. Proto mu zbraňoval odejiti s bratřími do Egypta [Gn 42,36; 43,1-17]. Benjamin byl vlastním bratrem Josefovým. Měl 5 synů a dva vnuky a stal se praotcem pokolení, jež mělo jeho jméno [Gn 46,21; Nu 26,38-41; 1Pa 7,6-12].

Toto pokolení zaujalo nevelkou plochu v podobě obdélníku v jižnější části střední Palestiny [Benjamin lze také překládati »syn jihu«] mezi pokolením Efraim na severu a Juda na jihu. I Jerusalem náležel původně tomuto pokolení, aspoň theoreticky, protože teprve David Jerusalema dobyl na Jebuzitských. Na vých. straně tvořil hranici Jordán. Na straně záp. se území Benjaminovo táhlo až k lesnatému okolí Kariatjeharim [Joz 18,15-19].

Benjaminec vynikal střelbou lukem a prakem [1S 20,20.36; 2S 1,22; 1Pa 8,40; 12,2; 2Pa 17,17; Sd 20,16]. Podle Sd 19-21 dostali se do sporu s ostatními kmeny izraelskými; v bratrovražedné válce bylo skoro celé pokolení vyhubeno. Jen 600 mužů se ukrylo ve skalě Remmon. Vítězové je opatřili ženami. Kmen se brzy zase vzpamatoval a dal Izraeli prvního krále Saula. Po smrti Saulově zůstali věrní jeho synu Izbozetovi, nenávidíce pokolení Judovo a s ním i dům Davidův. Z pokolení Benjamin pocházeli hrdina Ehod [Sd 3,15] i nepřítelé Davidovi Semei [2S 16,7] a Seba [2S 20,1-7]. Po smrti Davidově význam tohoto kmene poklesl. Část zůstala věrna domu Davidovu i po rozdělení říše za Roboáma a Jeroboáma [1Kr 12,21].

Na území benjaminském byla některá nejvýznačnější bohoslužebná místa izraelská: Ráma [Joz 18,25], Masfa [1S 7,5], Betel [1S 7,16] a Gabaon [1Kr 3,4], Anatot [Jr 1,1].

2. Syn Bilana, knížete čeledi otcovských [1Pa 7,10].

3. Jeden ze synů Charim, žijící v době Ezdrášově, který pojal cizozemku za ženu [Ezd 10,31-32].

4. Jméno dvou bran v Jerusalemě, z nichž horní byla v chrámě [Jr 20,2].

Beno [= jeho syn], syn Jaaziášův z čeledi Merari, z rodu Aronova, jeden z těch, kteří byli členy jedné ze 24 kněžských tříd [1Pa 24,26-27].

Benoni [= syn mé strasti Gn 35,18]. *Benjamin.

Benzochet [= syn Zochetův], syn Jesi z pokolení Judova [1Pa 4,20].

Beon, snad zkrácenina za Balmeon [Nu 32,3.38].

staré amorejské město, ležící vých. od Jordánu na hranicích moabských, přidělené pokolení Rubenovu, které je opevnilo [*Bál po stránce zeměpisné].

Beor. 1. Otec Béla, jeden z prvních králů idumejských [Gn 36,32; 1Pa 1,43]. - 2. Otec *Baláma [Nu 22,5; Joz 13,22; Mi 6,5], 2Pt 2,15 jej nazývá Bozor.

Béra, král sodomský, který byl poražen od Chedorlaomera, krále elamitského [Gn 14,2].

Béra [hebr. jinak hláskováno než předcházející heslo]. 1. Syn Zofachův z čeledi Heberovy z pokolení Asserova [1Pa 7,37]. - 2. Syn Bálův z pokolení Rubenova, kterého odvedl Tiglatfalazar do Assyrie [1Pa 5,6]. - 3. Hetejský otec Judity, ženy Ezauovy [Gn 26,34]. - 4. Otec proroka Ozeáše [Oz 1,1].

Beracha [= požehnání]. 1. Muž z pokolení Benjaminova, který se připojil k Davidovi a přišel za ním do Sicelech, když se kryl před Saulem [1Pa 12,3]. - 2. Údolí, ve kterém shromáždil Jozafat svůj lid, aby dobrořečil Hospodinu po vítězství nad Moabskými, Ammonitskými a obyvateli hory Seir [2Pa 20,26]. Jméno Bereikut, označující dnes zbořeninu v údolí téhož jména mezi Tekoa na pravo od cesty z Betléma do Hebronu, připomíná dosud tuto událost.

Beran válečný, válečný nástroj, kterého užívali hlavně Assyřané a Babyloňané při obléhání měst a pevností. Podstatou berana byla vodorovná kláda se silnou kovovou hlavicí, volně zavěšená, které se užívalo k probourávání zdí. Většinou byly berany na kolech, aby snadněji mohly být dopraveny ke hradbám. Rozhoupán nebo rozejet bořil zdivo a vyvracel brány. Býval spojen s dřevěnou věží stejně vysokou jako obléhaná zeď. Ve věži bývalo vojsko [Ez 4,2; 21,22].

Assyrijský válečný beran. Mramorový reliéf z Tiglatfalazarova paláce v Nimrudu.

Beor—Beránek velikon. [65]

Beránek tvořil důležitou část téměř každé oběti už od nejstarších dob ještě před vydáním předpisů knih Mojžišových [Gn 22,7]. Při útěku z Egypta bylo nařízeno obětovati beránka bez vady, ročního samce [Ex 12,3,5]. Mojžišův zákon ustanovoval, že každého jitra a večera má být obětován roční beránek a v sobotu po dvou [Ex 29,38-41; Nu 28,3-4]. Každého prvního v měsíci [Nu 28,11], dále po sedm dní o velikonočních [Nu 28, 16,19], v den prvotin [Nu 28,26-27], dále v první den sedmého měsíce [»den troubení« Nu 29,1-2] a konečně v den smíření [Nu 29,7-8] bylo nařízeno obětovati sedm ročních beránků. Při slavnosti stánek bylo obětováno prvních sedm dní po 14 beráncích, osmý den 7 beránků [Nu 29,13-26]. Ale i při jiných příležitostech mohl být obětován beránek: při oběti zápalné [Lv 9,3; 23,12], ovce při oběti za hřích jednotlivců [krom knížíat Lv 4,22-32], při oběti za vinu [Lv 5,6; 14,12,21] nebo oběti pokojné [Lv 3,6-7; 23,19]. *Beránek Boží. *Obět, *Beránek velikonoční.

Beránek Boží je označení, které Jan Křitel přisoudil Ježíšovi [J 1,29,36], navazuje tak na Jr 11,19 [prorok označuje tím svou nevinost] a Iz 53,7 [sr. Sk 8,32], kde je beránek symbolem zástupného utrpení. Jan měl patrně na mysli každodenní obět beránka v chrámě i vysvobození národa z otroctví egyptského [J 2,13], ježto byl nedaleko svátek velikonoční. Sr. J 19,36 s 1Pt 1,19. Ve Zj se užívá 27krát slova Beránek pro označení Krista [Zj 5,6; 7,14,17; 13,8; 14,1,4 a j.].

Je příznačné, že pozdní židovství nikdy neoznačovalo Mesiáše [Vykupitele] jako beránka, nanejvýš jako skopce, který vede stádo proti nepřítelům. Je tedy nz označení jednak samostatným navázáním na Iz 53,7, jednak patrně se dalo pod vlivem toho, že ukřižování Ježíšovo padlo na slavnost pascha [Kral.: fáze], na což navazuje J 19,36 a 1K 5,7. Snad zde působilo i to, že v aramejštině se užívalo jednoho a téhož výrazu pro beránka a služebníka, takže u J 1,29,36 se snad původně v navázání na Iz 53,7 mluvilo o »služebníkovi Božím«. Nz církev označením Ježíše jako beránka Božího vyjadřovala jednak jeho trpělivost v utrpení [Sk 8,32], jednak jeho bezhříšnost [1Pt 1,19] a konečně smířící účinnost jeho sebe-oběti [J 1,29; 1Pt 1,19]. Jeho smrt znamená počátek nového údobí dějin [vysvobození z otroctví hříchů], právě tak jako beránek velikonoční znamenal počátek vykoupění z Egypta. Ale čin Ježíšův se vztahuje nejen na Izraele, nýbrž na celý svět. Sloveso, které Kraličti překládají »snímá« [hřích světa, t. j. smířící moci své krve, sr. 1J 1,7], lze také překládat »nese« [totiž zástupně nese trest a tím odstraňuje vinu]. V každém případě je prostředek k odstranění viny různý: jednou smířící moc krve, podruhé zástupné nesení viny.

Beránek velikonoční [Ex 12,1-51; Dt 16,1-8]. O přesnicích [pesah, pascha, Kral.:

[66] Beraní roh-Bernice

»Fáze«, *Měsíce] byl již dne 10. nisanu [Ex 12,3] pečlivě vybrán bezvadný beránek; [je jisté pozoruhodné, že Ježíš byl podle J 12,1nn pomazán k pohřbu - sr. Mk 14,8 - 6 dní před velikonočí, t. j. v noci 9/10 nisanu!]. Tohoto beránka měl hospodář nebo jeho zplnomocněnec dne 14. nisanu k večeru [prakticky po poledni] přinést na svých ramenou do nádvoří chrámového a tam jej *zabít*; dělo se to za zpěvu levitů a zachycená krev byla řetězem kněží donesena k oltáři a tam vylita. Stažený beránek byl doma nabodnut na dvě tyče, z nichž jedna probíhala tělem a druhá napříč předními nohama; kosti při tom nesměly být zlámány [Ex 12,46], maso bylo upečeno na ohni a pojídáno s nekvašenými »přesnými« chleby [Ex 12,8.15-17-20] a hořkými bylinami [Ex 12,8], jež připomínaly trpký pobyt v Egyptě. Tento hod se konal v noci, která podle židovského zvyku byla již počítána za součást následujícího dne 15. nisanu, ústředního dne paschálních svátků. Byla to slavnost rodinná [Ex 12,14], a byla slavena toliko v městě Jerusalemlé [sr. Dt 16,5-7]; poutníci, kteří nebyli pohromadě se svými rodinami, tvořili při tom v době Ježíšově zvláštní náhradní bratrstva [jejich název byl *chaburd*]; i Ježíšova stolní pospolitost s učedníky v poslední noc měla podle synoptických evangelií povahu takového náhradního bratrstva. Pro tuto slavnost byl přesný obřadný postup: otec [nebo jiný předsedající] pronášel požehnání nad čtvřím kalichem s vínem a na dotaz nejmladšího dítěte nebo jiného nejmladšího přítomného [sr. Ex 12,26; 13,8] osvětloval význam jednotlivých úkonů i celého hodu připomínkou vyjití z Egypta; byl při tom recitován oddíl Dt 26,5nn. Podle Mišny účastníci hodu byli skutečně účastni útrap v Egyptě i všeho pozehnání Vyjití; hod tedy nebyl jen připomínkou, nýbrž zpřítomněním. Ke konci hodu byly zpívány žalmy chval 113-118 [t. zv. »hallel«]. Z hodu nesmělo nic zůstat k následujícímu dni; proto musely být spáleny všechny zbytky [Ex 12,10]. — Od doby zničení chrámu r. 70 Židé slaví paschální večeri obměněným způsobem: celý obřadný rámec [nekvašené chleby, hořké byliny, připomínka Vyjití] je zachován, avšak nejedí beránka ani jinou pečení, protože velko-noční beránek mohl býti zabit toliko v nádvoří chrámovém. — Podle synoptických evangelií Ježíš jedl v poslední noc s učedníky beránka, celému hodu však dal nový význam: středem už není beránek, nýbrž chléb a kalich, a základním smyslem není vztah k vyjití z Egypta, nýbrž k onomu jinému, konečnému, pravému Vyjití, jímž je Ježíšova smrt a vítězství. A jako podle Ex 12,14 je památka vyjití z Egypta zřizována již předem, v předvečer této události, tak i Ježíš v předvečer kříže ustanovuje památku hodu chleba a vína [1K 11,24.25; L 22,19]. Čtvrtý evangelista však nelíčí poslední večeři Ježíšovo s učedníky [J 13] v barvách paschálního hodu, nýbrž spíše na-

značuje, že Ježíš svou smrtí na kříži je pravým Beránkem [už 1,29.36 a dále 18,28; 19,6; 19,36].

xx

Beraní roh, jasně, hlasitě znějící nástroj, zhotovený z beraního rohu [Joz 6,4-5.13].

Bered, syn Sutelachův, vnuk Efraimův [1Pa 7,20].

Berechiáš [= Hospodin žehná]. 1. Levita, otec Azafův z čeledi Gersonovy [1Pa 6,39.43; 15,17]. - 2. Levita, jeden ze 4 vrátných u truhly Boží v době Davidově [1Pa 15,23-24]. - 3. Syn Mesilemotův, jeden z předáků Efraimových za vlády Pekachovy, který se zastal na podnět proroka Odeda judských zajatců [2Pa 28,12]. - 4. Syn Zorobábelův z rodiny Davidovy [1Pa 3,20]. - 5. Levita, syn Asy, z čeledi Netofátských, který se vrátil z Babylona [1Pa 9,16]. - 6. Syn Mesezábělův. Jeho syn opravil část jerusalemských zdí [Neh 3,4.30].

Berejšti, nějaký kmen, žijící v okolí Ábel Betmaacha [2S 20,14].

Beri, syn Zofachův z pokolení Asserova [1Pa 7,36].

Beria. 1. Syn Asserův [Gn 46,17; Nu 26, 45; 1Pa 7,30]. - 2. Syn Efraimův, zplozený ve dnech zármutku nad smrtí čtyř Efraimových synů, zabitých od mužů Gát [1Pa 7,21-31]. Nejspíše narážka na události kmenově národní. - 3. Benjaminita z Ajalon [1Pa 8,13]. - 4. Syn Semeiův, levita [1Pa 23,10n].

Berie, město makedonské, o němž je zmínka ve Sk 17,10-15. Nyní se jmenuje Verria, Karaferia nebo Ber. Leží na vých. úbočí pohorí Olympu a čítá asi 15-20.000 obyvatel. Za dnů Pavlových byl zde židovský sbor, v němž se apoštol setkal se značným úspěchem [Sk 20,4].

Berit [= smlouva], božstvo města Sichem, kde byl jeho chrám, zvláštní ochránce smluv [Sd 8,33; 9,46]. *Bál Berit.

Berla, obyčejně se míní prut, hůl, žezlo, zvláště však berla nebo hůl pastýřská [Gn 38,18; Lv 27,32; Ž 23,4; Mi 7,14]. Užívání berly k označení svrchovanosti nebylo jen výhradou králů, ale vůdců, předáků a královských posílů k vyznačení jejich nejvyšší moci [Gn 49,10; Nu 24,17; Ž 45,7; Am 1,5.8; Mt 27,29; Žd 1,8]. Na základě biblických údajů nelze ovšem berlu dokonale vylíčit, byla však podle všeho dřevěná. Žezlo perských panovníků bylo zlaté [Est 4,11].

Berně, daň, dávka, uložená poraženému národu [2Pa 17,11]. *Plat.

Bernice, nejstarší dcera Herodesa Agrippy I. a Kypros, sestry Druzilly, ženy Felixovy [Sk 24,24]. Byla nejprve provdána za svého strýce Herodesa, krále v Chalcis. Po jeho smrti [r. 48] žila za mravně podezřelých okolností s vlastním bratrem Herodem Agrippou II. S ním navštívila Porcia Festa [Sk 25,13; 26,30], jenž byl jmenován vládařem judským. Aby zabránila špatné pověsti, provdala se za krále Polemona na Cilicii, brzy však se navrátila zase do náruče svého bratra Agrippy. Potom udržovala poměr s korunním princem a pozdějším císařem Titem, dobyvatelem Jeru-

salema, ač byla starší než on. Všeobecně se očekávalo, že si ji vezme za manželku, protože s ním bydlela i v Římě. On však ji po čase poslal domů. [O tom zpráva Suetoniova. Dramaticky byl její příběh zpracován Corneillem a Racinem.]

Berodach-Baladan [2Kr 20,12-13], kaldejský kníže, který se zmocnil po smrti Salmanassara V. roku 722 př. Kr. babylonského trůnu. Zřejmě využítkoval situace, když assyrské vojsko bylo zaměstnáno obléháním Samai. V Iz 39,1 je označen jako Merodach-Baladan [Marduk-abluidina = Marduk dal syna]. Tomuto označení třeba dát přednost, neboť bylo objeveno na assyrských nápisech. Panoval 11 let. Bylo to asi r. 713 př. Kr., když poslal zvláštní poselstvo k uzdravenému králi judskému Ezechiášovi, aby se ho vypytao na astronomický div [nebo zázrak uzdravení Ezechiášova 2Pa 32,31; Iz 39,1-8]. Zdá se však, že hlavním účelem tohoto poselství bylo dosažení politického spojení mezi Baby-lonií, Judstvem a Egyptem [Iz 20,5-6], aby čelilo vzrůstu říše Assyrské. Na radu proroka Izaiáše k tomuto spojení nedošlo. Sargon, král assyrský, vyslal vojsko proti Babylonu, porazil M.-B. a sám se dal korunovat za krále babylonského [709 př. Kr.]. Teprve po jeho smrti [703-702] podařilo se M.-B. dosednouti opět na trůn babylonský, ale Senacherib, syn Sargonův, zahnal ho do Elamu, takže po druhé panoval pouze 6 měsíců.

Berot [= studnice], město Gabaonitských s obyvateli Hevejskými, kteří po dobytí města pokolením Benjamin uprchli do Gittaim, kde se usadili [Joz 9,7.17; 18,25; 2S 4,2]. Dva Be-rotští, hejtmáné, zavraždili Izbozeta, syna Saulova [2S 4,2.6]. Rovněž oděnc **Joabův* Nacharai přišel k tomuto kmenu [2S 23,37; 1Pa 11,39]. O Berotských čteme ještě v Ezd 2,25, kde se vypočítávají mezi navrátilci z Babylona.

Berota [= studnice], město někde na cestě z Emat na Orontu do Damašku [Ez 47,16], snad totožné s Berot z 2S 8,8, jež v 1Pa 18,8 se nazývá Ghun.

Bersa, král Gomorský, který byl poražen od Chedorlaomera, krále elamitského [Gn 14,2.8.10].

Bersabé [= studnice sedmi, Gn 21,31, nebo studnice přísahy, Gn 26,33], starožitné, z kulturního a hlavně náboženského hlediska významné město na jižní hranici země judské, vzdálené 85 km od Jerusalema a 47 km od Hebronu; s těmito městy jest spojeno silnicí. Jižně od B. přechází vysočina Judská v poušť, kam kdysi utekla Agar s Izmaelem [Gn 21,9-21]. B. bylo přičleno po rozdělení země pokolení Simeonovu [Joz 19,1-2; 1Pa 4,28]. Protože bylo nejjižnější svatyní v Palestině tak jako Dan bylo nejsevernější, ustálilo se tehdy označení »od Dan až do Bersabé« [1S 3,20; 2S 3,10; 17,11; Sd 20,1; 1Pa 21,2; 2Pa 30,5]. B. odvozuje svůj původ od 7 studní, které dal vykopati Abraham [Gn 21,31-33]. Také se nazývá »studnicí přísahy« [Gn 21,22-34],

Berodach Betanie [67]

protože tu Abraham učinil s Abimelechem, králem z Gerary, smlouvu a daroval mu na svědectví 7 jehnic [Gn 21,28]. Izák zde vystavěl Hospodinu oltář [Gn 26,23-25] a obnovil jak smlouvu s Abimelechem [nebo jeho nástupcem], tak jméno Seba [= přísaha Gn 26,32-33]. Odtud také vyšel Jákob na cestu do Cháran [Gn 28,10] a zde obětoval, když se ve stáří stěhoval do Egypta [Gn 46,1-5]. Za Jozue tu stálo už město [Joz 15,28]. Synové Samuelovi vykonávali zde svůj soudcovský úřad [1S 8,2]. Prorok Eliáš utekl před Jezábel přes B. na poušť [1Kr 19,3]. B. bylo i poutnic-kým místem [sr. Am 5,5; 8,14]. I po návratu ze zajetí babylonského bylo B. osazeno židovskými navrátilci [Neh 11,27.30]. V době Jeronýmově bylo B. sídlem křesťanského biskupa. Nynější Bir-es-Seba čítá asi 3000 obyvatel, většinou mohamedánů. Jsou tu tři starobylé studně s dobrou pitnou vodou; v nové době bylo vykopáno i několik nových studní, poskytujících hojně vody.

Beryl [hebr. *taršiš*, překládané jinde tarsis Ez 1,16; 28,13; Dn 10,6], zdobil ve 4. řadě drahokamů nápisník nejvyššího kněze [Ex 28,20; 39,13]. Ve Zj 21,20 je osmým ze základů nebeského Jerusalema. Je to průsvitavá nebo neprůhledná odrůda smaragdu barvy zelenožluté nebo šedé. Mívá podobu šesti-bokých sloupků. Jsou beryly vzácné a obecné. Vzácných se užívá jako drahých kamenů, obecných k vyrábění sloučenin berylovitých.

Besai, příslušník čeledi Netinejských, kteří se vrátili z Babylona [Ezd 2,49; Neh 7,52].

Besodiáš, otec Mesullamův, který pomáhal opravovat starou bránu v Jerusalemě [Neh 3,6].

Betabara, lépe Bethabara [= dům u brodu], místo za Jordánem, kde Jan křtil [J 1,28]. Zeměpisně nebylo dosud možno přesně určit toto místo. Nejstarší rukopisy čtou Betanie. Někteří mají za to, že je totožné s Bethbarah, starým brodem jordánským [Sd 7,24; Kraličti: Betabara], nebo, což se zdá případnějším, s Bathnimrah na východní straně řeky, naproti Jerichu.

Betách [= důvěra, spolehnutí], město Hadadezerovo, v němž David ukořistil mnoho mědi [2S 8,8], nazývané v 1Pa 18,8 Tibchat.

Betanat [= dům bohyně Anat], hrazené město v území, jež bylo přiděleno kmeni Neftalim [Joz 19,38], z něhož se nepodařilo vypuditi původní obyvatelstvo [Sd 1,33], nynější el-Ba'né.

Betanie [= dům chudého nebo dům smutku?]. 1. Vesnička, vzdálená asi 3 km od Jerusalema při silnici vedoucí do Jericha [J 11,18], na vých. úpatí hory Olivetské [Mk 11,1; L 19,29]. Šimon malomocný tu měl dům [Mk 14,3; Mt 26,6], jehož byl Ježíš hostem. Podle Mt 21,17 a Mk 14,3 navštívil Ježíš nedlouho před svou smrtí několikrát Betanii, aby tu přenocoval. Nedaleko odtud proklel fíkový strom [Mk 11,12n]. Podle Janova evangelia bydlely

[68] **Betanot Bethel**

v Betanii Marta a Marie a byl tam vzkříšen Lazar [J 11,1n; sr. L 10,38]. Podle L 24,50 došlo v blízkosti této osady k nanebevzetí Páně.

Původní Betanii lze sotva ztotožňovati s osadou El-Azarijé. Ležela spíše na nedalekém pahorku, na němž byl zbudován r. 1903 klášter. Hrob Lazarův se ukazuje v El-Azarijé, kde je rovněž vybudován kostel [františkánský] na domnělém místě Ježíšova setkání s Marií a Martou.

2. Osada za Jordánem, kde podle některých textů evangelia Janova [1,28] křtil Jan Křtitel. Podle některých církevních Otců, kteří se přidrželi výkladu Origenova, jest jméno této osady čisti *Betabara.

Betanot [= dům bohyně Anat?], město v horách judských [Joz 15,59], nynější Beit 'Ainún.

Betany *Betanie.

Betaraba [= dům pouště]. Tímto jménem bývá označována 1. proláklina mezi mořem Galilejským, Jordánem a Mrtvým mořem, 2. Vesnička na poušti judské na pomezí mezi Judou a Benjaminem [Joz 15,6.61; 18,22 sr. Joz 18,18].

Betaram *Betaran.

Betaran, hrazené město, vzdělané pokolením Gád v údolí Jordánu [Nu 32,36; v Joz 13,27 mají Kral.: Betaram] u proslulého horkého pramene, kde si později Herodes Veliký postavil palác. Za časů Augustových se toto město jmenovalo Livias k počtě manželky Augustovy.

Bet Arbel, město, které zpusťoval Salman [Oz 10,14], snad totožné s loupežnickou Ar-belou v Galilei, 6 km sz od Tiberias, nebo s Arbelou v Galád, 20 km jv od Gadary.

Betaven [= dům modlářství], místo v horách Benjaminských, domněle východně od Betel [Joz 7,2], ležící mezi Betel a Michmas [1S 13,5; 14,23]. Ozeáš užíval důsledně jména Betaven místo Betel, aby zesměšnil jeho modlářství: Oz 4,15; 5,8; 10,5. Sr. Am 5,5.

Betheri, město ležící na území pokolení Simeonova, kde sídlili potomci Semeiovi [1Pa 4,31].

Betdagon [= dům božstva Dagon]. 1. Vesnice se svatyní Dagonovou někde »na rovinách« judských [Joz 15,33.41]. - 2. Město na území pokolení Asser na pomezí s územím Zabulonovým, snad na úpatí pohoří Karmél [Joz 19,27].

Betdiblataim [= dům fíkových koláčů?], místo mezi Dibon a Nebo na území moabském [Jr 48,22; Helmondebataim Nu 33,46n].

Beteked [= dům stříže, 2Kr 10,14] není snad ani nějaké určité město nebo místo, nýbrž skutečně jen »dům stříže«. V cizojazyčných biblích není uvedeno jako vlastní jméno.

Betemek [= dům údolí], město na území pokolení Asser, snad nynější Telí Mimas [Joz 19,27], 10 km sv od Akko.

Beten [= údolí, břicho], město v území Asserovu [Joz 19,25].

Beter [= rozsedlina nebo libá vůně!? Pís 2,17], pravděpodobně nedaleko Jerusalema, pověstně odporem Židů proti Hadrianovi za Bar Kochby r. 135 po Kr.

Betezel [= dům strany, místo poblíž], uvedené pouze v Mi 1,11. Leželo bezpochyby v rovině Filištinské na hranicích jižního Jud-stva. Snad nynější Deir el- 'Asal [Azal Za 14,5].

Betfage [= dům nezralých fíků], vesnice na východní straně hory Olivetské na cestě z Jericha do Jerusalema, souvisící patrně s Betanii [Mt 21,1-9; Mk 11,1; L 19,29]. Bylo vzdáleno asi 500 kroků od vrcholu hory Olivetské. Z B. nastoupil Ježíš svou cestu na oslátku do Jerusalema. Křížáci zde vystavěli kostelík, v jehož troskách byl nalezen krychlový kámen [stela = sloup betfážský], ozdobený na čtyřech stranách malbami z doby křížácké, znázorňujícími vjezd Ježíšův do Jerusalema a vzkříšení Lazara. Františkáni vystavěli na zříceninách křížáckého kostela klášter a svatyni, obdařenou katol. církví plnomocnými odpustky, kde chovají stelu b. jako drahocennou památku.

Betfegor, město zasvěcené bezpochyby božstvu Fegor [Betfegor = dům božstva Fe-gor, Peor *Bál], na východní straně Jordánu naproti Jerichu. Bylo v držení pokolení Ruben [Joz 13,20]. V údolí pod tímto městem se utábořili Izraelci krátce před útokem na zaslíbenou zemi [Dt 3,29; 4,46 sr. Nu 21,20; 23,28; 33,47-49]. Zde byl také později pochován Mojžíš [Dt 34,6].

Betfelet [= dům úniku], místo na samém jihu Judstva [Joz 15,27; Neh 11,26].

Betfeses [= dům roztržštění], místo na území Izacharově, nynější Kerm el-Hadetheh [Joz 19,21].

Betgaderský [= obyvatel místa zděného, opevněného 1Pa 2,51], poblíž Betléma a Kariatjeharim, snad totožné s nyn. Gader.

Betgamul [= dům odpłaty], město moab-ské vých. od Jordánu [Jr 48,23], nyn. Chirbet Jemeil 9 km vých. od Dibonu.

Beth, druhé písmeno hebrejské abecedy. V různých složeninách vlastních jmen má význam »dům« [Z 119,9]. V těchto složeninách píší Kraličti většinou jen Bet-.

Bethel [= dům Boží]. 1. Staré královské město kananejské [Joz 12,16], které původně znělo Lúz [posvátná mandloň] anebo leželo poblíž tohoto místa [Gn 28,19] ve střední Palestině, se slavnou náboženskou minulostí jak pohanskou [jak dokazují bohaté vykopávky], tak izraelskou [Gn 12,8]. Abraham, praotec lidu izraelského, zde postavil oltář Hospodinu [Gn 13,3.4]; stejně učinil při svém návratu z Pádan *Jákoab, od něhož pochází jméno Bethel [Gn 28,17n; 35,7]. Vztýčil zde posvátný sloup »na znamení pamětné a polil jej svrchu olejem«. Po dobytí země od Izraele mělo Bethel připadnouti pokolení Benjamin [Joz 18,22], ale bylo dobyto teprve Efraimskými za doby soudců [Sd 1,22; 1Pa 7,28]. Za války izraelských kmenů proti Benjaminovi pro »hanebný

skutek mužů Gabaa« [Sd 19] byla do Bethel přenesena truhla Boží ze Sílo [Sd 20,26-28], pakliže tu nebyla již předtím jiná. Svatyni v Bethel pravidelně navštěvoval Samuel na svých okružních cestách [1S 7,16; 10,3]. Nedaleko odtud byl také hrob Debory, chůvy Rebeky, pod posvátným »dubem pláče« [Gn 35,8]. Po rozdělení říše připadlo B. k části severní [izraelské]. *Jeroboam zde zbudoval chrám a vztyčil zde zlatého býčka, navazuje tak na starobethelskou tradici náboženskou. Zlatý býček ovšem nemusel nutně představovat božstvo přímo, snad tvořil jen podnož božstva neviditelné na něm trůnícího [Bič], tedy dobu truhly Boží, trůnu Božího. Jero-boam chtěl tak odvrátit Izraelce od choení do Jerusalema [1Kr 12,26n; 13,1-32; 2Kr 10,29]. Judský král Abiáš odňal dočasně Bethel severní říši [2Pa 13,19]. Za proroka Eliáše zde kvetla prorocká škola [2Kr 2,2n]. Pozdější proroci kázali proti modloslužbě v B. [Jr 48,13; Oz 10,15; Am 3,14; 4,4; 5,5-6. *Betaven]. Zde také vystoupil Amos se svým kázáním [Am 7,10-13]. Za Joziašovy náboženské reformy r. 622 byla královská svatyně v B. vyvrácena a kosti kněží, vyhrabané z hrobů, spáleny na oltáři Bálově [1Kr 13,1-3; 2Kr 23,4.15-20]. Podle novějších teorií, zaznamenaných Bičem [Palestina od pravěku], někteří obyvatelé Bethelu se v této době vystěhovali a tvořili část židovské diaspory v egyptské Elefantíně u prvních peřejí Nilu. Uctívali zde božstvo Bét'el. Měli tam též chrám s pěti branami, mramorovými sloupy a cedrovou střechou se vším vybavením k obětem. V době zjati assyrského se B. ještě jednou stalo významným tím, že král assyrský tam usadil kněze, který měl vyučovat cestě Hospodinově ty, kdo z Assyrie byli přestěhováni do Palestiny [2Kr 17,26n]. Po exilu babylonském ztratilo B. svůj význam, ačkoli se někteří jeho obyvatelé vrátili ze zjati [Ezd 2,28; Neh 7,32; 11,31]. V době Jeronýmově byl postaven na místě, kde viděl Jákob ve snách žebřík, spojující nebe se zemí, křesťanský chrám, později rozbořený. Ve 12. stol. jej křižáci ze zbořenin zase vyzvedli. Dnes na zbořeninách starého B. je vystavena vesnička Beitin asi se 400 obyvateli.

2. Město na území Simeonovu [1S 30, 27].

Bethesda [= dům milosti] je židovské jméno rybníka u brány bravné v Jerusalemě. Jeho vody byly pokládány za léčivé. Z objevených zbytků tohoto rybníka lze soudit, že se skládal ze dvou nádrží, obklopených čtyř-strannou budovou o čtyřech přístřeších nebo kolonádách [J 5,2]; páté přístřeší bylo na příčné přehradě mezi oběma nádržkami. Přístřeší [podloubí] byla dosti prostorná, aby se tam vešlo velké množství nemocných, kteří očekávali hnutí vody, jež bylo pokládáno za zázračné; pak sestupovali po stupních až na dno nádrží, kde voda vyvěrala. Nyní jsou nádrží zasypané. Ve 4. stol. byl nad rybníkem vystaven kostel. Velká nádržka Birket Izrael poblíž chrámu, zasvěceného památce Anny, uvnitř

městských hradeb, jest moderní náhradou za rybník Bravní.

Betchar [= dům beránka], pravděpodobně nějaké návrší, snad dnešní 'Ain Kárim 8 km záp. od Jerusalema, kam Izraelští zahnali Fi-lištinské po bitvě u Ebenezer [1S 7,11].

Betie [= dcera, t. j. ctitelka Hospodinova], dcera faraónova, která se provdala za Mereda z Judstva a patřila mezi proselyty, t. j. připojila se i nábožensky k Izraelovi [1Pa 4,18].

Betkarem [= dům vinice], nějaké význačné místo poblíž Jerusalema, viditelné se všech stran a hodící se proto ke vztyčení praporu nebo zapálení výstražného ohně [Jr 6,1]. Snad nynější 'Ain Kárim, 8 km záp. od Jerusalema, kde byly na návrší nad městem nalezeny mohyly, jež mohly sloužit k zapálení ohňů. Neh 3,14 mluví o hejtmanu kraje B.

Betlebaot [= dům lvic], město na jihu Judstva, přidělené pokolení Simeonovu [Joz 15,32; 19,6], asi 25 km jv od Gázy.

Betlem [= dům chleba nebo podle některých odborníků dům bohyně Lachamu]. 1. Ves, ležící při silnici z Jerusalema do Hebronu, 7 km jižně od Jerusalema, v pokolení Judově na pahorku, vysokém 772 m. Rozprostírá se na dvou pahorcích, spojených sedlem; terasovitě zřízené zahrady dodávají místu zvláštní malebnosti. Prvotně slulo Efrata [Gn 35,16-19; 48,7], ale nedlouho po zabrání země Izraelskými se jmenuje již Betlem, na rozdíl od Betlema v území Zabulon s přízviskem Betlem Ju-dův [Sd 17,7; Rt 1,2] a v NZ městem Davidovým [Jl 2,4]. Nyní sluje Beth Lachm; nedávno mělo asi 8000 obyvatel, většinou křesťanů různých vyznání, žijících se pěstováním oliv, vína, hotovením růženců, křížků z perleti, medailonků a korálů, které jsou prodávány poutníkům. Ráchel byla pochována v blízkosti Betléma [Gn 35,16.19; 48,7]. V Betlémě, kde se usadila část rodiny Kálefovy [1Pa 2,51. 54], žila Noemi a její ovdovělá snacha moabská Rut, kterou Bóz právem příbuznosti pojal za ženu [Rt 1,19; 4,9-11]. Z B. pocházel Da-vid, potomek Rut a Bóza [Rt 4,11.17; 1S 16,1.4]. Roboám dal toto město opevnit [2Pa 11,6]. V době zjati se děje zmínka o hospodě Chimhamově u Betléma [Jr 41,17], jež se stala opyným bodem vrahům Godoliasše při útěku do Egypta před Kaldejskými. Se Zorobábe-lem se vrátilo ze zjati několik desítek obyvatel betlémských [Ezd 2,21; Neh 7,26]. Narození Spasitelovo v Betlémě je předpověděno u Mi 5,2 [Mt 2,6; J 7,42]. Dodnes se zde ukazuje jeskyně, nad níž stojí památná basilika »Naro-zení Páně«. Má 5 lodí. Vystavěna prý byla na rozkaz císařovny Heleny r. 330 a od té doby několikrát opravována. O její vlastnictví se nyní dělí Arméni, Řekové a katolíci. Krypta 12,4 m dlouhá, 3,9 m široká, 3 m vysoká má stěny vyložené leštěným mramorem a na místě, kde prý se narodil Ježíš, je vsazena do obložení stříbrná hvězda; ve výklenku je mramorový oltář v podobě jesli. S jeslemi souvisí

[70] **Betmarchabot Betsan**

kaple neviňátek [Mt 2,8.16]. Na sev. konci je cisterna Davidova, k níž se vztahuje vypravování 2S 23,13-17. Ve vzdálenosti 1 km od B. je hrob Ráchel, matky Josefa a Benjamína, nad nímž mohamedáni vystavěli kapli.

2. Betlem synů Zabulon, nyníšší Beth Lachm, ležel 10 km sz od Nazareta. Byl snad rodištěm soudce Abesama [Joz 19,15; Sd 12,8-11].

Betmarchabot [= dům (válečných?) vozů], město 18 km sv od Bersabé, náležející pokolení Simeonovu [Joz 19,5; 1Pa 4,31], snad totožné s Medemenou [Joz 15,31].

Betmillo [= dům na terase?], místo, kudy se chodí do Silla, kde královští služebníci zabili Joasa. Bylo to asi staré Mello v Jerusalemě, známé už v době soudců [Sd 9,6.20] i za časů Davidových [2S 5,9], opevněné za Šalomouna [1Kr 9,15.24; 11,27] a znovu za Ezechiáše, když hrozilo nebezpečí od Assyrských [2Pa 32,5]. O smrti Joasově viz 2Kr 12,20.

Betnemra [= dům pardálce], místo v od Jordánu, přidělené pokolení Gadovu a jím přestavěné [Joz 13,27; Nu 32,36] blízko nyníššího Telí er-Rámé.

Betogla, místo na rozhraní mezi územím kmenů Benjamin a Juda, 6 km jv od Jericha u Jordánu [Joz 15,6; 18,19.21].

Betonim [= pistaciové ořechy?], město na území pokolení Gád v jižní části vysočiny Galádské sev. od Betnemra [Joz 13,26].

Betoron [= dům jeskyně?], 1. Jméno dvouměstí, Horního a Dolního Betoron [Joz 16,3.5; 1Pa 7,24], na cestě vedoucí z Gabaon do Azeku a na plán Filištinskou na hranici mezi pokolením Benjamin a Efraim [Joz 10,10-11; 16,5]. Bylo vystavěno efraimskou ženou Seerou [1Pa 7,24]. Jedna jeho část byla přidělena levitům z čeledi Kahat [Joz 21,22; 1Pa 6,68]. Až k tomuto městu honil Jozue Amorejské [Joz 10,10]. Sem se shromáždili také Filištinští, když táhli proti Saulovi [1S 13,18]. Šalomoun je dal opevnit [2Pa 8,5; 1Kr 9,17]. Ještě ve válkách makkabejských mělo toto dvouměstí významnou úlohu. Obě místa se dochovala v dnešních obcích Beit-'ur, et-tachta a el-Foka.

2. Údolí sev. od Jabboku poblíž Mahanaim. V hebr. je jinak hláskováno než 1. a znamená roklinu, úval, propast [2S 2,29].

Betrohob [= dům volného prostranství], místo v s. Palestině v údolí horního Jordánu [Sd 18,28; v Nu 13,22 a 2S 10,6 se mluví o »domu Rohob« nebo prostě o Rohob], Bydleli zde Syrští [Aramejci], kteří se spojili s Ammonitskými proti Davidovi. Místo dalo jméno údolí, v němž leželo město Dan [Lais].

Betsabé [= dcera přísahy], dcera Eliamova, žena Uriáše Hetejského [2S 11,3]. Dítě jejího cizoložství s Davidem zemřelo. Provádějí se pak za Davida, stala se matkou 4 synů: Šalomouna, Sammua, Šobaba a Nátana [2S 12,24; 5,14; 1Pa 3,5; Mt 1,6]. Když se Adoniáš pokusil o uchvácení trůnu, jež David slíbil

Šalomounovi, Betsabé, povzbuzena Nátanem, zpravila krále o spiknutí [1Kr 1,11n]. Když nastoupil Šalomoun, přimlouvala se B. jako královna-matka za Adoniáše, aby mu dovolil pojmouti Abizag Sunamitskou za manželku [1Kr 2,21-25].

Betsaida [= dům rybaření = Rybářov, J 1,44-45; 12,21], rodné město Ondřeje, Petra a Filipa, ležící na východním pobřeží Jordánu nedaleko jeho ústí do jezera Genezaretského [Mk 6,45]. Bylo od Herodesa Filipa r. 3 př. Kr. povýšeno na město a pojmenováno Julias ke cti dcery Augustovy. Na pahorku v rozloze 1 a půl ha vystavěl si sídelní hrad a královskou hrobku. Zemřel zde r. 34 po Kr. Moře tvořilo na severovýchodě laguny [zálivy], které lákaly ryby; proto byl zde rybolov ve velkém rozkvětu. Tvrdilo se, že je možno chytit 30 druhů ryb do jediné misy. Byla tu celní hranice, přesto však obchodní styk s Kafar-naum, jež leželo na druhém břehu Jordánu 4 km za celní čarou, byl velmi čilý. Dařily se tu citrony, zelenina, rýže, cukrová třtina, kukuřice, bavlna, datle, fíky, granátová jablka, což stačilo nejen k uživení obyvatelstva, ale jako zboží vývozní skýtalo i hojný blahobyt. Rozkvět města přivodil i řeckou kulturu a helénské mravy; apoštolové odtud snad aspoň částečně znali řečtinu. Byla zde synagoga a v blízkém okolí ještě jiné dvě. Jako jedno z hlavních míst Ježíšova působení získalo si u křesťanů trvalou úctu [Mt 11,21; L 10,13; Mk 8,22]. Sem se uchýlil Ježíš, když uslyšel o popravě Jana Křtitele [L 9,10; Mt 14,13; J 6,1], nejde-li ovšem o jinou Betsaidu [J 12, 21], jak se někteří badatelé domnívají. Ale je nepravděpodobné, aby dvě města v blízkém okolí byla stejně pojmenována. Spíš lze mít za to, že B. ležela na obou březích Jordánu, takže každá část patřila pod jinou politickou správu. Dnes po bývalé slávě Betsaidy není ani stopy [Mt 11,21]. Někteří mají za to, že nyníšší 'Ain et-Tabigah, severně od blízkého Chan, je totožné s bibl. B.

Betsan [= dům klidu anebo spíš dům (babylonského božstva) Šachan-Sa'an], město přidělené pokolení Manassesovu [1Pa 7,29], ležící na hranicích území Manassesova a Izacharova [Joz 17,11] západně od Jordánu při vchodu do údolí Jezreel. Podle Sd 1,27 se Izraelcům nepodařilo vypudit Kananejské z tohoto města. Uvedl je pouze v poplatnost [Joz 17,12-16; Sd 1,27-28]. Bible poznamenává, že Kananejští z B. užívali železných vozů při válčení [Joz 17,16]. Město za Saula stálo na straně Filištinských, kteří tělo Saulovo a jeho synů přibili na zdech města [1S 31,10-13; 2S 21,12-14]. Vykopávky ukazují, že B. existovalo už kolem 3000 př. Kr., čímž se vysvětluje uctívání bohyně Ša'an, kterou již Babyloňané převzali od Sumerů. Měla podobu hada. Po 300 let bylo město v rukou Egyptanů, kteří zde měli posádku, jež hlídala karavanní cestu do Zajordání a bránila zemi před nájezdy Hetejců ze severu [asi v letech 1480-1180]. Za Šalomouna dalo město jméno celé-

mu kraji [1Kr 4,12-13]. Za časů Makkabejských dostalo jméno Skythopolis, což asi připomíná [historicky nezaručený] nájezd divokých Skythů proti Egyptu v druhé polovici 7. stol. př. Kr. Později patřilo ke Krajině desíti měst [Decapolis], jediné, kde leželo západně od Jordánu. Nyní se nazývá Beisán.

Betsemes [= dům, chrám slunce]. 1. Město na hranicích pokolení Juda a Dan [Joz 15,10]; není však uvedeno v seznamu měst Judova pokolení, ježto bylo přiděleno jednak levitům, jednak kněžím [Joz 21,16; 1Pa 6,59] z pokolení Aronova. Leželo na silnici z Aškalonu přes Azot do Jerusalema. Podle 1S 6,9 zamilovali do B. krávy s vozem, vezoucím truhlu Hospodinovu z Akaron. Betsemeští ihned obětovali Hospodinu, ale někteří z nich byli raněni morem, když se pokusili nahlédnouti do truhly Boží. Bible mluví o 50.070 mužích, Josephus pouze o 70 mužích. Zdá se, že je biblický text na tomto místě porušen. V B. porazil Joas, král izraelský, Amaziáš, krále judského [2Kr 14,11; 2Pa 25,21]. Za panování Achasova se B. zmocnili Filištinští. R. 587 př. Kr. bylo B. vyvráceno od Nabuchodonozora. Jméno B. naznačuje, že to bylo staré kultické místo, zasvěcené slunci. Vykopávky zde ukazují na velmi starou kulturu.

2. Město na hranicích pokolení Izachar [Joz 19,22].
3. Opevněné kananejské město na území pokolení Neftalím [Joz 19,38; Sd 1,33].
4. Egyptské město, snad Heliopolis [= město slunce Jr 43,13].

Betseta [= dům akátů?], místo, kamž utíkal vojsko madiánské po své porážce od Izraelců za vedení Gedeonova [Sd 7,22], v sousedství Abelmehola na hranicích údolí Jezreel směrem k Jordánu. Dříve bylo ztotožňováno s nynější vsí Sutta. Dnes se to pokládá za vyloučené.

Betsimot [= dům zkázy], město na východ od Jordánu pod horou Fazga u Mrtvého moře [Joz 12,3]. Tvořilo jižní část ležení Izraelitů u Setim [Nu 33,49]. Později bylo přičteno pokolení Rubenovu [Joz 13,20]. V době Ezechielově [Ez 25,9] náleželo Moabským. U Ez se nazývá Betjesimot.

Betsur [= skalní dům], město na horách judských mezi Alul a Gedor [Joz 15,58; 2Pa 11,7], severně při silnici nedaleko Hebronu. Nehemiáš, syn Azbukův, byl hejtmánem nad polovicí kraje B. [Neh 3,16]. V době makkabejské mělo důležitou úlohu jako hraniční město proti Idumejským.

Bettafua [= dům jablek?], město v horách Judských asi 9 km záp. od Hebronu [Joz 15,53]. Syn Hebronův se jmenoval Tapuach [= Tafuach 1Pa 2,43], tedy jablko nebo jablono.

Betul, město Simeonovo [Joz 19,4], které slulo také Chesil a Betuel [Joz 15,30; 1Pa 4,30]. V 1S 30,27 je toto město nazýváno Bethel.

Bezai, jméno rodiny, z níž se navrátilo z Babylona 323 nebo 324 členů se Zorobábe-

lem [Ezd 2,17; Neh 7,23]. Její představitel podepsal smlouvu s Hospodinem [Neh 10,18].

Bezbožný. Tímto slovem překládají Kraličti několik hebr. výrazů, zvl. *ráša'*, jež se ve SZ vyskytuje 261 krát a bývá překládáno i pojmem »hříšník«. Znamená původně toho, který byl před soudem prohlášen za vinníka a musí být odsouzen. Opakem »bezbožného« je »spravedlivý«. Bezbožný znamená toho, kdo nemá správný poměr k Bohu. Nemusí být vysloveným ateistou, ačkoliv bible i řecký pojem »*atheos*« překládá výrazem »bezbožný«. Může jít spíše o praktickou bezbožnost krátkozrakých, soběstačných, požívajících a bezohledných, kteří nepřihlížejí k svému Učiniteli [Iz 22,11-14] a pro pýchu »nedbají na nic, protože všechno myšlení jejich je, že není Boha« [Z 10,4 sr. 14,1; Jr 5,4n]. Není v nich bázně před Bohem [R 3,10-18; sr. 1,30n], žijí na světě bez ohledu na Boha. Bible označuje za bezbožné i ty, kteří z pýchy zbožnili sami sebe anebo svůj výtvor, na př. stát [Ez 28,2; Dn 11,36; 2Te 2,4; Zj 13] anebo kteří z oposice vůči Bohu nahradili viru v Boha věrou v osud nebo v magické síly [Ko 2,16n; R 1,18-23; Ga 4,9]. Bezbožný je na druhé straně ovšem i ten, kdo je od Boha opuštěn, bez Boží pomoci [Ef 2,12]; propadl Božímu soudu [1S 2,9; 2S 23,6; Jb 8,22; Př 2,22; 10,27; Iz 11,4; 57,20], i když na čas vládne zemí a daří se mu dobře, což vyvolává ve spravedlivých těžké otázky a pochybnosti [sr. Z 73; R 9-11]. NZ ovšem zdůrazňuje, že právě za bezbožné Kristus umřel [R 5,6; sr. Iz 55,7; Ez 3,18n; 18,20-23; 33,11].

Bezek. 1. Místo poblíž Jerusalema, na které soustředil kmen Juda svůj útok a porazil 10.000 Kananejských a Ferezejských [Sd 1,4n]. - 2. Místo sv od Sichem proti Jábes Galád, kde Saul soustředil svá vojska [1S 11,8]. Někteří badatelé se domnívají, že obě místa jsou totožná.

Bezeleel. 1. Muž z rodu Kálefova, vnuk Hurův, kterému Bůh zvláštním povoláním a vybavením odbornými schopnostmi svěřil výstavbu stánku úmluvy [Ex 31,2; 35,30-35; 1Pa 2,20; 2Pa 1,5]. O jeho vybavení zvláštními dary mluví Ex 31,3.5. Přitom však měl na starosti nejen opatření nábytku do stánku, nýbrž i kněžských rouch, oleje a kadidla. Jeho jméno někteří překládají: Ve stínu, t. j. pod ochranou Boží. - 2. Jeden z Izraelitů, kteří se oženili s pohankou [Ezd 10,30].

Bezer, syn Zofachův z pokolení Asser [1Pa 7,37]

Bezor, nynější Vadi Ghuzzeh na jih od Sicelechu, vlévající se do Středozemního moře jižně od Gázy [1S 30,9], vyvěrající u Bersabé.

Bible z lat. biblia, z řeckého plur. pojmu *biblion* [= knížka] souvisejícího s řeckým jménem fénického města Byblos [= papyrus], odkud byl papyrus vyvážen. Slovo to se v Písmě sv. nevyskytuje. Teprve v *apokryfech se mluví o »svatých biblích« [= knihách] nebo

[72] Bible

o »bibli zákona« nebo o »bibli smlouvy«. Teprve ve 2. stol. po Kr. je užito názvu b. o sz knihách a až v 5. stol. o všech biblických knihách, užívaných křesťanskou církví při bohoslužbách. V NZ je SZ nazýván Písma [Mt 21,42; 22,29; L 24,32; J 5,39] nebo Písmo [Sk 8,32; 18,24; Ga 3,22; 2Tm 3,16] nebo Písma svatá [R 1,2; 2Tm 3,15].

Už název »biblia«, z něhož vznikly názvy v různých řečech, naznačuje, že jde o knihy, nikoli o knihu. Během doby se však v církvi ujal singulár »bible«, který chce patrně naznačit, že přes množství knih a autorů jde v této knize o jedinečnou jednotu, způsobenou vedením Božím. Bible je rozdělena na dvě hlavní části: Starý a Nový Zákon. SZ obsahuje 39, NZ 27 knih, z nichž každá je opět rozdělena na kapitoly a verše pro snadnější citaci. Původně nebylo tohoto rozdělení na kapitoly; pochází teprve z 13. stol. Jen SZ byl rozdělen na verše. NZ rozdělil teprve Robert Stefanus ve vydání ženevském z r. 1551. Celá bible takto rozdělená vyšla teprve 1555 ve vydání latinského překladu, t. zv. Vulgáty.

Vznik b. jako autoritativní knihy pro život z víry, jako pravidlo [řecky kánon; možná také, že slovo kánon znamená prostě: oficiální seznam] víry a života, lze sledovat po mnohá století.

1. Starý Zákon vyrostl poněkud z různých náboženských a bohoslužebných památek, zvláště pak z liturgických částek, předčítaných při bohoslužbách. Mohli bychom to přirovnat ke vzniku jednotné agendy nebo jednotného zpěvníku při slučování příbuzných církví. Šlo o krystalisaci jednotlivých bohoslužebných látek kolem jednotlivých svatých a pak o sjednocení těchto látek, když došlo k centralisaci bohoslužeb. Tak se stalo, že na př. v pěti knihách Mojžišových [*Pentateuch] některé látky máme dvakrát, po každé v jiném zpracování, protože byly na určitých místech oblíbeny a nebylo radno je vyškrtnout. Nejprve ovšem byly uchovávány látky základního významu pro náboženský život. Na př. Desatero [Ex 40,20], nebo bohoslužebné a mravní předpisy Knihy smlouvy [Ex 20,23-23,33; 24,7]. V Dt 31,24-26 čteme, že napsal Mojžiš »Knihu zákona« a dal ji uložit u truhly smlouvy ve stánku úmluvy. Tuto Knihu zákona doplnil Jozue novými dodatky [Joz 24,26]. Také o Samuelovi čteme, že ustanovení o »správě království položil před Hospodinem, t. j. do stánku úmluvy [1S 10,25]. Také bylo zvykem vyrývat slova zákona do posvátných kamenů [Dt 27,8]. Náboženství bez pevně stanovených božských zákonů je v celém starém Orientě nemyslitelné [Sellin]. Za krále Joziáše [ca 622] byla v chrámě nalezena Kniha zákona, jejíž autoritativnost byla všeobecně uznána králem, kněžími i lidem [2Kr 22,8nn]. I proroci dali zaznamenávat své výroky [Jr 36,32] a navzájem se citovali, což předpokládá, že jejich knihy byly dostupné [Za 1,4; 7,7.12]. V Baby-

lóně pak [586-538 př. Kr.] kněží shromáždili vše, co znali z paměti i co měli s sebou, ve větší celky, a ústní tradice proměnili ve psané dokumenty právě tak, jako později po pádu Jerusalema r. 70 rabíni shrnuli ústní tradice tehdejšího Židovstva v t. zv. Mišnu.

A tak konečně vznikly tři části SZ: Zákon [*Thora, Pentateuch], *Proroci a *Spisy. Zákon obsahoval pět knih Mojžišových v nám známé podobě. Proroci byli rozděleni na Přední [Jozue, Soudců, 1 a 2 Sam., 1 a 2 Král.] a Zadní proroky. Mezi tyto se počítali t. zv. velcí proroci, nazvaní tak podle rozsahu knih: Izaiáš, Jeremiáš, Ezechiél; a dvanáct malých proroků: Ozeáš až Malachiáš. »Spisy« [hagiographa] obsahovaly tyto knihy: Žalmy, Přísloví, Job, Píseň Šalomounovu, Rut, Pláč Jeremiášův, Kazatel, Ester, Daniel, Ezdráš-Nehemiáš, I a II Paralipomenon. Celkem tedy 24 knih, počítáme-li 12 malých proroků za jednu knihu a ostatní knihy, rozdělené dnes na I. a II. [včetně Ezd + Neh], vždy za jednu. Je tedy vidět, že pořadí hebr. kánonu bylo jiné než naše. Církev křesťanská se přidržela rozdělení starověkého řeckého překladu, t. zv. Septuaginty [LXX], jež ze starých křesťanských překladů převzala už Vulgátu. Dělí knihy sz na historické [pět knih Mojž. až Ester], vyučující [naučné], od Joba po Píseň Šal., a prorocké, v nichž se Daniel řadí k velkým prorokům a Pláč Jer. je připojen ke knize Jeremiášově.

To, že se určité knihy dostaly do sz kánonu, t. j. byly uznány za vhodné k předčítání při bohoslužbách, a jiné, ač existovaly, nikoli, souviselo s dlouhým vývojem bohoslužebného řádu. Po prvé slyšíme o závaznosti sz knih kolem r. 100 po Kr. u současníka Pavlova, židovského historika Josefa Flavia, který mluví o 22 knihách [patrně spojoval Rut se Soudci a Pláč s Jeremiášem], které pocházejí z doby od Mojžiše po Artaxerxa, mají posvátný charakter a jejich počet i text je přesně vymezen. Talmud udává všude 24 knih a označuje je jako posvátné. Jisto však je, že ve 2. stol. př. Kr. nebylo ještě pevně stanoveno, které knihy patří do sz kánonu, i když tu nesporně byly knihy, které se staly normou pro víru a život Izraelců. Už Am 2,4 a Oz 8,12 předpokládají, že tu závazný Zákon Hospodinův je. Jisto je také, že za dob Ezdrášových [kolem 400 př. Kr.] pět knih Mojžišových požívalo božské autoritativnosti. Prorocký kánon byl pravděpodobně v hlavních rysech hotov v generaci poezdrášovské a ponehemiášovské [sr. Iz 34,16; Dn 9,2]. Poměrně pozdě vzniklá sbírka ostatních spisů, seskupených kolem Žalmů. Kolem r. 130 př. Kr. Jesus Sirach jmenuje vedle Zákona a proroků také »ostatní spisy«, které už byly přeloženy také do řečtiny. Zdá se tedy, že v prvním předkřesťanském stol. byl pojem kanonického SZ v podstatě hotov, takže pro Ježíše [J 5,37-47; Mt 5,17-18; Mk 12,36-37; L 24,45] a apoštoly [R 3,2; 15,4; 1K 4,6; 2Tm 3,15-17; 2Pt 1,21] bylo Písmo danou a pevně stanovenou posvátnou veličinou. Z L 11,

51 je zřejmo, že knihy Paralipomenon stály v tomto kánonu až na posledním místě [sr. 2Pa 24,20nn]. Jen Juda v. 9 a 14 cituje nekanonickou knihu. A právě to, že se na synodě palestinských Židů, vypuzených z Jerusalema, v Jamnii [nedaleko Joppe] mezi r. 90-100 po Kr., ještě uvažovalo o tom, zda se Píseň Šal., Kazatel a Ester hodí k bohoslužbám, ukazuje, že tyto knihy byly už ve sz kánonu. Talmud pak tři díly SZ srovnával s rozdělením chrámu v předsíň, svatyni a svatyni svatých. Kanonisace těchto knih byla uspišena pádem Jerusalema a zničením chrámu r. 70 po Kr. a s tím spojeným rozbuzením sektářství v Židovstvu. Značnou úlohu hrála i nutnost obrany proti vzrůstajícímu se křesťanství. Vlastní duchovní vyprahlost vedla zbožné kruhy židovské k tomu, aby se vrátily k pramenům, v nichž vůle Boží byla jasně vyjádřena: k Zákonu a Prorokům. I zde pracovala Boží prozřetelnost, aby plnost jeho zjevení nebyla udušena náboženskou literaturou méně hodnotnou. Také křesťanská církev v dobách bojů se sektami a s židovstvím se dovolávala nikoli *apokryfů nýbrž výhradně židovského kánonu. Když byl sz kánon pevně stanoven [na synodě v Jamnii], starali se židovští učenci o to, aby hebr. text byl očistěn ode všech poruch a zůstal neměnitelný. Šlo to tak daleko, že i písmena byla počítána. Je to t. zv. masoretský text. Do nedávna nebyl znám starší rukopis hebrejského SZ než z r. 916 po Kr. Souvisí to s předpisem, že každý poškozený rukopis měl být z bohoslužebného užívání odstraněn a pietně zničen. Od r. 1947 známe rukopis celé knihy Izaiášovy dokonce už z 2. stol. př. Kr. a máme v něm neobyčejně cenný důkaz věrnosti palestinského podání látek sz. Ačkoli tento rukopis je o plně tisíciletí starší nežli dotud známý text Iz, nevýkazuje žádných vážnějších odchylek. Rozdíly jsou ponejvíce jen pravopisné.

2. Kánon Nového Zákona vznikl obdobným způsobem, ačci za zvláštních podmínek a okolností života staré křesťanské církve. Svrchovanou autoritou prvotní církve byl Pán Ježíš Kristus dosvědčený apoštoly, kteří na základě zvláštního ustanovení Páně [Sk 10,41] zprostředkovali církvě svědectví o jeho smrti a vzkříšení, o jeho příbězích a skutcích i o jeho učení [1K 15,3-8; Sk 2,22-24; 10,37-43; 1,1] a kteří se těšili zvláštní vážnosti jako mužové obzvláště obdarovaní Duchem Božím [1K 7,40; sr. R 1,5; Ga 2,8] a mající proto úkol i moc učiti [učení apoštolské« Sk 2,42]. Nerozlučnou složkou svědectví apoštolského bylo, že Ježíš Kristus zemřel i vstal podle Písem [1K 15,3-4]. Písmi nebo Písmem se zde a veskrze v NZ rozumí kánon starozákonní [tak i ve známých výrociích 2Tm 3,16 a 2Pt 1,1921]. Apoštolské svědectví samo bylo v prvé řadě osobní a ústní; ústní bylo nejprve i podání o Ježíši Kristu. Apoštolé, zejména Pavel, ovšem také psali; dělo se tak z určitých konkrétních podnětů a pastýřských potřeb, bez úmyslu psáti součást sbírky knih, která by

byla postavena na roven kánonu SZ. Protože však šlo o spisy apoštola, t. j. muže vybaveného zvláštní autoritou, kterou pisatel také nejednou výslovně hájil [1K 9,1-2; 2K 11,5; Ga 1,11-17] a již zřetelně užíval [R 12,3; 1K 14,37], byly tyto listy ve sborech veřejně předčítány, namnoze na výslovné přání apoštolovo [1Te 5,27; Ko 4,16; 2Te 2,15], a nepochybně brzo opisovány, mezi sousedními sbory vyměňovány [Ko 4,16] a shromažďovány jakožto vzácné poklady apoštolského učení. Když pak od padesátých až šedesátých let I. století došlo k postupnému písemnému zachycování ústního podání o Ježíšovi, těšily se tyto spisy [viz *Evangelia] od počátku zvláštní vážnosti.

V první polovině II. století měla církev celou řadu spisů, evangelií, apoštolských listů, církevních řádů i apokalyptických zjevení, v nichž byly s větší nebo menší zřetelností a přiměřeností zachyceny základy apoštolské zvěsti a vyjádřeny osnovné pravdy křesťanského učení. Až do doby okolo r. 150 však nebylo zřetelného vědomí o jasně dělicí čáře, odlišující spisy vsutku plně výstižné a závazné od písemnosti méně výrazných nebo i obsahově méněcenných, ne-li závadných; chyběla také představa, že taková přesně vymezená a od ostatních křesťanských spisů oddělená sbírka stojí na stejné úrovni závaznosti a posvátnosti jako SZ. Tento dříve chybějící přesný pojem křesťanského výběru závazných spisů čili pojem »novozákonního kánonu« byl vytvořen někdy v letech 150-180. Stalo se tak zřejmě v odpověď na počín kacíře Marciona, který kolem r. 140-150 zahrhl SZ a na jeho místo postavil sbírku skládající se ze zkomoleného a proškrtaného evangelia Lukášova a 10 Pavlových epístoł podobně proškrtaných [nebyly mezi nimi *pastorální epístoly, t. j. 1 a 2Tm Tt]. Marcion vyškrtal vše, co zřejmě odporovalo jeho tvrzení, že Otec Ježíše Krista není totožný se Stvořitelem nebe i země, dosvědčený SZem. Tento t. zv. Marcionův kánon byl nebezpečným nástrojem jeho bludu: církev proti němu zřetelně vymezila a závazně prohlásila, že pravou apoštolskou autoritou je sbírka jistě výběrová a od úhrnu ostatních prvokřesťanských písemností oddělená, přitom však podstatně širší než jednostranný a zkomolený výběr Marcionův, totiž: 4 evangelia bez škrtů, 13 Pavlových epístoł, uvedených knihou Sk a doplněných epístołami od jiných apoštołů. Přitom tato sbírka nestojí sama, nýbrž je v nerozlučné spojitosti s kánonem staré smlouvy [SZem].

Tak byl v podstatě hotov pojem kánonu NZ a jeho základní struktura. Trvalo však ještě nějakou dobu, než církev dospěla k plné jasnosti a shodě o tom, kudy přesně probíhá hranice, dělicí kanonické spisy od nekanonických. Kolem r. 200, podle rukopisného zlomku nazývaného Canon Muratori, římský sbor znal a uznával 4 evangelia, Sk, 13 epístoł Pavlových [bez Žd!], 2 Janovy a Ju: vedle Zj Janova

[74] Bible

znal ještě Zjevení Petrovo, o němž však poznamenává, že je někteří nechtějí číst ve shromážděních. Podobně s otazníkem uvádí apokalyptickou knihu Pastýř Hermův a ku podivu uprostřed křesťanských knih i sz apokryfní Knihu Moudrosti. Je zřejmé, že hranice kánonu nebyly ještě ustáleny. Od poloviny III. století byl ve východní části církve odpor proti Zj, v západní církvi nebyla epištola Žd dlouho uznávána za dílo apoštola [Pavla]. Byly také náběhy k rozlišování jádra spisů nepochybně kanonických od pochybnějších nebo méně závazných spisů »druhotně kanonických«; tak Eusebios ještě po r. 300. Syrská církev ostatně ještě do VI.-VII. stol. měla NZ toliko o 22 spisech [bez 2Pt, 2-3J, Ju, Zj]. V církvi řecké a latinské však se na podnět círk. otce Athanasia [jeho velikonoční okružní dopis z r. 367] ustálil a na synodách v Hippo Regius [393] a v Kartagu [397] byl závazně uznán nz kánon o 27 spisech.

V době reformační se vyskytly náběhy vrátit se k vnitřně rozlišenému kánonu Eusebiovu. Sám Luther měl pochybnosti o plné závaznosti a kanoničnosti Jk, Žd a Zj, i Kalvín ve svých výkladech nápadně přecházel Zj, ale reformační církve svými závaznými a odpovědnými rozhodnutími setrvaly při kánonu 27 nz spisů. S.

Ke SZ byl tedy připojen NZ. Správně by se mělo mluvit o Staré a Nové smlouvě, jak ukazuje řecký titul Diathéké. Když byl hotov NZ, připojila křesťanská církev ke sz spisům přívlastek »Starý«. Židé tohoto přívlastku ovšem neužívají.

Rukopisů NZ máme mnohem víc než rukopisů SZ. Nejznámější jsou Codex Sinaiticus ze 4. stol., Codex Alexandrinus z 5. stol., Codex Vaticanus ze 4. stol. a j., psané t. zv. unciálkami, t. j. velkými písmeny. Vedle toho je plno rukopisů, psaných minuskulemi, t. j. kursívou. Nz věda zkoumá tyto rukopisy a snaží se dospět pokud možno k původnímu znění. Nejstarší překlad NZ je snad překlad syrský a latinský z konce 2. stol. po Kr. R. 382 byl pověřen Jeroným, aby připravil revidovaný latinský překlad, závazný pro církev. Koncil tridentský prohlásil tento překlad za autoritativní pro římskou církev latinského obřadu [t. zv. Vulgáta].

3. Autorita bible. Bible je knihou svědectví o Bohu a jeho činech ke spáse člověka. Musí být tedy přijímána jako svědectví. V b. nemluví Bůh přímo, nýbrž prostřednictvím lidí. Každá její kniha vydává toto svědectví svým způsobem, ale všechny vycházejí z jednoho předpokladu: že Bůh uzavřel smlouvu s člověkem [proto už v názvu obou částí b. je slovo »smlouva« - *diathéké*], že nás vyvolil, vysvobodil z otroctví a jednou toto vykoupení slavně dokoná. Ale už před tímto konečným vykoupením nám dává svého Ducha, své Slovo a svá přikázání, abychom mohli na tomto světě žít ve víře, poslušnosti a lásce. Pro nás pak posel-

ství o smlouvě Boží znamená poselství o Ježíši Kristu. SZ mluví o smlouvě Boží přímo, o Ježíši Kristu nepřímě. Ale v obou smlouvách jde o Boha, který vykupuje člověka.

V tomto smyslu je třeba číst bibli. Víme-li, že staří svědkové zírali k témuž centru jako my, že stáli v téže smlouvě s Bohem jako my, že Bůh si činil na ně nárok v celém jejich životě, jako si činí nárok na nás, a žádal od nich v jednání i myšlení důkazy toho, že On je naším Pánem, pak teprve chápeme autoritu Písma pro nás, pod níž se musíme postavit v rozhodnutí víry. Hlavní tedy otázkou je: Jaké svědectví o víře v Boha a o smlouvě Boží nám podávají ti, kteří psali Písmo, a co nám jejich svědectvím chce říci Bůh dnes? Pak teprve poznáme cenu Písma a skutečnost, že Bůh užívá těch, kteří psali bibl. knihy, za řečiště svého zjevení pro nás. Kdo takto čte b., je si vědom dvou skutečností: a) že stojí tváří v tvář někomu, kdo si činí na něho naprostý nárok; b) že nejde pouze o zprávy z minulosti o podobných zkušenostech jiných lidí, nýbrž že Bůh oslovuje mne dnes.

To je podstatou učení o inspiraci Písem [vdechnutí Duchem sv.], jak o něm píše 2Tm 3,16: »Všeliké Písmo je vdechnuté Bohem a [proto] užitečné k učení, k usvědčování, k nápravě, k výchově ve spravedlnost, aby člověk byl hotový Boží člověk a pohotový ke každému dobrému dílu« [Žilka; sr. 2Pt 1,20; Sk 4,25; 28,25; Ř 1,2]. N.

Tomu nemůžeme rozumět ve smyslu učení o t. zv. verbální inspiraci [slovním vdechnutí], t. j. tak, jako by Duch sv. prostě diktoval každé slovo Písma, takže by lidská mysl biblických svědků byla vlastně vyřazena. Takto popírat skutečné lidství biblických pisatelů je právě tak cizí, ano protichůdně pravému obsahu biblického svědectví, jako popírat skutečnost pravého lidství Ježíše Krista. Jako Ježíš Kristus je v tajemné a nerozlučitelné podobě zároveň pravý Bůh i pravý člověk, podobně — ač v odvozeném smyslu — je i Písmo vskutku a plně lidským svědectvím, v němž nebyla vyřazena lidská omezenost i omylnost, a jehož Duch sv. přece používá za prostředek svého oslovení člověka. Je tomu tak na základě té skutečnosti, že lidé vyslovující biblické svědectví - proroci a apoštolé - byli ve zvláštním a neopakovatelném vztahu k tomu sklonění Božimu k člověku, jehož středem je Ježíš Kristus ukřižovaný a zmrtvýchvstalý a jehož neoddělitelnou, ač jistě přípravnou, částí jsou skutky Boží staré smlouvy. Toto pojetí inspirace a autority Písma odpovídá vlastnímu obsahu biblické víry a je také ve shodě s bezpečně zjištěnou skutečností řady odchýlných růzností v nejstarších rukopisech biblických, které sice věcně nejsou přespříliš významné, přesto však se těžko snášejí s představou božského přímého diktátu každého jednotlivého slova biblického. Stejně správnému pochopení autority Písma neodporuje a nepřekáží, jestliže podrobné vědecké zkoumání vzniku Písem ukáže dobovou podmíněnost výrazů a před-

stav, jimiž pisatelé bibličtí vyjadřují svědectví o spasitelném jednání Božím: i to patří k oné lidské stránce Písma, která je nezbytnou složkou jeho úkolu býti nositelem svědectví o zjevení, jehož středem je Ten, kdo je pravý Bůh a pravý člověk. - Sluší tu také naznačit, jaký je pravý smysl rozhodnutí církve o kánonu, t. j. o tom, které knihy tvoří součást autoritativní sbírky. Je to duchovní úsudek, ne právní závazek. Jsme jím pozváni, abychom otvírali tuto knihu, abychom v ní bedlivě hledali [Iz 34,16; J 5,39], abychom krok za krokem ve své mysli povolovali její nadřazené moudrosti a abychom na modlitbách v Duchu sv. stále zřetelněji v ní slyšeli slovo téhož Pána, které kdysi dosvědčili bibličtí svědkové a které právě zde a nikde jinde v prvotní a závazné podobě přijali naši otcové v církvi. S.

Bibliotéka [Ezd 6,1], královský dům, v němž byly uloženy důležité státní dokumenty a kroniky, psané za starých dob buď na hliněných tabulkách nebo na svitcích kůže, pergamenu, případně i papýru. *Kniha.

Bič, bičování nebo zmrskání, byl zákonem předepsaný trest pro necudné, prostopášné obcování s dívkou zasnoubenou jinému muži [Lv 19,20]. Trest stihl oba vinníky. V Egyptě a v krajinách východních vůbec užívalo se k tomu hole, kterou se bilo na chodidla nohou. Římané přizovávali vinníka provazy ke sloupu a mrskali ho pruty. *Důtky *Mrskání.

Bída. Tímto výrazem překládají Kral. několik různých hebr. a řeckých pojmů. V Jb 5,6n na př. znamená »bída« trápení, namáhavou práci [sr. Gn 41,51; Dt 26,7; Šd 10,16; Ž 25,18; 90,10; Iz 53,11; Jb 3,10; Ž 10,7]; v Jb 6,2; 30,13 bída znamená pohromu, zkázu; Jb 18,12 neštěstí [sr. Př 1,26n; 6,15; 24,22]; v Ž 31,11 hoře, zármutek [sr. Gn 42,38; 44,31]; v Ž 38,18 klopytnutí, pád, zánik; v Ž 107,10 utrpení, soužení [sr. Iz 48,10; Dt 16,3]; u Iz 47,11 zlo, nešlechternost [sr. Gn 6,5; Iz 57,1; Jr 4,18; 45,5]. V NZ: Ř 3,16 překládá sz »zpuštění a setření« [Iz 59,7] slovy »setření a bída« [sr. Jk 5,1]. Zj 9,12; 11,14 mluví o souženích, jež budou předcházet druhý příchod Páně [sr. Jl 1,2-7; 2,11] *Bolest. Všecka tato místa ukazují, že jde o bídu nikoli ve smyslu chudoby, ale spíš o mravní, náboženskou bídu, neštěstí a soužení, jež souvisí s hříšností člověka.

Bídny označuje člověka slabého, bezmocného [Neh 4,2], ať už tělesně [Gn 41,19] nebo významem [Ž 72,13; 82,3n; sr. 2S 3,1; Sof 3,12; Př 28,15; Ga 4,9]. Pavel se nazývá bidným [Ř 7,24 sr. Zj 3,17], když chce naznačit strašlivý rozpor mezi chťením a činěním, jak jej vidí a prožívá křesťan při svém obrácení. Neboť před obrácením tento rozpor vůbec necítil [F 3,6; Sk 22,3; 23,1; 1Tm 1,13 sr. Sk 3,17]. Nejde tu o popis stavu po obrácení [Ř 6,2-10; 7,4-6; 8,2-11], nýbrž toho, co prožívá člověk při svém obrácení [Ř 6,16-23; 8,12n]. Do tohoto stavu se ovšem dostává i křesťan, jakmile hřeší [sr. 1J 1,7-2,2; 3,20; J 13,6-11]. Tato zkušenost také není jedinou křesťanovou zkušeností [Ř 7,25].

Bigta, jeden ze 7 komorníků krále Asvera [= Xerxa, Est 1,10].

Bigtan, jeden z komorníků krále Asvera, který s komorníkem Teresem ukládali o bezživosti královo. Tyto úklady byly Mardocheem vyjádřeny a královnou Ester králi oznámeny [Est 2,21; 6,2].

Bigvaj, praotec rodiny, z níž se navrátilo se Zorobábelem 2056 členů ze zajetí babylonského [Ezd 2,2.14; podle Neh 7,19: 2067] a 72 později s Ezdrášem [Ezd 8,14]. B. byl patrně jeden z předních ze skupiny Zorobábellovy, jehož rodina později podepsala smlouvu s Bohem [Neh 10,16].

Bichri [= moje velbloudě], otec Seby, který zosnoval vzpouru proti Davidovi [2S 20,1n].

Bilan, potomek Benjaminův, otec sedmi synů, kteří založili rodiny značného významu [1Pa 7,10].

Bildad, Suchský, jeden ze tří Jobových přátel, kteří ho přišli potěšiti v jeho zármutku [Jb 2,11; 8,18; 25,1].

Bilga [= záblesk, třept]. 1. Potomek Aronův, jenž byl za doby Davidovy patnáctým ze 24 kněží, kteří »vcházeli do domu Hospodina k přísluhování« podle svých tříd [1Pa 24,14 sr. v. 1-6]. - 2. Představitel třídy kněží, kteří se vrátili se Zorobábelem z Babylona [Neh 12,5]. Později měla toto jméno celá otcovská čeleď [v. 18].

Bilkai [srovnej *Bilga], jeden z kněží, který za své příbuzenstvo stvrdil smlouvu s Bohem [Neh 10,8].

Bilsan, jeden z 12 průvodců Zorobábellových, navrátilých se z Babylona [Ezd 2,2; Neh 7,7].

Bílý *Barva.

Bimhal, syn Jafletův z pokolení Asser [1Pa 7,33].

Bina, syn Mozův, potomek Saulova syna Jonatana [1Pa 8,37; 9,43].

Binnui [= vystavený]. 1. Syn Páchat Moábových, který propustil svou nežidovskou manželku [Ezd 10,30]. - 2. Syn Báni, který propustil svou nežidovskou manželku [Ezd 10,38] na naléhání Ezdrášovo. - 3. Levita, syn Chemadadův, který se vrátil z Babylona se Zorobábelem [Neh 10,9; 12,8; Ezd 8,33]. Je také jmenován mezi těmi, kteří opravovali jerusalemskou zeď [Neh 3,24] a potvrdili smlouvu s Hospodinem [Neh 10,9].

Birét [Iz 3,20], druh klobouku. *Oděv.

Birzavit, syn Melchieliův z pokolení Asse- rova [1Pa 7,31].

Biřic [1Kr 22,36; Dn 3,4; L 12,58], stč. hlasatel, strážný [teprve později ve smyslu dráb jako policejní orgán].

Biskup, řecky episkopos; jméno v »profánní řečtině« znamenalo prostě dozorce, strážce, ochránce. Někdy bylo tímto slovem označováno božstvo proto, že bdělo nad jednotlivci i nad řádem a bylo svědkem a ochráncem smluv. Jindy se tohoto titulu užívalo o lidech,

[76] **Bislam Blahoslavený**

kteří vládli nějakou mocí a vystupovali jako dozorcí a ochránci. Zvláště státní, obecní a městští úředníci byli takto označováni, dále úředníci, pověření kultickou společností, aby se starali o svatyni božstva, tedy nikoli kněží, nýbrž ti, kteří se starali o vnější záležitosti kultu. Také se toho slova užívalo o populárních stoických a kynických filosofech, kteří se pokládali za povoláné dozorce nad životem lidí.

V NZ je jako biskup označen především Kristus [1Pt 2,25] jako pastýř duší, který je dokonale zná a který o ně sebeobětavě pečuje a nad nimi bdí. Na ostatních místech NZ [Sk 20,28; F 1,1; 1Tm 3,2; Tt 1,7] jsou míněny osoby, které byly ve sborech pověřeny určitou dozorcí funkcí. Mnoho sporů bylo o tom, zda »biskup« a »starší« [presbyter] je jedno a totéž. Většina odborníků se kloní dnes k názoru, že skutečně jde o tutéž funkci s tím rozdílem, že na půdě palestinské na základě ustáleného židovského pojmenování [»starší« byli správci města i náboženské obce ve městě] převládalo pojmenování »starší«, kdežto »biskup« se ujalo na půdě pohanské. Že obě slova označují jednu a tutéž funkci, zdá se vyplývat z těchto důvodů: 1. Biskupové a starší nejsou nikde jmenováni pospolu zároveň, což by bylo nutné, kdyby označovali různé funkce. -2. F 1,1 se obrací na biskupy a jáhny [diákoný]. Kdyby mezi biskupy a jáhny byli ještě »starší« jako zvláštní skupina sborových funkcionářů, jistě by je byl Pavel ve svém oslovení nevynechal. -3. Tytéž osoby jsou označovány oběma jmény: Sk 20, 17,28; Tt 1,5,7. Z těchto důvodů možno pokládati za prokázané, že v době apoštolské »biskup« a »starší« označuje jednu a tutéž funkci [nikoli ještě úřad] ve sboru. Časově ovšem má výraz presbyter [starší] přednost před výrazem biskup, kterého po prvé užívá ap. Pavel [Sk 11,30; 15,2 sr. Sk 20,28].

V době *pastorálních epístol se funkce biskupova znenáhla proměňovala v úřad, po němž lze toužit a o něj lze usilovat [1Tm 3,1]. K tomu vedly nutné potřeby sborů, zvl. po vymření apoštolů, charismatických učitelů a proroků, kteří ostatně nesetrvávali na jednom místě. Během 2. stol. začal růst význam biskupů, jak je vidět z Didaché [Učení dvanácti apoštolů] a jak se musel brát vývoj už od 1Tm 5,17, kde se biskupům přisuzuje dvojíctihodnost.

Starší nebo biskupové bývali voleni lidem a uvedeni ve svou funkci modlitbami a vzkládáním rukou [Sk 6,5-6] od apoštolů. Lykarnitští starší byli ustanoveni od apoštolů [Sk 14,23]; stejně starší na Krétě [Tt 1,5]. O volbě se zde nemluví. Není však vyloučena. Jistě však starší musel být potvrzen apoštolem. Je příznačné, že apoštolové, proroci a učitelé nikde nejsou označováni jako biskupové. Když apoštolové vymřeli, bývali biskupové uváděni ve svůj úkol sousedními biskupy anebo biskupy celé provincie. Rozlišování mezi biskupem jako

nadřízeným a staršími jako podřízenými je plodem dob pozdějších.

Vlastnosti, kterými měl biskup vynikati, jsou vylíčeny v 1Tm 3,2-4; Tt 1,6-9; žádala se na něm především mravní spolehlivost, dále průkaz, že dovede spravovat svou vlastní rodinu, aby byl schopen vésti rodinu Boží, dále schopnost učitelská, osvědčenost křesťanská v pokušení a konečně bezúhonnost před světem.

Povinnosti biskupů [starších] bylo: a) všeobecná správa sborů [Sk 20,28; 1Tm 5,17; 1Pt 5,2-3; 1Tm 3,5]. b) Činnost učitelská veřejná i v soukromí [1Te 5,12; Tt 1,9; 1Tm 5,17]. Kázání bylo povinností apoštolů; v jejich nepřítomnosti však celé vedení bohoslužeb připadalo starším, c) Pastýřská činnost [péče o duše] a to: 1. navštěvování nemocných za účelem léčení [ne »poslední pomazání« Jk 5,14]; 2. péče o chudé, přijímání hostů, zvl. cizinců [1Tm 3,2; Tt 1,8]. Z počátku to byly jistě funkce dobrovolné, neplacené.

Starší se usnášeli společně na důležitých rozhodnutích [Sk 15,6-22; 21,18], dopisovali jiným sborům [Sk 15,23] a zúčastňovali se spolu s apoštoly vzkládání rukou [1Tm 4,14].

Funkce biskupů v nynějším slova smyslu náležela toliko apoštolům. *Církev.

Bislam, jeden z Peršanů, kteří poslali Artaxerxovi stížnost na Židy proto, že začali se stavbou jeruzalemského chrámu a zdí [Ezd 4,7].

Bítec = rváč [1Tm 3,3; Tt 1,7]. Sr. Nu, 35,21.

Bitynie slula ve starověku země v sz části Malé Asie při Černém moři mezi Mysii, Frygií, Galatií a Pontem s hlavním městem Nikomedii. V NZ uvádí se pouze ve Sk 16,7 a 1Pt 1,1. Od r. 298-74 př. Kr. byla samostatným královstvím. Poslední král Nikodemus III. ji při své smrti odkázal Římanům, kteří ji přivtělili jako provincii k říši římské. Nevíme, jak se dostalo křesťanství do Bitynie. Podle Sk 16,7 Pavel a Silas se pokoušeli jíti do B., ale »nedal jim duch«. Ale z 1Pt 1,1 vysvítá, že zde byly křesťanské sbory asi v letech 75-80. Také Plinius počátkem 2. stol. mluví o množství křesťanů v Bitynii.

Bizta, jeden ze 7 komorníků Asverových [Est 1,10].

Blahoslavený je v Kralické bibli zpravidla překladem hebr. obratu, znamenajícího »šťastný ten, kdo...« Je to obrat, jehož smyslem není, že ten, o kom je řeč, nutně se cítí šťastným [blaženým], nýbrž že jest šťasten vzhledem k objektivní skutečnosti, známé tomu, kdo blahoslavenství pronáší. Proto se nedoporučuje, aby se toto slovo a jeho řecký překlad v NZ překládalo do češtiny slovem »blažený«, vzbuzujícím skoro samočinně představu blažených pocitů. »Blahoslavenství« jsou tedy jakými »gratulačními formulami«, jinak řečeno: jsou prohlášením za »šťastného«. Hlediskem, jímž se toto prohlášení řídí, je ovšem skutečnost Boží, jeho svrchovanost a moc, spolehlivost a spravedlnost jeho soudů. S tohoto hlediska se o pravém štěstí neboli blahoslavenství

člověka rozhoduje podle jiných měřítek, než je okamžitý zdar, blaho a tedy i pocit štěstí. B. je člověk, který nechodí po radě bezbožných, nýbrž má zalíbení v zákoně Božím Ž 1,1-2, ten, kdo doufá v Hospodina, třeba i proti všemu, co svými smysly pozoruje Ž 2,12; 34,9; 40,5; 84,13; Iz 30,18, ten, kdo přebývá v domě Hospodinově Ž 84,5-6, ten, kdo opravdu náleží Bohu Ž 33,12; 144,15. Někdy jsou sz blahoslavenství upřena na poslušnost vůle Boží, na čisté obcování Ž 119,1n; 41,2; 106,3; 112,1; zvláštním, našemu pochopení velmi obtížným případem toho je blahoslavení toho, kdo se pomstí nad nepřáteli lidu Božího Ž 137,8-9. Někdy se prostě konstatuje samozřejmá skutečnost, že b. je ten, komu Bůh pomáhá Ž 146,5 sr. 84,6; 127,5. Pozoruhodné jest, že Ž 32,1-2 za b. je prohlášen ten, jemuž Hospodin odpouští nepravosti, a snad ještě pozoruhodnější, že Jb 5,17 sr. Ž 94,12 je b. ten, koho Bůh trestá. To přivádí k otázce, v čem spočívá »štěstí«, jež je zaslibováno blahoslavenstvími. Někdy jsou to věci rázu spíše hmotného: dlouhověkost a zdar počínání Ž 1,3, vysvobození v den zlý Ž 41,2, pokoj před časy zlými Ž 94,13, početnost rodiny, zboží a bohatství v domě Ž 112, 2-3. Zpravidla však zaslibované štěstí není podrobněji popisováno, a vcelku je zřejmé, že blahoslavenství spočívá v projevech moci a pomoci Boží, ústředně však v samé jeho blízkosti a milosti, netoliko v nějakých statcích a darech od Boha oddělených.

NZ navazuje na tato sz blahoslavenství už tím, že je někdy doslova cituje: Ř 4,7; Jk 1,12. Častější však jsou blahoslavenství nově ražená, byť někdy z rozpomínek na výroky sz. Důležitá je zejména skupina *blahoslavenství Ježíšových Mt 5,3-11 L 6,20-22. V nich je patrné, že skutečností, na jejímž základě jsou určití lidé prohlašováni za b., je blízkost království Boží—ho: smysl Ježíšových blahoslavenství je eschatologický. Základního významu jest, že království Boží převrátí všechno dosavadní hodnocení; proto za b. mohou a musí býti prohlášeni právě ti, kteří bývají obvykle považováni za nešťastníky: chudí, plačící, lačnející...

Těmito známými sestavami [Mt 5; L 6] se však nevyčerpávají všechna blahoslavenství NZ, ano ani Ježíšova. Patří k nim také slovo Páně, zaznamenané Sk 20,35 a blahoslavici toho, kdo dává, spíše než toho, kdo bere [sr. L 14,14], zejména pak několik výroků, prohlašujících za b. ty, kteří se setkali s Ježíšem Kristem [Mt 13,16; L 10,23] a kteří okem víry dovedou za vnější zdání proniknouti k samé skryté podstatě jeho poslání a jeho bytosti [Mt 11,6; L 7,23; Mt 16,17 sr. J 20,29]. Naproti tomu je falešná představa, že b. jsou ti, kteří jsou Ježíšovi obzvláště blízcí po stránce tělesné L 11,27-28; také blahoslavenství těch, kteří jedí chléb v království Božím L 14,15, ač zajisté nepochybně pravdivé, musí být zasazeno do rámce podobností ukazujících, že povaha tohoto štěstí není očividná a není mnohými viděna, nýbrž odmítána.

V epistolách se za b. prohlašuje ten, komu

je v jeho svědomí dána jistota úsudku, takže se neodsuzuje za to, pro co se rozhodl Ř 14,22; jindy je b. ta žena, která zůstane neprovdána 1K 7,40, zejména pak ten, kdo vytrvale snáší protivenství 1Pt 3,14; 4,14; Jk 1,12. Tento poslední motiv navazuje na Mt 5,10-12 podobně jako Zj 14,13. Poslední kniha bible má ještě několik jiných výroků, blahoslavících ty, kteří čtou a zachovávají slova jejího proroctví Zj 1,3; 22,7 a kteří jsou povoláni k účasti na věčném království Kristově 19,9; 20,6; 22,14; sr. 16,15.

Výjimkou z obvyklého užití jsou výroky 1Tm 1,11; 6,15, kde se výrazu b. užívá o samém Bohu. Je to obdoba výroků, v nichž se o Bohu praví, že je pozeňnaný [Gn 9,26; 14,20; 1Kr 8,56; Ž 28,6; 31,22; 41,14; 72,18 a j.]; je-li Bůh dárce pozeňnaní a blahoslavenství, je zřejmě také souhrnem moci a skutečností, v nichž tyto dary spočívají, je tedy sám pozeňnaný i blahoslavený. S.

Blahoslavenství Ježíšova tvoří programový úvod k t. z v. kázání na hoře [Mt 5,3-12 = L 6,20-23]. U Matouše je osm blahoslavenství, počítáme-li v. 10-12 za celek [chudí, tiší, lkající, lačnející po spravedlnosti, milosrdní, čistého srdce, pokojní, trpící protivenství], u Lukáše pouze čtyři [chudí, lačnející, plačící, nenávidění], s nimiž se shoduje čtvero »bédac«. Není důvodu domnívati se, že Mat. podává všechna blahoslavenství Ježíšova, která pronesl za různých příležitostí. Evangelia i jiné spisy nz přinášejí přece ještě řadu jiných b. Ježíšových [viz výše ve článku Blahoslavený] . 1Pt 4,14; Jk 1,12 a Zj 14,13 snad jsou také ozvěnou určitých slov Ježíšových.

Blahoslaviti, stč. »slovy velebiti, chváliti, žehnati«, za pozeňnaného prohlásiti, t. j. uznati za nositele Božího pozeňnaní a tak vzdávati díky Bohu, dobrořečiti Bohu anebo přáteli blaženost [Jb 29,11; Ž 72,17; Př 31,28; Pis 6,8; L 1,48; Jk 5,11].

Blastus [= výhonek], komorník Herodesa Agrippy I. [Sk 12,20].

Blázen. 1. Obyčejně člověk, jemuž se nedostává moudrosti, t. j. člověk, žijící bez Boha, nepočítající s Bohem [Ž 14,1-3; 53,2; Př 18,2; 24,9; 28,26; Mt 7,26; L 12,20], takže není schopen pochopit pravou podstatu věci v jejich vztahu k člověku a Bohu. Odtud plyne nesmyslnost jednání [1S 25,25; 26,21; Př 1,7; 10,23; 12,15; 13,19; 14,9; 15,21; 19,3; 27,3; Kaz 10,14]. Písmo sv. považuje bezbožnost za největší bláznovství, nerozum.

2. Často se mluví v Bibli o bláznovství v dnešním slova smyslu jako o »pominutí smyslu, slepotě a tuposti srdce« [Dt 28,28], při čemž se mohou dostavit i halucinace [Sk 12,15]. Když David v Gát se dělal bláznem a psal na vrtech brány a pouštěl sliny po bradě, počítal se starověkým názorem primitivů, že blázen je pod zvláštní ochranou božstva [1S 21,13-14]. Je zajímavé, že »prorokování« bylo též chápáno někdy jako »počínati si jako blázen«. Neboť

[78] Bláznovství Blíží

pohanští proroci se snažili dostatí do vytržení hudbou, šíleným, tancem, po případě i opojnými nápoji [Jr 25,16; 50,38; 51,17], jak to dělají derviši doposud.

3. Vztahuje-li Ježíš 6. přikázání [Nezabiješ!] i na hněv [Mt 5,22] a pokládá-li nadávku »Blázne« za těžší provinění nežli zabití [sr. v. 21], pak stojí plně na půdě starozákonní. Nešlo o pouhou urážku na cti, jako kdyby dnes někdo řekl druhému: »Blázne!« V tom případě by stačil lidský soud, tím spíše, že stačil, šlo-li o zabití [totiž neúmyslné, Ex 21,13]. Blázen byl totiž člověk stojící nějak pod vlivem ďábelských mocností a tím tedy nezpůsobilý pro obecnství s Bohem. Vyloučit však někoho z obecnství s Bohem — a to se dalo právě nadávkou: »Blázne!« — bylo to nejhorší, čeho se člověk na bližním mohl dopustit, neboť jej tím vylučoval i z naděje na život věčný! Nezabíjel tedy oním slovem jenom tělo, nýbrž i duši! To znamená: osobově si práva, jež náležela samému Bohu, a pro rouhače znal SZ jenom trest smrti. Boží svatost nesmí být člověkem zneuctěna. Protože se podobné činy rodí zpravidla z hněvu, varuje Ježíš už před hněvem a staví jej na jednu úroveň se zabitím. Srov. ještě 1J 3,15.

4. »Bláznem pro Krista« se nazývá Pavel v 1K 4,10. Co tím míní, popisuje v dalších verších: »Až po tuto chvíli máme hlad a žízeň, chodíme skoro nuzí, dostáváme rány, nemáme stálého pobytu, lopotíme se prací vlastních rukou; když nás urážejí, žehnáme, když nás pronásledují, trpíme, když pomlouvají, potěšujeme, zacházíme s námi jako se smetím světa, jsme povrhelem pro všechny až po tuto chvíli« [Žilka]. V očích světského člověka je to bláznovství [sr. 2K 11,23-28].

Bláznovství Boží je kázání o kříži Kristově těm, kteří jsou odsouzeni k záhubě, neboť přirozený člověk nedovede pochopit nekoňnou lásku Boží, jak se zjevila v Kristu Ježíši a jeho dobrovolné a výkupné smrti [1K 1,18,21. 23,25; 2,14] a hledá vlastní cesty ke spáse a vlastní moudrosti, jež ovšem Bohu jsou bláznovstvím [1K 3,19].

Blažený [Ž 41,3; Př 20,7] *Blahoslavený, *Požehnaný.

Blažiti, t. j. nazývati blaženým, požehnavým. [Mal 3,12]. *Blahoslaviti.

Blecha [1S 24,15; 26,20], hmyz v Palestině velmi rozšířený. David se srovnává s blechou, aby Saulovi ukázal pošetilost jeho počínání.

Blesk v Kralickém textu znamená jednak lesk, jas, třpyt, nádheru, světlo [2S 22,13; Iz 59,9; 60,3.19; 62,1; Ez 1,4; Dn 2,31; 12,3; JI 2,10; Sk 22,11; 26,13], jindy blesk v našem slova smyslu [Za 9,14; Mt 24,27; L 10,18; 17,24]. V blesku viděl starý Izraelec šípy Boží [Ž 18,15]. Blýskání doprovázelo vydání Zákona [Ex 19,16] a přítomnost Boží je dokumentována blesky [Ez 1,13; Zj 4,5]. Pád satana znázorňuje Ježíš bleskem, který padá s nebe a už se nevrací [L 10,18]. Rovněž nenadálost

svého druhého příchodu srovnává s bleskem [Mt 24,27; L 17,24].

Blikati = slabě, nezřetelně viděti [Jb 15,12; Iz 32,3].

Blikavý = slabozraký [Dt 28,65].

Blíženci = dvojčata [Gn 25,24; Pís 4,5].

Blíží v SZ je především spoluúčastník smlouvy Hospodinovy, syn vlastního lidu v kultickém slova smyslu, spolu-Izraelec. Protože pak sz lid Hospodinův má také znaky zvláštního národa, má b. také význam »spoluobčan« a je v protikladu k těm, kteří k této nábožensko-národní pospolitosti nepatří. Na »soudodáky« se především vztahuje příkaz lásky k b. Lv 19,17-18. Už Lv 19,34 je však tento příkaz rozšířen i na »příchozího« [na rozdíl od »doma zrozeného« s odůvodněním: »i vy pohostinu jste byli v zemi egyptské«. »Příchozí« a »b.« jsou tedy stavěni na roven ve svém nároku na lásku. Spolu s chudými, vdovami a sirotky mají právo paběrkovati na polích a vinicích [Lv 19,10; 23,22; Dt 24,19] a mohou spolu s levity každého třetího léta jísti v branách z desátků [Dt 14,28-29]. To vše ukazuje, že »příchozí« nebyl jen přistěhovalec, nýbrž ten, kdo se připojil k nábožensko-národní pospolitosti Izraele a byl jí určitým způsobem přijat, čili: byl to náboženský *proselyta. Souviselo to s tím, že Izrael byl nejenom národem, nýbrž také »církví«, do které bylo možno přistoupti, což se v plnosti dělo obřízkou [Ex 12,48-49]. Těmto proselytům náležela potom práva bližního. Přitom však podle pojetí židovského, obecného v době Ježíšově, bližním nebyl ten, kdo takovým viditelným způsobem nepatřil k pospolitosti Izraele; vůči němu neplatil závazek lásky, a pokud patřil k zjevným nepřátelům Izraele, bylo nejen dovoleno, nýbrž přikázáno jej nenávidět [Mt 5,43]. — Na tomto pozadí lze plně pochopit smysl vypravování o milosrdném Samaritánu [L 10,25-37]. Ježíš tu odpovídá na otázku zákoníkovu »A kdo jest můj bližní?« t. j. na otázku, zda platí ono pojetí, omezující závazek lásky toliko na soukmenovce nebo souvěrce. Odpovídá příběhem, v němž je ústřední postavou *Samaritán, t. j. příslušník pospolitosti, která sice měla zvláštní vztah k Izraeli, vyznávajíc spolu s ním Hospodina a uznávajíc Zákon Mojžíšův [Pentateuch], ale přitom se tento vztah konkrétně projevoval vzájemným prohlašováním za kacíře a odporem, ano nenávisť. I když někteří židovští vykladači byli ochotni Samaritánům theoreticky přiznat postavení proselytů, v praxi Židé Samaritány a ovšem i Samaritáni Židy považovali snad za horší vydědence než pohany [sr. L 9,52-55; J 4,9; 8,48]. Tento Samaritán však, ukazuje Ježíš, dobře pochopil, že láskou a pomocí je zavázán člověku upadlému mezi lotry, aniž se předem ptal, jakého je původu a církevní národního zařazení; tím se k němu skutkem zachoval jako b., tím také zahanbil a příkladem se stal pro korektní zákoníky židovské, kteří na Samaritány shlíželi s pohrdáním. Základní smysl příběhu je jasný: neplatí už ono úzké pojetí b., vylučující cizin-

ce, nesoukmenovce, nesouvěrcce, a dovolující nenávisť k těmto lidem. Závazek lásky se vztahuje na všechny potřebné — vždyť všichni jsou bratry Syna člověka, sr. Mt 25,40.45, všichni jsou proto bližními. — Proč však je podobenství formulováno takovým způsobem, že odpovídá vlastně na otázku »Komu ty jsi bližním?«, nikoli na otázku »Kdo je můj bližní?« Částečně jistě v důsledku formální stavby vypravování: bylo by nesnesitelně pedantské formulovat otázku v. 36 způsobem »Kdo z těch tří pochopil, že onen upadlý mezi lotry je jeho bližním?« Důvody jsou však hlubší: otázku po bližním — jako všechny podobné otázky — nestaví Ježíš (a vůbec Písmo) theoreticky, jako hledání definice bližního, nýbrž v podobě osobního apelu, jako výzvu k rozhodnutí víry a lásky: musíš osobně pochopit, že jsi zavázán chovati se v podobných situacích ke každému potřebnému bez předchozího theoretického vyšetřování jako b.: »jdi, i ty učiň též«. To věščno platí proto, že Ježíš jest ten, kdo bez rozdílu hledá a zachraňuje všechny ztracené [L 19,10]. V pozadí vypravování je tedy spasitelství Ježíšovo, a to snad v této konkrétní podobě: tento Syn člověka, kterým pohrdáte jako přítelem publikánů a hříšníků [Mt 11,19 sr. L 15,1n], ano kterého pokládáte za ďábelství posedlého Samaritána [J 8,48], je ve skutečnosti vaším pravým bližním, jehož pomoci všichni potřebujete; jím jste voláni a zavázáni, abyste ke všem potřebným, zraněným a ztraceným bez rozdílu uznávali stejný závazek lásky.

To je základ a smysl příkazu lásky k bližnímu, ano i k nepříteli, který je podle Ježíše i Pavla i jiných svědectví na největším příkázání, shrnutím Zákona i proroků, jádrem veškerého požadavku Božího: sr. Mt 5,43.48; 19,19; 22,39; Mk 12,31; R 13,8-10; 15,2; 1K 10,24; Ga 5,14; Ef 4,25; Jk 2,8. x x

Blud, blouditi, původně o ovcích, které se zaběhly, obrazně o lidech, kteří sešli se správné cesty a tak se ocitli na mravním scestí [Mt 18,12; R 1,27], anebo o lidech, kteří »neznají písem ani moci Boží« [Mt 22,29; Mk 12,24.27] anebo byli od druhých svedeni [L 21,8; J 7,47] od pravdy [Jk 5,19]. Někdy má blouditi, blud význam hřešiti, hřích, protože sejít se správné cesty je vždy odcházet od Boha [Tt 3,3; Žd 5,2], blouditi srdcem [Žd 3,10; Ž 95,10; Zj 18,23]. Kraličti někde překládají »podvod, lest« [2Te 2,11]. Nejhorší tresty postihnou ty, kteří jiné uvodili v blud [2Pa 33,9; Jb 12,16; 2Tm 3,13]. Zvláště v »posledních dnech« povstanou bludaři, k jejichž rozpoznání dává rady 1J 4,1-6.

Bludné hvězdy [Ju 13], původně patrně o kometách, v přeneseném smyslu o bludném učení a bludařích. V apokryfní knize Enochově [18,14] ukazuje anděl proroka »vězení pro nebeské hvězdy a pro nebeské zástupy«, t. j. pro ty, kteří už zhřešili proti Božímu přikázání ještě dřív, než se zrodili. Bludaři nevyhnutelně zmizí jako kometa v temnotách.

Boanerges [= synové hromoví], jméno, které dal Ježíš dvěma synům Zebedeovým,

Jakubovi a Janovi [Mk 3,17 sr. L 9,54; Mk 9,38; Mt 20,20]. Příčina byla jednak v jejich prudké povaze, jednak v jejich ohnivě výmluvnosti, jak se domnívá Jeroným.

Boaz, jméno jednoho ze dvou měděných sloupů, vysokých 9,45 m [6,30 m v objemu], který postavil Šalomoun na levé straně síně chrámové [1Kr 7,15-21; 2Pa 3,15-17, Jr 52,21-23]. Jméno druhého sloupu bylo Jachin. Hlavice obou sloupů byly vysoké 2,60 m a byly zdobeny dvěma řadami po 100 granátových jablek. Sloupy pak stály na podstavcích, takže celková výška sloupu byla přes 18 m. Co tyto sloupy znamenaly v izraelském kultu, nevíme přesně. V pohaných kultech plodnosti souvisely podobné sloupy nějak s pohlavní silou. U jerusalemského chrámu měly spíše poslání kosmické a symbolisovaly oba vrcholky světové hory, jimiž se slunce každodenně vyhoupllo nad obzor. Jeho paprsky padající do chrámu udávaly příhodný okamžik pro oběti a jiné úkony. Jako by byly znamením, že i Hospodin se svému lidu přiblížil a sídlí ve své svatyni. Navíc pak jest nutno si uvědomiti, že jerusalemský chrám byl co nejtěsněji spjat s dynastií Davidovců, takže byla vyslovena domněnka, zejména obou sloupů patrně tají začátek rodového orakula. Jachin by tedy znamenal: »Hospodin utvrdí tvůj trůn na věky« a Boaz: »V síle Hospodinově se bude král radovali«. — Pozoruhodnou domněnku vyslovil angl. theolog Rob. Smith [jež však zapadla mezi odborníky téměř nepovšimnuta], že totiž oba sloupy byly svým původem kadidlové oltáře. V tom případě by byly měly i velmi hluboký symbolický smysl, v duchu nejryzejší zvěsti mojišské: byly by obrazem »sloupu oblakového ve dne« a »ohnivého sloupu v noci«, jímž Hospodin předcházel svůj lid cestou z Egypta do země zaslíbené [sr. Ex 13,21n; další podrobnosti v. Bič, Palestina II. 82 a 84.]. x

Bob [2S 17,28]. V Palestině pěstuje se několik druhů bobů; kvetou od ledna do března. V době hladu se boby míchaly s obilím, aby se tak nastavila mouka na chléb [Ez 4,9].

Bodláčí, bodlák. V Palestině rostlo velké množství bodlinateho plevele a trnitých keřů, jichž se užívalo k oplocování pozemků nebo k topení [Gn 3,18; Sd 8,7; Iz 5,6; 10,17; 34,13; Oz 9,6; Mt 7,16; 2Kr 14,9; Ž 58,10; Iz 27,4; Mi 7,4; Žd 6,8]. Podle biblického podání je bodláčí a trní znamením Božího hněvu. V Ez 28,24 se mluví o »bodláku bodoucím«, t. j. bodajícím: Sidon ztratí vůči Izraelovi všechnu bodající hrůzu.

Bohabojící, v NŽ o těch, kteří z pohanů se připojili k Židovstvu [proselyté, Kraličti: novověrci Mt 23,15, nově na víru obrázení Sk 2,10; 6,5; 13,43] Sk 10,22; 16,14. Židé rozeznávali »proselyty brány«, kteří se zavázali k zachovávaní jen některých přikázání [zdržeti se modloslužby, klení, vraždy, smilstva, loupeže, vzpoury, požívání krvavého masa] a nepodrobili se obřizce, a »prose-

[80] Bohabojný Bojování

lyty spravedlnosti«, kteří se stali plnoprávními členy synagogy. Za časů Ježíšových snad tohoto rozlišování ještě nebylo.

Bohabojný [Kraličti někde: bohobojný], Ex 18,21; Neh 7,2, člověk, mající obzvláštní úctu k Bohu. *Bázeň Boží, *Bohabojící.

Boháč, bohatec. Oba výrazy mají v Písmě sv. [Kralickém překladu] příchuť něčeho, co se nesrovnává s Božím řádem [Jb 22,6-9], protože k základním vlastnostem boháče patří přivlastňovat si zástavy [Kral.: základ; sr. Gn 38,20; Dt 24,6; 32,22; Jb 24,9; Ez 18,7], brát úroky [Lv 25,36; Př 28,8; Ez 18,8.13.17; 22,12], nestarat se o hladové [Jb 22,7] a žebráky [L 16,21], podporovat boháče [Jb 22,8], zkrátka: jejich srdce je v ustavičném nebezpečí, že ztvrdne vůči bližnímu i vůči Bohu [Př 18,23; Kaz 5,12; Jk 5,1n]. *Bohatství.

Bohan [= palec], syn Rubenův [Joz 15,6; 18,17]. Kámen, který Bohan vztyčil, byl hraničním kamenem mezi územím pokolení Ju-dova a Benjaminova poblíž Jordánu.

Bohatství. Kral. užívají někde výrazu jmění [Gn 34,29], jindy zboží [Dt 8,17-18], jindy statek [Ž 62,11], jindy »sláva« [z hebr. *kábód* = tíha, sláva]. Ve SZ se výslovně připomíná bohatství Abrahamovo [Gn 13,2], Nábalovo [1S 25,2, kde Kral. mají »možný«, t. j. zámožný], Barzilaiovo [2S 19,32], v NZ Zacheovo [L 19,2], Josefa z Arimatie [Mt 27,57] a j. Bohatství je považováno buď za Boží požehnání jako následek spravedlnosti [Př 22,4; Kaz 6,2; sr. Ž 1,3-4] nebo za kletbu [Jk 2,1-8; 5,1-5; 1Tm 6,9-10.17-19; Zj 3,17] podle toho, kdo a jak bohatstvím vládne a k čemu ho užívá. Požehnanost bohatství je nejobšměřejší popsána u Joba 29, kde těsně souvisí se »slávou« [*kábód*] člověka. Tato sláva, kterou Job oplakává, spočívala ve schopnosti a možnosti rozdávat na všechny strany. Jinými slovy: bohatství podle Pisma je pro druhé, nikoli pro vlastní potřebu. Job toto rozdávání pokládal nikoli za povinnost, ale za výsadu. To je staroziskalský názor na bohatství, které sjednocovalo obec a nerozdělovalo. Tento ideál se v městské kultuře nadobro zvrhl. Boháči, proti nimž vystupují proroci [Iz 1,23; 3,12-14; 5,8n; Am 5,11-12; 8,4-6; Mi 2,1-5], chtěli mít »slávu«, ale bez rozdávání. Bohatství pokládali za svůj majetek. Je příznačné, že hebr. výrazy pro »majetek« znamenají vždy to, »co bylo vzato«, »přivlastněno nahromaděno«. Iz 2,7 spojuje bohatství přímo s modlářstvím: »země naplněna jest stříbrem a zlatem«, ale současně »modlami« [Iz 2,8]. Souvisí to s tím, že duše boháče je absorbována majetkem, takže v ní není pro Boha místa. Žalmisté a proroci nepřestávají proto vyzdvihovat pomíjivost bohatství [Ž 49,11n.17-18; Jb 21; Jr 12] a jeho nebezpečí pro duši i srdce [Ž 62,11].

Ježíšovo stanovisko k bohatství je jasné z jeho požadavku, aby ten, kdo jej chce následovat, dovedl se odpoutat od svého ma-

jetku [Mt 19,21.27; L 14,33]. Mělo to patrně dvojí důvod: bohatství porušuje bratrství [Jk 2,1-4] a vyvolává takový stav mysli, který vylučuje z království Božího [L 16,19; 18,18n; Mt 19,24], neboť bohatý je v nebezpečí, že místo Bohu bude věřit mamonu [= penězům]. Pečuje o zítřejší den tím, že hromadí peníze. Tím se cítí pojištěn pro budoucnost. Nespoléhá na Boha, ale na mamon. Proto není současně možno sloužit [= věřit, spoléhat] Bohu a mamonu [Mt 6,24; L 16,13] a jen Boží div může přemoci srdce bohatého tak, aby mohl vejít do království Božího [Mt 19,25-26]. Důkazem spoléhání na Boha je »nepečovat o zítřejší den«. Zvláště u Lukáše vystupuje protiklad chudých a bohatých se čtverým »béd« proti bohatým [6,20-25]. Chudí jsou ti, kteří nemají nic, nač by se spoléhali, leč Boha, a tím jsou pobízeni k tomu, aby se stali bohatými v Bohu [L 12,21; sr. Mt 6,19-21]. Ovšem Ježíš v chudobě, bídě a nedostatku neviděl žádný ideál, nýbrž zlo, které má být a bude v království Božím překonáno [L 6,21]. Klade však všechen důraz na to, že se člověk musí naučit hledat nejprve království Božího a jeho spravedlnosti [Mt 6,33] a pečovat nikoli o »život svůj«, o »tělo své«, ale o život druhých [Mt 25,35n].

I v první křesťanské církvi bylo zvykem dobrovolné odevzdání majetku ve prospěch celku na znamení bratrské lásky [Sk 4,34n]. Snad tu přispívala i víra v blízký příchod Kristův a povinnost dávání byla samozřejmostí v pavlovských sborech. Lakomství pokládal Pavel za modloslužbu [Ko 3,5; 1K 6,10], ale vzdání se majetku bez lásky nepokládal za zásluhu [1K 13,3]. Ideálem ani jemu nebyla bída a chudoba, ale naprostá vnitřní nezávislost na jakýchkoli okolnostech [2K 6,10; 1K 7,30; F 4,12] a schopnost vnitřně obohatit druhé. Láska je mu principem všeho [1K 11,20-34; 13].

Ostrá výzva k boháčům, aby plakali a kvíleli nad soudem, který je očekává při příchodu Páně, protože hromadili zboží a šatstvo, zatím co zadržovali mzdu svým dělníkům [Jk 5,1-6; sr. 2,6], se snad týkala pohanů, v jejichž službách byli křesťané zaměstnáni. Místo připomíná nejen ostrá slova Ježíšova, ale i slova sz proroků [Iz 1,23; 3,12-14; 5,8n; Am 5,11-12; 8,4-5; Mi 2,1-5 atd]. Možná však, že se podobné nebezpečí vyskytlo už i v křesťanských sborech.

Bochim [= plačící], místo západně od Jordánu nedaleko Galgala, kde Izraelští plakali nad svou nevěrností ve slíbech Hospodinu [Sd 2,1-5].

Bochru [= ? prvorozený], syn Azela, jednoho z potomků Jonatových [1Pa 8,38].

Bojování, *Válčení. V přeneseném slova smyslu jde o to, že věřící křesťan je »rytířem« čili vojínem Ježíše Krista, který je podroben jeho velení a musí zachovávat příslušnou kázeň 2Tm 2,3-5. Život křesťanův není pohodlné spočívání na domněle zabezpečeném stanovišti, nýbrž je neustálým zápasem proti sku-

tečným nadzemským mocností zla a hříchu, přesahajícím síly lidské: proto je možno proti nim obstat takto: tak 2Tm 2,5; 1Tm 6,12; 1K 9,25; do tohoto okruhu představ ze sportovního zápasu [olympijského] patří také obraz »koruny«, lépe: věnce, jímž byl odoben a odměněn vítěz [1K 9,25; 2Tm 4,8; 1Pt 5,4; Jk 1,12; Zj 2,10; 3,11; 4,4 a j.]. Stejný smysl má i slovo o ceně, která spočívá v Božím povolání shůry [F 3,14]. Celý oddíl F 3,12-16 snad nejvýrazněji vyjadřuje, v jakém smyslu život křesťana není sebespokojené spocívání na vavřínech, výhrz běh a zápas. Viz také hesla k jednotlivým výrazům z Ef 6,12n. x x

Bojovník. *Válčení, bojování.

Bolest má v Písmě význam původní [na př. bolesti při porodu Gn 3,16; po operaci obřízky Gn 34,25; při nemoci Jb 33,19; 34,6; při smrti 2S 22,6; 2Pa 21,19; Ž 18,5] - i přenesený: Bůh měl bolest v srdci [Gn 6,6; Ž 78,40], Kristus je »muž bolesti [Iz 53,3], bezbožník má mnohé bolesti [Ž 32,10]. V NZ se mluví o »porodních bolestech«, jež budou provázeti zrození nového období lidstva [Mt 24,8], »druhé narození« [Mt 19,28; sr. Iz 24,17; Jr 13,21; Oz 13,13; Ř 8,22]. Soužení, jež bude doprovázet pád židovského státu, jsou jen znamením a předzvěstí všeobecných bolestí, jež budou předcházet poslední soud. Židovští spisovatelé mluví o »mesiášských bolestech« [války, hlad, neshody a pod.], jež budou znamením příchodu Kristova.

Bóses, jedna ze dvou skal u Gabaa naproti Michmas, mezi nimiž se pokusil Jonata přejít ke stráží Filištinských [1S 14,4-5].

Bouře, *Podnebí.

Bouřka [L 23,19; Sk 19,23.40; 21,38; 24,18], povstání, rozruch. V Mk 13,8 přidávají Kraličti k hladu také »bouřky«. Podle poznámky miní tím »hrůzy«, které budou předcházet příchod Ježíše Krista k soudu. *Bolest. V řeckém textu tento výraz chybí.

Bóz [? = pán síly], bohatý betlémský příbuzný Elimelecha, muže Noemi, praotec Izaiův a tím i praděd Davidův [Rt 4,21-22; 1Pa 2,11; L 3,32]. Oženil se podle »levirátního práva s Rut Moabskou a převzal pole po jejím zemřelém muži Mahalonovi [Rt 4,1n]. Bóz se uvádí v rodokmenu Ježíšově [Mt 1,5].

Bozor [= ? pevnost], místo na poušti v území pokolení Rubenova v zajordánské pahorkatině asi 9 km vých. od Ezebonu, jedno ze tří měst, které Mojžíš oddělil jako města útočištná [Dt 4,43; Joz 20,8; 21,36; 1Pa 6,78]. Později se dostalo do rukou moabského krále Mésy, který je opevnil.

Bozra [= opevněné místo, ovčinec]. 1. Město krále Jobaba, syna Záre v zemi idumejské [Gn 36,33; 1Pa 1,44]. Je to bezpochyby místo, o němž se později zmiňuje Izaiáš [34,6; 63,1] podobně jako i Jeremiáš [49,13.22], Amos [1,12] a Micheáš [2,12], kteří prorokovali jeho naprosté zničení. Je to nyníjší

is-el-Busa-i-rah, ležící v pohorské krajině jv od Mrtvého moře.

2. Město moabské, snad totožné s *Bezer [1Pa 7,37]. U Jr 48,24 je jmenováno v souvislosti s Dibonem, Kariotem, Betmeonem, městy na moabské planině.

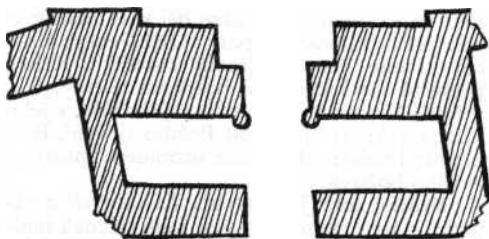
Božství v Ř 1,20 znamená to, co Boha prokazuje jako Boha, takže mu přísluší božská úcta, kterou jsou povinni i pohané. Neboť Boží věčná moc a božství jsou i rozumu patrné na tom, co učinil. V římské říši kult císařův se odůvodňoval božností panovníků [řecky: *theio-tés*]. Podle Ko 2,9 [řecky *theotés*] v Kristu přebývá všechna plnost božskosti tělesně, t. j. v Ježíši Kristu, v jeho osobě, v jeho díle, v jeho kříži a vzkříšení je plnost Božího zjevení, Boží pravdy i moci; nikde jinde nedojdeme poznání vyššího božstva.

Brada, tolik jako vousy. Za starověku západní Asiaté pěstovali vousy jako odznak hodnosti a mužnosti; dávali si záležeti i na jeho tvaru. Otroci nesměli nositi vousů, které byly odznakem svobodného člověka. Egypťané naproti tomu větším dílem se holili na hlavě i na obličej, nechávající si leda jen úzký proužek vousů na bradě nebo nosice vousy umělé. Proto se Josef oholil, když se měl objevit před fáraonem [Gn 41,14]. V Egyptě se ovšem setkáváme i s opakem. Jest nesnadno utvořit si bezpečnou představu o pravidle, jímž se řídil střih vousů u Izraele. Podle Lv 19,27; 21,5 bylo zakázáno »stříhati se po straně vlasů hlavy okrouhle anebo zohavování bra-dy«. Snad to vyplývalo z náboženských důvodů. Arabové totiž se vyholovali mezi uchem a okem [po straně] k uctění svého božstva. Židé pokládali vousy za největší ozdabu muže. Nosili vousy po stranách obličeje mezi ušima a očima a na bradě. Zanedbávání vousů bylo pokládáno za znamení duševní poruchy [1S 21,13]. Zvykem bylo holiti vousy a třhati si vlasy na znamení zármutku [Iz 15,2; Jr 41,5; 48,37; Ezd 9,3], zanedbávati a neošetrovati vousy v trvalém zármutku [2S 19,24]. Znetvořil-li někdo někomu jeho vousy, bylo to pokládáno za urážku [2S 10,4]. - Vousy byly také předmětem pozdravu [2S 20,9]. Šlechtění vousů osob zámožných a vznešených dělo se velmi obřadně [Ž 133,2]. Při očišťování malomocných bylo oholení vlasů a vousů obřadně předepsáno [Lv 14,9]. V době nz bylo holení vousů až do 3. stol. po Kr. v Orientě neznámou věcí; teprve mezi 3. a 4. stoletím bylo ze západu zavedeno, ale církevní vůdcové se proti tomu vzepřeli a zejména mniši nosili dlouhé vousy. Na západě to podléhalo módě: od časů papeže Lva III. [†816] přestali kněží nositi vousy a od r. 1181 bylo nošení vousů kněžím zakázáno. Ale papež Pavel III. byl přesto vousatý. V XIX. stol. bylo kněžím nošení vousů znovu a přísně zakázáno.

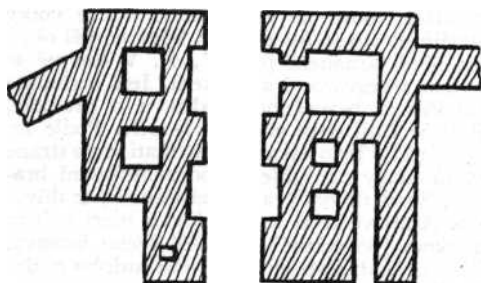
Brána. Ve východních městech měly brány důležitost nejen pro obranu, ale i pro správu města. Branou bylo representováno

[82] Bránice

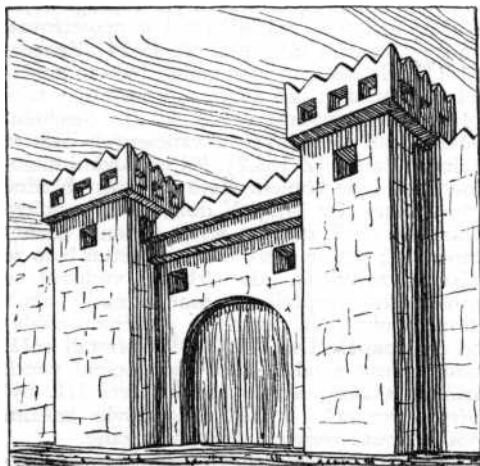
město samo [Gn 22,17; 24,60; Dt 12,12; Sd 5,8; Rt 4,1.10; Ž 87,2; 122,2]. Brána byla posvátné místo, kde bývaly zřizovány svatyně, »výstok« [2Kr 23,8], jak dokazují vykopávky, proto se tam též konal soud, ale i trhy a vůbec se v branách soustřeďoval veřejný život města. Bran se užívalo zejména k těmto účelům: 1. Jako místa pro veřejný styk a pro přijímání

Půdorys brány v Megiddó. Kulaté výběžky na rozích vnitřní zdi jsou asi obětní kůly.

Půdorys brány v Bět šemeš.

Rekonstrukce assyrské brány.

návštěv [Gn 19,1; 23,10; 34,20-24; 1S 4,18aj.].

2. Jako místa pro veřejnou správu a soudnictví; jako audienční místnosti krále a vládaře nebo vyslance [Dt 16,14.18; 21,19; 25,7; Joz 20,4; Sd 9,35 aj.].

3. Pro tržnictví a uzavírání obchodních smluv [Gn 23,10n; Rt 4,1n; 2Kr 7,1]. V pohanských městech bývalo poblíž brány místo pro obětování, oltář nebo výstok [Sk 14,13 sr. 2Kr 23,8].

V braně směl zasedati jen význační členové obce. V Písmě sv. čteme na př. o Lotovi [Gn 19,1], Bózovi [Rt 4,1], Davidovi [2S 19,8], Sedechiášovi [Jr 38,7], Jobovi [Jb 29,7n] a Mardocheovi [Est 2,19]. V duchu Orientu můžeme předpokládati, že úloha těch, kteří zasedali v braně, byla v podstatě náboženská.

Jakožto zařízení velkého dosahu byly také brány bedlivě střeženy a v noci uzavírány a zatarasovány. V 1Kr 4,13 čteme o »závřítých« městech. Karafiát: »se závorami měděnými« [sr. Dt 3,5; Joz 2,5.7; Sd 9,40-44; 2Pa 8,5; 14,7]. Bývaly chráněny pevnou věží, již brána vedla [2Pa 26,9]. Nad průjezdem bývala jizba [2S 18,24]. Vrátné větších bran bývaly na obou stranách pobity plechem, opatřeny závorami a ztužovány kovovými pásy [Dt 3,5; Ž 107,16; Iz 45,1-2]. Brány, které nebyly železné, byly ovšem v nebezpečí, že je nepřítel podpálí [Sd 9,52]. Brány bývaly také bohatě zdobené a opatřovány nějakým nápisem ze Zákona [Dt 6,9; Iz 54,12; Zj 21,21]. Brány chrámu Šalomounova byly masivní a velmi drahocenné, potažené zlatem a bohatě ozdobené řezbami [1Kr 6,34-35; 2Kr 18,16]. Brána svatyně byla z olivového dříví a na obou stranách pobita zlatem. Brány chrámové byly z jedlového dřeva [1Kr 6,31-34; Ez 41,23-24]. Brány z perel a drahocenného kamení [Zj 21,21] měly obrazné své vzory v celistvých kamenných věřejích, jak byly nalezeny na starých domech syrských. K osřihání prahu bývali ustanovováni zvláštní vrátní [Jr 35,4; 2Kr 12,9; 25,18 a j.].

O branách jerusalemských viz jednotlivá hesla. Podrobně se o nich rozepisuje Bič [Palestina I, str. 265n] a ukazuje, že »za měnicích se situací politických či náboženských se měnily i názvy bran«. SZ nám dochoval celkem 16 jmen: 1. Benjaminská [Jr 37,13] nebo bravná [Neh 3,1]; 2. Efraimská [prostřední, rybná 2Kr 14,13; Neh 8,16; Jr 39,3; Sof 1,10; Neh 3,3]; 3. rožní [brána úhlu, stará Neh 3,6]; 4. brána údolní [Neh 2,13]; 5. východní [hrničská Jr 19,2], mezihradební [2Kr 25,4; Jr 39,4], hnojná [Neh 2,13]; 6. studničná [Neh 2,14]; 7. vodní [Neh 3,26]; 8. = ? nejmenovaná ve SZ, nebyla-li to brána vodní; 9. = ?; 10. koňská [Jr 31,40; Neh 3,28]; 11. strážní [Mířkad, Neh 3,31, t. j. jižní brána při nádvoří chrámovém; snad totožná s branou strážě Neh 12,39 nebo věžeňskou Jr 32,2n]; 12. = ?; 13. údolní [sr. č. 4], východní [sr. č. 5]. *Jerusalem.

Bránice, blána napjatá mezi játry a žaludkem [lékařsky omentum minus; omentum maius je napjato zástěrovitě mezi střevy a

brišní stěnou]. Tak je to míněno v cizích překladech. Kraličti snad správněji mysli bránici, poněvadž játra jsou skutečně přirostlá na bránici [pars affixa hepatis]. Omentum totiž bylo objeveno až v nové době [Ex 29,13; Lv 3,4.10; 7,4; 8,16.25; 9,10.19].

Brány, rolnický nástroj, skládající se z dřevěného rámu a opatřený dřevěnými nebo železnými ostny k drcení menších hrud [při vláčení]. V 2S 12,31 se snad myslí na valník, jehož se užívalo k mlácení [sr. Am 1,3; 1Pa 20,3].

Braň stě. zbraň [1S 17,7; 2Kr 11,8; Neh 4,17]. *Válčení.

Bratr, a) Obvykle se tak označují ti, kdo mají téhož otce nebo matku [Gn 4,2; 27,6; 42,15; Sd 8,19; 9,5.21]. Ve SZ však se tohoto slova užívá také v širším slova smyslu pro b) příbuzného, i když to není rodný bratr, na př. synovce [Gn 13,8; 14,16] nebo manžela [Pis 4,9]; c) muže téhož pokolení [2S 19,12-13]; d) muže téhož národa [Ex 2,11; Neh 5,7; Jr 34,9] nebo pokrevného národa [Nu 20,14; Dt 23,7]; e) spojence [Am 1,9]; f) přítele [Jb 6,15]; g) osobu téže hodnosti nebo úřadu [1Kr 9,13]; h) souseda vůbec [Gn 19,7]; ch) člověka vůbec [Gn 9,5].

V době zajetí proniká čím dál tím více náboženský obsah pojmu bratr a v době Ježíšově znamená prostě druhu v náboženství [sr. Mt 5,22.47; 7,3n; 18,15n; Sk 2,29.37; 3,17; 7,23n; 13,15.26; R 9,3; Zđ 7,5].

V NZ se bratrem označuje jednak pokrevní příbuzný, jednak duchovní spřízněnost.

Mezi učedníky Ježíšovými bylo několik pokrevních bratrů: Šimon a Ondřej [Mk 1,16; Mt 10,2], Jakub a Jan [Mk 1,19; Mt 17,1; Sk 12,2]. Lazar byl bratrem Marie a Marty [L 10,39; J 11,1n]. O bratrích Ježíšových čteme u Mk 3,31; 6,3; J 2,12; 7,3.5.10; Sk 1,14; 1K 9,5; Ga 1,19]. *Bratři Ježíšovi. Na pokrevní bratry myslí saduceové, když Ježíšovi předkládají otázku *levirátního sňatku, aby dokázali nemožnost zmrtnýchvstání [Mk 12, 19n]. Ale i jinde jsou míněni pokrevní bratři: L 15,27.32; 16,28; 12,13; Mk 10,29; L 14,12. 26; Mk 13,12].

V přeneseném slova smyslu znamená bratr spolukřesťana, jehož prvorozený bratr je Kristus [R 8,29; Zđ 2,11n]. Jejich vzájemný vztah je určen láskou [1J 2,7n; R 12,10; 1Te 4,6.9; Zđ 13,1; 2Pt 1,7]. Proto bývají označováni přívlastky milý, věrný, svatý [Ko 4,9; 1Tm 6,2; 1Pt 5,12; Zđ 3,1]. Na jeho mravní osvědčení byl kladen mimořádný důraz [1K 5,11]. O falešných bratrích se mluví v 2K 11,26; Ga 2,4].

Výraz »bratrstvo« má vždy tento duchovní obsah [1Pt 1,22; 2,17; 3,8; 5,9].

Bratři Ježíšovi. Podle Mk 6,3 měl Ježíš bratry Jakuba, Jozesa, Judu a Šimona. Doprovázeli Ježíše a jeho matku do Kány Galilejské a odtud do Kafarnaum [J 2,12], ale nevě-

řili v něho [J 7,5]. Po zmrtnýchvstání však se s nimi shledáváme mezi učedníky [Sk 1,14] a Jakub se stal vůdcem jeruzalémského sboru a domnělým autorem epištoly [Sk 12,17; 15,13; Ga 1,19; 2,9]. Jest pravděpodobné, že i ostatní se zúčastnili misijní práce spolu se svými manželkami [1K 9,5]. Ale už stará katolická tradice nechťela uznat, že by Ježíš byl měl pokrevní bratry, protože věřila v trvalé panenství Mariino přesto, že Josephus [Starozitnosti XX,9,1] nazývá Jakuba bratrem »tak řečeného Krista«. Pokládala bratry Ježíšovy za syny Josefovy z prvního manželství anebo za bratrance Ježíšovy. Tak se aspoň soudí o Jakubovi a Jozesovi, jejichž matkou prý byla Marie Kleofášova, sestra Marie, matky Ježíšovy [Mt 27,55n; Mk 15,40; 16,1; J 19,25]. Je ovšem otázka, zda u synů Marie Kleofášovy jde o Jakuba a Jozesa, kteří jsou jmenováni mezi bratřími Ježíšovými. Že Marie, matka Ježíšova, měla další děti, zdá se vyplývat z výrazu »prvorozený« [Mt 1,25; L 2,7]. Tertullian [koncem 2. stol.] a j. mají za to, že jde o skutečné bratry Ježíšovy [T. Zahn, Brüder und Vettern Jesu, Forschungen VI., str. 225n].

Brav. Pod tímto hromadným pojmenováním byli zahrnuti: ovce, beran, bahnice, jehně, koza, kozel [Dt 16,2; 28,4.18; 1Pa 27,31; Ez 24,5; 45,15; Oz 5,6; Jl 1,18]. Brav měl důležitou úlohu při obětech [2Pa 35,8-9].

Brouk, hebr. *chasil*, pravděpodobně druh kobylinky ve stadiu žravé larvy, jichž bylo v Palestíně 40 druhů [1Kr 8,37; Jr 51,14.27; Jl 1,4].

Brunátný [z němč.], hnědý, tmavohnědý, červenohnědý [Mt 27,28; Zj 17,3].

Břečťan [Jon 4,6n]. Tak překládají Kraličti hebr. *kikajón*, jež LXX převádí slovem kolokynthe [Colocynthis], t. j. tykev, turek. Byla to rostlina, jež rychle vzroste, ale také rychle uvadá. Jiní překladatelé se však domnívají, že zde jde o ricinus communis z čeledi rostlin pryšcovitých [česky: skočec], jenž se v řečtině a egyptštině nazývá kiki. Z Indie byl přenesen do jižní Asie a Egypta. Je to dvouletá bylina, jež dosahuje až 2 m výšky. Oddenek je fialově červený, dlanitě dělené listy, jednodomé květy perlově bílé v hustých hroznech, plody se skládají z ostitých trojpoduzdrých tobolek, z nichž každá obsahuje tvrdé, šedo-hnědé strakaté semeno s olejnatým obsahem. Šlo-li o tuto rostlinu, pak její rychlý vzrůst byl náзраčný. Nezáleží ovšem v Písmu na nějakých údajích botanických, nýbrž na tom, co příslušným oddílem Bůh chce říci nám. Vědecké pátrání po tom, jaká rostlina byla původně míněna, nemá pro náboženské poslání textu žádného podstatného významu. x

Břeh stě. přístav [Z 107,30]. Pěkný břeh [Sk 27,8], přístav na Krétě, který existuje dodnes.

Břevno stě. břev: kláda, trám [Mt 7,3n; L 6,41n].

[84] Břímě-Bůh

Břímě, těžký náklad nebo váha v doslovném [Ex 1,11; Sd 19,10; 1S 17,22 a j.] nebo v přeneseném slova smyslu, kdy může znamenat těžké utrpení nebo závažnou moc [vliv, důstojnost, sílu]. U proroků bývá tak označováno prorocké, zvěstující závažný soud, jenž těžce postihne národy nebo země [Iz 13,1; 15,1; 17,1; 21,1; 30,6; Ez 12,10; Na 1,1]. V NZ se tímto pojmem označuje především trampota každodenního života [Mt 20,12], jež však pro křesťana má *eschatologický význam [2K 4,17]: dočasné břímě denního života získává nám závažnou tíhu slávy pro věky. V Ga 6,2-5 jsou křesťané vyzýváni, aby nosili těžkosti, a zejména poklesky a viny jeden druhého jako projev toho, že plní Kristův zákon lásky [sr. Ř 13,10]. Někdy bývá b. označován Zákon, od jehož tíže byla církev osvobozena vírou v Ježíše Krista, který přemohl svět, překážející v plnění Božích přikázání [Sk 15,28 sr. 15,10; Zj 2,24 sr. Mt 11,29n; 23,4; 1J 5,3; Dt 30,11nn].

Stejný kořen jako břímě mají v řečtině slovesa obětiti [Mt 26,43; L 21,34], býti přetížen [2K 1,8n]. V 2K 5,4 mluví Pavel o smrti jako o těžkém břemeni tohoto pozemského života, jež lze unést jen mocí Ducha, jenž byl křesťanům dán jako záruka věcho.

Břítva byla v nejstarších dobách zhotovována z pazourku [Joz 5,2; Nu 6,5; Sd 13,5; 16,17; Iz 7,20; Ez 5,1] po vzoru egyptském, kde jí bylo užíváno při úpravě mrtvol k balzamování. Později byly břítvy zhotovovány z kovu.

Bubastis [= dům bohyně Bastet; Ez 30,17], egyptské město, jehož jméno bylo pořečteno, dnešní Telí Bašta na záp. břehu Pelusijského ramene Nilu. Jsou zde rozvaliny chrámu bohyně Bastet, jež měla kočičí hlavu. Posvátné kočky, chované v tomto chrámu, byly po zdechnutí mumifikovány a slavnostně pohřbívány.

Buben byl hudební nástroj, podobný dnešní tamburině, kterého se užívalo již v nejstarších dobách v Pádan Syrské při rodinných náboženských veselostech [Gn 31,27]. Hrály na něj zpravidla ženy [Ex 15,20; Sd 11,34; 1S 10,5; 18,6; 2S 6,5; Z 68,26], doprovázející zpěv i tanec [Jb 21,12]. Nosily jej jako ozdobu [Jr 31,4]. Byl to tedy zřejmě malý, ruční bubínek. I v chrámové hudbě hrál významnou úlohu [Z 81,3; 149,3; 150,4].

Bůh v pohanství, zvláště v řecké a hellenistické mytologii, je svou podstatou polytheistický pojem, který předpokládá hierarchicky organizovaný stát božstev, v jehož čele u Řeků stojí Zeus, »otec lidí a bohů«. Bohové jsou odleskem mnohotvárné skutečnosti tohoto světa, téhož původu jako lidé, takže jejich poměr k přírodě a ke světu není poměr stvořitele ke stvořenému; jsou spíš jen řádem, formou a smyslem světa, jeho zákonem. Proto jejich nejcharakterističtější vlastností je spravedlnost [= zákonitost], k níž modlitba nemá

smyslu. Mocnější než bohové je osud, o němž sice vědí, ale nemožno jej změnit. Je pochopitelné, že si Řekové nedovedli představit božstva jinak než v podobě dokonalého člověka, i když se pozdější etické myšlení proti tomu bránilo. Ale mezi božstvem a člověkem není bezprostřední osobní poměr, vyjádřitelný náměstky já-ty. Mezi božstvo a člověka vstupuje buď stát nebo prostředníci božského pantheonu. I řecké náboženství mluví o »vykoupení«, ale chápe je jako »poznání pravé míry«, jež dává nejvyšší božstvo skrze zákon a utrpení. U starých Řeků nebylo podstatného rozdílu mezi přírodou a duchem, člověkem a božstvem. Teprve Platon provedl rozlišení božstva a člověka do důsledků: člověk nemůže mít obecenství s božstvem; může jen usilovat o to, aby se božstvu podobal. Božstvo je u Platona neosobní, nadindividuální řád a forma. Božstvo nemá stvořitelské schopnosti. Pouze formuje to, co je. Božstvo lze »milovat« jen úsilím o vyšší existenční formu, ale ono samo nikoho nemiluje, protože nikoho nepotřebuje.

Pozdější filosofické školy jednak ztotožnily božstvo a svět [stoai], jednak vyloučily boha z tohoto světa [epikureismus]. Modlit se k tomuto božstvu nemá smyslu, neboť nelze očekávat žádný zásah nadsvětné bytosti do tohoto světa.

Naproti tomu Bůh biblický je jediná, nevystižitelná, nadsvětná, svrchovaná bytost, Stvořitel, Pán a Dárce všeho dobrého, nepochopitelná a tedy nepředstavitelná a nezobražitelná [»neučiniš sobě rytiny ani jakého podobenství«] svatá láska, kterou člověku, poznávajícímu »jen z částky«, dokonale vystihnout nelze; kdyby se Bůh sám ze své milosti člověku nezjevoval [*Zjevení], nikdy by ho neznal. Příroda, lidský život, dějiny zjevují Boha, jak ho chápe Písmo sv., teprve tomu, koho se Bůh už nějak osobně dotkl. Proto je poznání Boha různé v různých dobách života jednoho a téhož člověka, i v různých dobách dějin lidstva. Dokladem tohoto tvrzení je Písmo sv.

1. Jména Boží ve SZ prozrazují různé stupně Božího zjevení. Pro toho, kdo nezná hebr. jazyka, ztrácí se některé rozdíly ve jménech, jimiž sz pisatelé označují Boha.

a) *Elóhim*, plurál majestátní [nebo podle Böhla pluralis amplitudinis, plynoucí z potřeby praktické zbožnosti kořit se a uctívat, nikoli z mnohobožského názoru], tam, kde jde o Boha Izraelského. Jinak se tohoto jména užívá i o pohanských bozích [Sd 9,13; 11,24; 1Kr 11,5; 2Kr 1,2; Ex 12,12; 18,11; Dt 10,17], ale pak je vždy i příslušné sloveso v množném čísle [1S 28,13]; jde-li o Boha Izraelského, je příslušné sloveso v č. jednotném. *Elóhim* a *El* nejlépe překládat jako »božstvo«, jež potřebuje k bližšímu označení přívlastku [Bůh Abrahámu, Izákův a Jákobův = božstvo Abrahámo atd. Gn 26,24; Ex 3,6; Mt 22,32].

b) *El*, slovo neznámého významu, jež Kraličí překládají obvykle »Silný«, »Vládec«. Podle jiných označuje Boha jako Vůdce, toho, který je vpředu. I okolní semitští národové

uctívali božstvo »ilu«. El bývá spojeno s vlastními jmény [*Eliáš, Elimelech*] a někde i se jmény zeměpisnými: Gn 31,13 [*El Bethel*] = božstvo Bethel, božstvo domu božstva].

c) *El Šaddai*. neznámého významu. Kraličti obyčejně překládají »Bůh silný všemohoucí« [Gn 7,1; 28,3; 35,11; 43,14; 48,3; Ex 6,3; Nu 24,4, kde je pouze Šaddai = Všemohoucí; Ez 10,5].

d) *ÉlEljón* = Bůh silný, nejvyšší [Gn 14,18n; v Ž 82,6 je pouze Eljón = Nejvyšší].

e) *El olám* = Bůh silný věčný podle kralického překladu, na př. Gn 21,33.

f) *El kannó* = žálivý Bůh [Kral. horlivý Ex 20,5; Dt 5,9; 6,15; Joz 24,19]. Tímto jménem se chce naznačit, že Boží láska může být zra-něna silháním po cizích božstvech [Dt 6,12.14], i když tato božstva ve skutečnosti nejsou ničím [Dt 4,24; Ex 34,15; 1Kr 16,31; Joz 22,22; Ž 78,35n].

Obě jména [*Elóhim, El*], jež jsou původu všeobecně semitského a tedy nikoli výhradní majetek Izraele [vyskytují se v akkadštině, feničtině (kananejtině), arabštině atd.], označují božstvo na rozdíl od člověka [Ez 28,2; Oz 11,9; Iz 31,3; Nu 23,19], který je pouhé tělo a naprosto nespolehlivý. Přitom je zdůrazněno jeho moc a vůle, která tvoří a jedná naprosto nezávisle na člověku.

g) *Adónai* [= Pán], vyjadřující závislost člověka na Bohu a jeho svrchovanost [Ž 8,2.10; 135,5; 147,5; Mi 4,12n].

h) *Jahvé* [ve SZ 5321 krát], jméno Boží, jehož význam nebylo lze dosud uspokojivě vysvětliti [Kral.: Hospodin]. Někteří je odvozují od hebr. [arab.] »házetí« [blesky], »prudec dých-nouti«, »býti«, »způsobiti, aby bylo« = stvořiti. Ex 3,13n snad znamená: »ten, který jsem život sám v sobě«, srov. J 5,26. Dr Bedřich Hrozný má za to, že jde o jméno indoevropského původu a že znamená »poutník« [Jahvé jako proto-indické Jajaš od kořene »jiti«]. Snad se dostalo k Cinejským [Kenitům] na poloostrově Sinaj-ském při některé invasi indoevropských národů. Tento výklad by snad souhlasil se Sellinovým tvrzením, že Jahvé znamená »Jsem tu«, takže mne nemusíš hledat na Orebě nebo v Jerusalemě [sr. J 4,21n]. Je příznačné, že Židé slovo Jahvé nikdy nevyslovovali, pokládajíce je za posvátné. Všude četli raději slovo Adonaj nebo Šem = jméno, nebo šammajim = nebesa, i tam, kde výslovně stálo Jahvé, takže časem už nikdo ani dobře nevěděl, jak toto jméno bylo vlastně vyslovováno. Zkrácenina slova Jahvé se vyskytuje hojně ve vlastních jménech [Jochebed Ex 6,20] a ve formuli Hallelujah. *Hospodin.

ch) *Jahvé Sebáot* = Hospodin zástupů [Iz 1,9; 6,3; Ž 84,2], t. j. vojska izraelského i nebeského. 2. Obsah sz pojmu. Odmyslíme-li nepatrné zbytky názorů, jež Izrael sdílel s okolními národy a jež připoutávají božstva k určitým místům, sloupům a pramenům [Gn 12,6-7; 13,18; 35,7; Joz 24,26], zjevil se Bůh jako Pán světa, který si vyvolil Izraele a učinil s ním smlouvu. Zpráva v Gn 4,26 znamená,

že se Hospodin zjevil už pralidem, ale toto poznání bylo lidským hříchem zatemněno, takže teprve od dob Mojžíšových se stalo jméno Jahvé-Hospodin východiskem všeho náboženského myšlení Izraelova. Není to jméno všeobecné jako *el, elohim* [božstvo], nýbrž individuální jméno osobního Boha, vysvoboditele lidu Božího ze země Egyptské, z domu služby. Na tuto událost znovu a znovu navazuje SZ jako na základní zkušenost, kterou pohané neznají [Ž 79,6; Jr 10,25]. Je to tedy jméno Boha, který se zjevil v dějinné události. V exodu [vysvobození z Egypta] se uskutečnilo dějinné setkání Boha a vyvoleného lidu [Ex 15,11.21]. Byl to nový počátek náboženského života Božího lidu [Gn 4,26 sr. Oz 12,9 »Bohem tvým od vyjití ze země Egyptské«; 13,4; Ex 6,3], jímž teprve vstupuje do dějin jako lid *»smlouvy« a »lid Hospodinův« [Sd 5,11]. Kmeny izraelské opouštějí Egypt, aby »sloužily Hospodinu« [Ex 3,12; 4,23]. Nyní také počínají »boje Hospodinovy« [Nu 21,14; 1S 18,17; sr. Nu 10,35]. Hospodin je nejen vůdcem, ale i nejvyšším soudcem svého lidu; trestá nepravosti, o něž se žádný soudce ne-stará [Gn 38,9-10], zlořečí vrahu, proti němuž se žádné rameno nezvedá [Gn 4,11], trestá porušení smlouvy [2S 21,1n]. Hospodin miluje Izraele jako otec syny, chrání jej, vede, opatruje v bojích i v míru. Nejvýznačnější jeho vlastností je moc, jevíci se nejen v dějinách národů, ale i v děsivých jevech přírodních. Izrael má sloužiti pouze Hospodinu jako svému Bohu. Není to ovšem ještě čistý monotheismus [= víra v existenci jediného Boha], i když Jahvé je Bůh bohů [Ex 20,3n; Ž 58; 82; Joz 24,14n; Am 5,26] a existence cizích bohů je popírána. V cizí zemi nelze zpívat písně Hospodinovy [Ž 137,4] ani mu sloužiti [1S 26,19; 2Kr 5,18; Sd 11,24]. Cizí božstva ustavičně usilují vytlačit Hospodina [1Kr 18, 17n] a za určitých dob státní božstva zahraničních mocností byla uctívána vedle Hospodina [2Kr 21,3; Iz 1,29n; Jr 2,28; 7,18]. Ale šlo tu o praktický monotheismus nebo o mono-latríi [= služba jedinému božstvu]. Izrael má sloužiti pouze Hospodinu a neohlížeti se po bozích cizích [Dt 4,35; 6,4; 7,9]. Izraelec o Bohu nespekuluje, ale staví na jeho velkých činech v minulosti i v přítomnosti [Iz 40,27-31]. Tato monolatrie ustupuje v době prorocké praktickému monotheismu.

3. Proroci se chvějí před svatostí Boží [Iz 6,3]. Bůh není pouze božstvem Izraelovým, ale Pánem všeho světa [Jr 10,7; Ez 34,4.9.15; Mal 1,5.11.14], Stvořitelem [proti pantheismu, t. j. proti směšování Boha a světa Gn 1-2; Iz 40,12.22.28; 41,4; 42,5; 44,24; 45,12; 48, 13], který není závislý na času a prostoru [1Kr 8,27; Jr 23,24], svrchovanou, svatou láskou, která je útočištěm, štítem a pavézou každého pobožného, Hospodinu nelze uniknout [Ž 139]; zmocňuje se člověka, i když se mu brání [Jb 7,17n; 2S 24,14; Iz 6] a pověňuje

[86] Bůh

ho svými úkoly [Jr 1]. Na člověku žádá lásku [Mi 6,8]. Já stojí proti božskému Ty, takže zbožní oslovují Hospodina »Bože můj« [Ž 22,2; 89,27]. Tento Bůh ovšem trestá přestoupení, jež ve své podstatě jsou zhrzením jeho lásky a porušením věrnosti [Jr 2,11.26-30 sr. El kannó]. Pádem říše Izraelské a Judské bylo potvrzeno kázání proroků. Náboženství izraelské se odpoutalo od palestinské půdy a tak bylo připraveno k tomu, aby se stalo v jiné formě náboženstvím světovým.

4. Zajetí babylonské vedlo proroky ke zdůrazňování naprosté Boží transcendentnosti [nadsvětlosti], t. j. nepřeklenutelné propasti mezi Bohem a člověkem, nebem a zemí. Hospodin je Bůh »skrývající se« [Iz 45,15]. Jediným zástupcem Božím na zemi se stal Zákon. Bůh se stýká s člověkem nanejvýše prostřednictvím *andělů, kteří jsou nástroji Božími a jednají nikoli ve svém, ale v Božím jménu. Záhy vznikla představa božského »Syna člověka« nebo Mesiáše, který potře všechny protibožské síly a přinese vykoupení Božím lidu [Dn 7,13n; sr. Iz 42,1n; 49,6; 52,13-53,12 »služebník Boží«].

5. Nový Zákon. Ježíš stojí pevně na půdě SZ a zvl. proroků [Mk 12,26]. Užívá jména Božího obvykle bez opisů, někdy s opisem [L 15,7.18.21 »nebe«, Mk 14,62 »Moc«, L 7,35; 11,49 »Moudrost«]. Nejčastěji nazývá Boha Otcem, jehož nejvyšší, ano jediný požadavek nalézá už ve SZ [Dt 6,4-5; Mk 12,29]. Nebe je trůnem Božím a země jeho podnoží [Mt 5,35]. Bůh se stará i o nejnepatrnější záležitosti lidského života [Mt 6,25-30; 10,30; L 12, 22-28]. Jemu není nic skrytého [Mt 6,4.6.16] a nic nemožného [Mk 10,27; 11,23; 14,36; Mt 17,20; L 17,6], může spasiti i zatratiti [Mk 10,27; Mt 10,28; L 12,5]. Všecko dobré mezi lidmi pochází od něho: jednoženství, úcta k rodičům [Mk 10,5-9; 7,9-13], sobotní klid [Mk 2,27]. Celý zákon Mojžíšův je Ježíšovi zákonem Božím. Plnitelům zákona zasli-buje Bůh život věčný [Mk 10,17-19], odměňuje dobré a trestá zlé [Mt 5,29n; 6,4; 10,28; L 12,5]. Nad to nade vše je Bůh Otcem, který dává prosícím dobré dary spíše než pozemský otec svým dětem. Jen člověk malé víry se bojí a je pln nezřízených starostí a marného pečo-vání [Mt 6,25-32; 7,11; L 11,10-13; 12,22-30; Mk 4,40]. Příčinou toho je, že věří v mamón a slouží mamónu [L 6,24n], nikoli Bohu [Mt 6, 5-24]. Ani hřích, který Ježíš tak přísně odsuzuje, není překážkou Boží lásky a Božímu odpuštění [Mt 6,12; L 6,35; Mt 5,45].

6. Učedníkům a apoštolům byl monotheismus samozřejmým předpokladem jejich víry [1K 8,4]. Dokonce i démoni věří, že jest jediný Bůh [Jk 2,19]. Přesto však na misijních cestách se setkávali s polytheismem, takže jim Bůh ve zvláštním smyslu byl Bohem vyvole-ných [1K 8,5n], Bohem otců [Sk 3,13; 5,30; 22,14], Bohem Izraelovým [Sk 13,17; 2K 6,16; Žd 11,16], Bohem Abrahama, Izáka a Jákoba

[Sk 3,13], »naším Bohem« [Sk 2,39; 2Pt 1,1; Zj 7,12; 19,5]. Bůh je Bohem církve, v níž má svůj lid [Sk 20,28; 15,14; Žd 4,9; 11,25; 1Pt 2,10]. Víra v Boha není pouhým přitakáním, že je jeden Bůh [Jk 2,19], ale důvěra, jistota, že je Bohem odměňujícím a trestajícím [R 4,3; Ga 3,6; Jk 2,23; Žd 11,6; 1Pt 1,21; 3,5; R 4,18; 2K 3,4], a sžírající horlivost o Boha [R 5,11; 10,2]. Je to zkrátka nové pochopení prvního přikázání [F 3,19; 2K 6,16; Ga 4,8n; Sk 4,19; 5,29, sr. Mk 12,17]. Monotheismus znamenal stále nový a nový úkol.

Učedníkům ovšem nemohl ujiti jedinečný poměr Ježíšův k Bohu [Mk 1,11; 9,7; J 14,9]. Odmítl sice název »dobrý«, který přísluší jen Bohu [Mk 10,18], ale Bůh byl jeho Otcem a on Božím Synem absolutně. Jako Syn má moc odpouštět hříchy, kterou podle židovského názoru má jen Bůh [Mk 2,7; L 5,21]. Bude jednou soudit svět [R 14,10; 2K 5,10], vykonává tedy funkce Boží a je prostředníkem mezi Bohem a stvořením [1K 8,6; J 1,3; Žd 1,2b; Ko 1,16n] a rozkazuje andělům [F 2,10n; Ko 1,19; 2,10; 2Te 11,7; Mk 1,13; 13,27; J 1,51; Mt 26,53; L 22,43; 1Pt 3,22; Žd 1,4n]. Jeho úkolem je potřít knížete tohoto světa [L 10,17; 1J 3,8; Mk 3,27; L 10,18; J 12,31; 16,11], vymítá ďábly prstem Božím [L 11,20] a zdánlivá porážka na kříži je jeho vítězstvím [1K 2,8; 15, 28].

NZ tuto funkci Ježíšovu vyjadřuje různými výrazy: byl prohlášen od Boha za velekněze [Žd 5,10], byl poslán [J 3,34; Sk 7,37], učiněn Pánem a Kristem [Sk 2,36], určen za soudce [Sk 10,42], pomazán [Žd 1,9], vyvýšen [Sk 5,31; F 2,9]. Ježíš přichází od Boha [J 3,2; 13,3; 16,28], Bůh je s ním [J 3,2] a skrze něho potkává se s námi [Mt 1,23]. Bůh byl v něm [Ef 4,32], dal mu všelikou moc na nebi i na zemi [Mt 28,18; J 3,35; 5,22; 13,3; Ef 1,21]. »Bůh to byl, jenž Kristem smířoval svět s se-bou« [2K 5,19], »v Kristu přebývá celá plnost božskosti tělesně« [Ko 2,9]. Nakonec jde zpět k Otci [J 13,3; 17,11]. Kdo vidí jej, vidí Otce. On a Otec jsou jedno [J 14,1.9; 10,30; 17,11. 21n]. V Ježíši a s Ježíšem přichází Bůh sám. A přece je Bůh »Bohem Pána našeho Ježíše Krista« [Ef 1,17], Kristovou hlavou [1K 11,3], jeho Otcem [J 5,18]. Měl božskou podobu, a přece odolal pokušení, aby rovnost s Bohem pokládal za žádoucí kořist [F 2,6]. Kristus je Boží [1K 3,23] a nakonec vše složí v ruce Boží [1K 15,28].

Není divu, že je Kristus v NZ nazýván Pánem [Pán je překlad sz Jahvé-Hospodin], lesem slávy Boží [2K 4,4-6]. Podle F 2,6-11 mu dal Bůh jméno nad každé jméno, t. j. jméno Kyrios, Pán. Štalo se tak ve zmrtvýchvstání [R 10,9; Sk 2,36; Žd 2,6n. 9; Mt 28,18], kdy byl posazen na pravici Boží jako spolu-vládc [Sk 2,36]. Syn vládne na místě Božím, aby smířený a odsouzený svět podrobil Bohu [Ef 1,20n; 1Pt 3,22; 1K 15,28; R 14,9]. Kristus jako Pán má božskou autoritu, je Pánem věřících i nevěřících [R 10,12], k němuž se Pavel modlí za vysvobození [2K 12,8; 1K 8,5n],

protože je jeho Pánem [1Tm 1,12]. Skrze Ježíše Krista máme přístup k Bohu a na našem poměru ke Kristu závisí poměr Boží k nám [1K 8,6; 11,3; Ř 5,1]. On je Smírce, skrze nějž bývá ospravedlněn člověk [Ř 3,25; 5,18; Ga 3,13]. Boží pozhelnání nelze si mysliti bez Krista; »od počátku« působil skrze něho [Slovo]. Stručně: Bůh v NZ je a) Otcem Ježíše Krista; b) Otcem stvoření [Sk 17,28; Jk 1,17; Žd 12,9]; Otcem učedníků [Mt 6,9]. Otec = láska [1J 4,8]. Zjevení Boží = Kristus.

7. Učení křesťanské církve o Boží trojici se váže na tyto nz projevy víry: Mt 28,19; J 10,30; kap. 14-16; 2K 13,13; Sk 2,4. 38; 8,15n; 19,2n; Mt 1,18.20; L 1,35; Mk 3,29; L 4,1.14.18; Mt 12,28. Ř 8,9 mluví o Duchu Božím a Duchu Kristově v jednom a téže verši. Výslovně však o Trojici NZ nemluví. Teprve dosti pozdní texty [latinské od VI. století, řecké teprve od XV. stol.] přináší v 1J 5,7 výslovnou zmínku o Trojici; v původním znění tohoto oddílu nešlo o otázku vztahu Božích osob, nýbrž o otázku poměru vody [= křtu], krve [= oběti Kristovy a Večeře Páně] a Ducha sv. Učení o Trojici však myšlenkovými nástroji staré křesťanské církve správně vyjadřuje základní zvěst Písma, že původ zjevení [Otec], obsah zjevení [Ježíš Kristus Syn] i akt zjevení [naše slyšení a přijetí v Duchu sv.] jsou nerozlučitelné jako projevy jednoho a téhož Boha a že se tu projevuje skutečná, nejvlastnější Boží podstata.

8. Důkazy o jsoucnosti Boží mají smysl pouze pro toho, kdo už v Boha věří, aby mu ozřejmily smysl a dosah jeho víry. K víře tyto důkazy ještě nikoho nepřivedly. Víra vzniká pouze přímým dotekem Božím [zjevení] a jen tak se může stát silou života a radosti, která přemáhá svět. Je jistě příznačné, že bible nepodává žádných důkazů jsoucnosti Boží.

Bukač, druh malých sov, jež byly pokládány za nečisté [Lv 11,17] a obývaly pustá místa, olivové háje, skály, houštiny, rozvaliny a hřbitovy [Iz 14,23].

Bukki. 1. Kníže z pokolení Dan, syn Jogli, jeden z těch, kteří byli pověřeni, aby rozdělili zaslíbenou zemi [Nu 34,22]. - 2. Syn Abisua a otec Uzův, potomek Aronův v řadě velekněží [1Pa 6,5.51; Ezd 7,4].

Bukkiáš, syn Hemanův, levita, hlava šesté ze 24 tříd hudebníků, které zřídil David pro službu ve svatyni [1Pa 25,4.13].

Bul [= deštivý měsíc], osmý měsíc židovského roku [1Kr 6,38]. *Měsíce.

Buna [= důvtip?], potomek Judův [1Pa 2,25].

Bunni. 1. Levita, jenž žil v době předexilní [Neh 11,15]. -2. Levita, současník Nehemiášův [9,4]. -3. Představitel rodu, který stvrdil smlouvu s Bohem [Neh 10,15].

Buvol, hebr. *te'o*, patrně spíše nějaký druh antilopy; je o něm zmínka v Dt 14,5 a Iz 51,20. LXX a Vulgata mají zde slovo Oryx, což ukazuje na antilopu. Pravděpodobně jde o druh Oryx gazella, majestátní zvíře s přímými dlouhými rohy. Její obraz je často na egyptských kresbách. Někteří vykladači zde soudí na buvolce stepního [Bubalis], druh antilopy, také známý z egyptských pomníků. Má úzkou hlavu s rohy dvakrát prohnutými. Obě se vyskytují v sev. Africe a v okolí Rudého moře. Buvoli byli chytáni do sítí a byli cere-moniálně čistými zvířaty. *Srna.

Buz [= pohrdání]. 1. Druhý syn Melchy a Náchora [Gn 22,21], zakladatel aramejského kmene. Elihu, syn Barachele Buzitského [Jb 32,2.6], byl asi potomek Buzův. V době Jeremiášově žil tento kmen v Arábii poblíž Dedanu a Terna [Jr 25,23]. -2. Jméno v rodokmenu pokolení Gád [1Pa 5,14].

Buzi [= potomek Buzův?], otec proroka Ezechiele [1,3].

Bylina. Tímto slovem překládají Kraličti několik hebr. výrazů, jež jinde překládají výrazy zelina, tráva, bylina. Jde tu vesměs o jedlé rostliny [Gn 1,11; 3,18; Ž 104,14; Dn 4,22.30; Mt 13,26.32; L 11,42; Žd 6,7 a j.]. U Mk 4,28 se bylinou myslí stéblo. Velmi často se užívá byliny jako obrazu všeho pomíjícího [Jb 5,25; Ž 37,2; 90,5; 92,8; Jk 1,10n] a přece nezapomenutého od Boha [Př 19,12; Iz 26,19 a j.].

Hořké byliny, jež byly pojíhány při slavnosti beránka [Ex 12,8; Nu 9,11] k připomenutí trpké poroby v Egyptě. Nevíme přesně, o které byliny šlo; snad o lociku, čekanku a řeřichu.

Byt stč. bytí, existence [jsoucnost, podstata] 2Kr 2,19.

Bytnost stč. bytí, život, podstata, ale také nadbytek, moudrost. Kraličti totéž hebr. slovo, jež u Jb 12,16 překládají pojmem b., u Jb 6,13; 30,22 překládají pojmem »zdravý soud«, v Př 2,7 »dlouhověkost«, 3,21 »zdravé naučení«, Iz 28,29 »skutek« a jinde ještě jinak. Podle hebr. tu jde nejspíše o zdravý úsudek, jenž je zdrojem poznání vedle Zákona a proroctví. Zdravý úsudek je ovšem ve SZ pokládán za dar Boží. Projevuje se správným úsudkem o podstatě věcí a o jejich vztahu k Bohu i lidem.

Canticum canticorum, Píseň písní *Píseň Šalomounova.

Cedar [= temný, zasmušilý], druhorozený syn Izmaelův [Gn 25,13; 1Pa 1,29] a jméno velkého kmene arabského, sídlícího v severozápadní části poloostrova při hranicích palestinských. Tento kmen proslul obchodem s »berany, skopci a kozly« [Ez 27,21; Iz 60,7] a velbloudy [Jr 49,28-29], vynikal počtem dovedných stělců [Iz 21,17] a stal se symbolem celé Arábie, protože byl v době sz patrně nejmočnějším kmenem arabským. Ezechiel [27,21] mluví o »knížatech cedarských«, Izaiáš [21, 13-17] předpovídá zkázu Arábii, »slávě Gedar«. V pozdější literatuře sz vystupují Cedarští jako symbol barbarského národa [Ž 120,5], přebývajících v černých stanech [Pís 1,5]. O kmenu se činí zmínka ve zprávě Assurbanibalově [668-626 př. Kr.] o výpravě do Arábie.

Cedes [v překladech Kralických většinou Kedes, t. j. svatyně]. - 1. Místo v nejnižší části Judstva [Joz 15,23], snad nynější Kadus, j. od Hebronu, podle jiných totožné s Kádes-barne [Joz 15,3]. — 2. Kananejské město [svatyně], které dobyl Jozue [12,22 sr. 11,12], přidělené jako hrazené město pokolení Nefta-lim [Joz 19,37]. Později bylo dáno levitům z pokolení Gersonova jako útočištné město [Joz 21,32]. Zde bydlel Barák [Sd 4,6]. Jeho obyvatelstvo bylo odvedeno do Assyrie za Tiglatfalazara [2Kr 15,29]. Jde o místo v sev. Galilei 7 km sz od jezera Chule [Merom]. -3. Město na území pokolení Izachar 4 km jv od Mageddo, přidělené levitům z pokolení Gersonova [1Pa 6,72; v Joz 21,28 je nazýváno Kesion]. V citovaných odkazech čtou Kral. i Kádes.

Cediti komára [Mt 23,24]. Před pitím bylo víno pečlivě cezeno hustou látkou, aby náhodně nebyl porušen příkaz z Lv 11,20.23; 17,10-14. Dodnes si tak počinají buddhisté v Hindustanu a na Ceylonu. Velbloud byl ovšem právě tak nečistý podle kultického zákona jako komár.

Cedr, košatý strom jehličnatý, podobný našemu modřínu postavením jehličí, ale rozložitostí podobný dubu. Za dob sz byl ozdobou a slávou hor libánských [Iz 35,2; 60,13; 1Kr 4,33; 2Kr 14,9]. Dosahuje až 50 m výšky [sr. 2Kr 19,23]. Jeho šišky jsou tvaru vejčitého, 8-10 cm dlouhé. Ve Sz byl obrazem síly [Ž 29,5]. O jeho stínu pod rozložitými, vodorovně vyrůstajícími větvemi píše Ez 31,3. Bílého dřeva cedrového se užívalo pro jeho trvanlivost [odolával červům], zvláštní vůni a snadné přijímání lesku při stavbách paláců a chrámů, zvláště při táflování [1Kr 10,27; Pís 1,17; Jr

22,14], a ke zhotovování sloupů a trámů [1Kr 6,9.10.18; 7,2.7]. Podle Ez 27,5 se zdá, že cedrového dříví bylo užíváno i při stavbě lodí. Dříví cedrové bývalo přiměšováno k očistné oběti při malomocenství [Lv 14,4; Nu 19,6]. Cedr dosahuje vysokého stáří. Dnes na celém Libánu nezůstalo více než asi 400 cedrů, z nichž 13 má skoro 11 m v objemu; jejich stáří se odhaduje na tisíciletí. Dnes rostou hlavně na pohoří taurském v Cilicii. Nutno připomenouti, že tam, kde SZ mluví o cedrovém dříví, nemyslí vždycky na cedr, nýbrž třeba na některý druh sosen, kterému dává povšechné jméno cedr [na př. Lv 14,6; Nu 19,6]. Cedr roste obyečně na vrcholcích hor; proto snad Nu 24,6 se nevztahuje na cedr libánský [Viz Bič, Palestina I, str. 33n].

Cedron [Kidron, snad ve významu kalný, temný], téměř 5 km dlouhé údolí stejnojmenného potoka na vých. straně Jerusalema mezi městem a horou Olivetskou, ve SZ známé pod jménem »údolí královské«, kudy utíkal David před synem Absolonem [2S 15,23] a kudy táhli Izraelci do zajetí babylonského. Za času Joziášova bylo zde pohřebiště obecného lidu [2Kr 23,6; Jr 26,23]. Když judští králové prováděli své náboženské reformy, užívali tohoto údolí za smetiště pro popel spálených a zničených model [1Kr 15,13; 2Kr 23,4; 2Pa 29,16; 30,14]. Snad je toto údolí totožné s údolím Sáveh [Gn 14,17], ve kterém Melchisedech, král Sále, pozdravil Abrahama, když se vítězně vracel od pobíť Chedorlaomerova. Na jižní straně rozšířeného údolí byl rybník Siloe [nyní zahrada se studní Mariinou, starobylým to Gihonským pramenem 1Kr 1,33] a »královská zahrada« [Neh 3,15]. Dnes se toto údolí jmenuje údolím Jozafatovým nebo Mariiným a je oblíbeným vycházkovým místem židů i mohamedánů. Potok bývá obyčejně vyschlý, takže moderní badatelé vůbec nemluví o potoku. Pouze při lijavcích teče údolím hojně vody. Kdokoliv chtěl jít do Betanie nebo do Jericha, musel přebročit toto údolí. Pro křesťany je údolí Cedron památné poslední cestou Ježíšovou do Getsemany [J 18, 1]. Podle tradice byla v údolí Cedron pochována Marie, matka Ježíšova, k jejíž počtě byla zde postavena basilika. Poutníkům se zde ukazují hroby Absolonův [*Absolon], Jozafatův, Jakuba Menšího, Zachariáše a Šimona Spravedlivého.

Cedule stč. z lat. list, krátké psaní [nepečetěné]. U Jr 32,11n jde o smluvní listinu, jež byla psána dvojmo buď na pergamenu nebo papýru, pak bývala řezem rozdělena, aby každá strana dostala svůj díl. Shoda.

vroubků na okraji byla svědectvím pravosti jako u nás potvrzený duplikát. Někdy byla jedna část zapečetěna a uschována na úředním místě. *Psaní.

Céfas [řecky *Kéfas* z aramejského *Kefa* = skála, ze skály], J 1,43. *Petr.

Cejch stč. z němčiny = známka, znamení, obvykle vlastnícké znamení. Cejchovala se zvířata, nádoby, ale také otroci byli cejchováni. *Cejchovaný.

Cejchovaný v 1Tm 4,2 o svědomí. Žilka překládá: »Mají na vlastním svědomí vypáleno znamení«. Otrokům a zločincům byla vpalována znamení na čelo. Lidé »s cejchovaným svědomím« jsou podle tohoto obrazu ti, kteří mají svou bezectnost vypálenou do své vlastní duše, takže není patrná jen jiným, ale jsou si jí sami vědomi. Je-li obraz vzat z lékařství [vypalování ran], pak snad znamená, že svědomí těchto lidí je naprosto necitelné jako kůže po vypálení [sr. Mk 6,52; J 12,40] a klame nejen druhé, ale i je osobně. *Znamení.

Cejla, město přidělené pokolení Juda [Joz 15,44], pravděpodobně nynější Kila při cestě z Beit Džibrin do Hebronu, ležící 450 m nad mořskou hladinou a 14 km sz od Hebronu. David osvobodil toto město z rukou Filištinských a usadil se zde na nějaký čas [1S 23,1n]. Když se však dověděl o zrádné nevďčnosti obyvatel, vytáhl se svými věrnými z tohoto města. Po návratu Židů ze zajetí babylonského byla i Cejla znovu obsazena [Neh 3,17].

Celný, latinsky publicanus, odtud české publikán, t. j. člověk zaměstnaný ve veřejné důchodkové službě, byl členem družstva, které pronajímalo od římské vlády právo vybírat nepřímé daně, poplatky a cla v římských provinciích. Celní se dělili v různé stupně podle toho, jak podléhali vládcům jednotlivých provincií. Vládcé [prokurátor] ve veřejné dražbě pronajal vybírání daní důchodkovému správci, většinou stavu pološlechtického [jezdecké rytířstvo]. Ten zase pronajímал vybírání daní v určitých okrscích »hejtmanům nad celnými« [L 19,2], kteří se zavázali, že v určitý čas odvedou předepsanou sumu státní pokladně. Byli to zpravidla zámožní lidé, kteří mohli dát záruku, že slíbenou částku odvedou. Hejtman nad celnými zase ustanovil své správce a úředníky [publikány], kteří pronajímali clo zase od něho. Není divu, že došlo k několikanásobnému vydírání [L 3,12-13; 19,8]. Poplatky, zvláště za zboží dovezené a vyvážené, byly určovány libovolně, takže celní bývali nenáviděni od všech poplatníků. Zacheus snad byl »hejtmanem nad celnými« v okruhu Jericha, Matouš byl celným v Kafarnaum [Mt 9,9; Mk 2,14; L 5,27]. V NZ celní jsou téměř vždy spojováni s »hříšníky«. V Judstvu a Galilci přístupoval ke všeobecné nenávisti k vyděračům ještě odpor z důvodů vlasteneckých [opovržení Židem, který sloužil pohanům] a náboženských [vybírání daní bylo každému Židu násilím na svobodě příslušníků vyvoleného národa; sr. Mt 22,15nn]. Je zajímavé, že první učedníci Janovi i Ježíšovi náleželi k těmto ne-

náviděným celným, ačkoli to byli lidé vyloučení ze společenství Izraele [Mt 9,10-13; 11,19; 21,31n; L 3,12; 7,29]. Ježíš ve svém podobenství o farizeji a publikánu klade pokání publikánovo za vzor pravého postoje před Bohem [L 18,9-14].

Celost v učení Tt 2,7. Původní řecké slovo se vyskytuje pouze v NZ [ne v klasické řečtině ani v LXX] a znamená »neporušenost« [tak Žilka], snad přesněji »neúplatnost«, »nepodplatitelnost« strachem nebo přízní.

Celý stč. úplný, neporušený, zdravý [Jk 1,4 a j.] Celá obět, celopal [Ž 51,21] *Obět.

Ceneret [jméno připomíná hebrejské označení pro lyru]. 1. Opevněné starokananejské město v pokolení Neftalim [Dt 3,17; Joz 11,2; 19,35], které dalo jméno moři. Leželo na sz břehu jezera Genezaretského na nynějším Telí el-'Oreimé. — 2. Krajina kolem města Ceneret, snad rovina Genezaretská [1Kr 15,20; Mt 14,34]. -3. Moře [Nu 34,11; Joz 13,27], známé v NZ pode jménem moře *Genezaretské. Někteří se namáhali vypořádat ve vnější podobě moře Genezaretského tvar harfy, aby odvodili původní hebr. název *Kinnor* = harfa.

Cenez, praotec rodiny Cenezejských, k níž náleželi Kálef [Nu 32,12; Joz 14,6.14] i Otaniel [Joz 15,17]. Podle Gn 15,19 náleželi Cenezejšti k praobyvatelům Palestiny; podle Gn 36,42 byl Cenez [Kenaz] jedním z knížat, jejichž praotcem byl Ezau [sr. Gn 36,10.15], podle 1Pa 1,36 byl vnukem Ezauovým, podle 1Pa 4,13 pocházel Cenez z rodu Judova. Tento spleť rodokmen patrně chce říci, že Cenezejšti obývali v části území Edomského a v jižní části území Judova dříve než Izraelci obsadili zemi a naznačuje tím současně, že *Izrael se skládal z zivlů pokrevně velmi různorodých. Část Cenezejců byla pohlčena Idu-mejskými, potomky Ezauovými, část Judou. Podle 1Pa 4,14 bydleli Cenezejšti v »údolí řemeslníků«, t. j. kovářů, které je ztotožňováno s dnešní vádí 'Arábá.

Cenchreis [řecky *Kenchreai*], východní přístav korintský na zátocě Saronicus, vzdálený od středu města asi 12 km, obchodní středisko pro styk s přístavy asijskými. Ap. Pavel plavil se z Cenchreis do Sýrie ze své druhé misijní cesty [Sk 18,18]. Z Ř 16,1 lze soudit, že v Cenchreis byl organizován už v této době křesťanský sbor.

Centnéř [Ex 25,39; 2S 12,30; 1Kr 9,14; 2Kr 18,14 a j.] je nejvyšší jednotkou váhy, kterou Izraelci převzali od kananejských praobyvatelů a jejich prostřednictvím snad až od Babyloňanů. Na rozdíl od desítkové soustavy egyptské je soustava babylonská ovládána číslem šedesát. 1 centnéř [hřivna] = 60 minám [libram] = 3.600 lotům [šekelům]. Přitom se rozeznávala t. zv. těžká váha a lehká váha. Jeden těžký centnéř = 60.600 g; 1 těžká mina = 1.010 g; 1 těžký lot 16.83 g. Lehký centnéř měl právě polovinu = 30.300 g; lehká libra 505 g; lehký lot = 8.41 g. Vedle

[90] Centurio Cesarea

těto »královské váhy« uznávali Babyloňané t. zv. »váhu obecnou«, nevíme však z jakého důvodu. Těžký centněr podle této obecné váhy měl 58.932 g; 1 libra 982 g; 1 lot 16,37 g. A tato »obecná váha« přešla na Izraelce a Feničany.

V době perské najdeme u Izraelce dělení centněrů i liber po 50 a 100. Podle Ex 38,25 činila dobrovolná daň na stavbu chrámu půl lotu na muže; bylo 603.550 mužů; vynesla 100 centněrů a 1.775 lotů; tedy 1 centněr měl 3.000 lotů, jedna libra 50 lotů. Podle 2Pa 9,16 a 1Kr 10,17 má jedna libra 100 lotů.

V době Ezechiášově [Ez 45,12] bylo zavedeno dělení lotu na 20 zrn [ger]. Rčení v Ex 30,13; Lv 27,25; Nu 3,47 »lot svatyně« zdá se ukazovat na to, že normální závaží bylo uschováno ve svatyni nebo že svatyně měla svou zvláštní váhu [jako ji měl král].

I peníze byly váženy. U Izraelců se počítalo s vahou stříbra. Přitom stříbrný centněr vážil méně než centněr obyčejného zboží.

Následující tabulka nás přehledně poučuje o starověkých váhách:

I. Stará váha [obecná]:

1 lot = 16,37 g
1 libra = 60 lotů = 982,2 g
1 centněr = 60 liber = 3600 lotů = 58.932,0 g

II. Zlatá váha pozdější:

1 lot = 14,55 g
1 libra = 50 lotů = 727,50 g
1 centněr = 60 liber = 3000 lotů = 43.650,00 g
[Podle Benzingera, Hebräische Archeologie. S jeho počítáním se jiní badatelé neshodují.] *Míry a váhy.

Centurio. Římská armáda první linie byla rozdělena na legie, jakési divise, jejichž počet se měnil. Každé legii velel legát [hodnost rovná asi novodobému generálovi], vedle něho bylo 6 důstojníků s titulem vojenský tribun. »Hejtman« Sk 21,31 byl vlastně »tisíčník«; jeho pravomoc asi odpovídala tribu-nově. Legie byla rozdělena na 10 kohort [Kral. »zástupů« Sk 10,1], kohorta na tři čty [manipuly], četa na dvě centurie [setniny] po 100 mužích [později jen po 50-100 mužích podle síly legie]. Měla tedy legie 60 centurií, již každé velel centurio [Sk 10,22; Mt 8,5; 27,54]. Kromě toho měla římská armáda na legiích nezávislé kohorty pomocných sborů, doplňovaných z místního obyvatelstva; jedna z nich slula »vlaská« [italská Sk 10,1], snad protože byla složena z italských dobrovolníků. Vrchní velitelství římského vojska v Judstvu bylo v Cesarei. Byly to vesměs pomocné sbory, nikoli vlastní legie. NZ výslovně jmenuje dva centuriony: Kornelia, sídlícího v Cesarei, který se prvotní církvi stal dokladem toho, že Duch svatý je dán i pohanům [Sk 10,45], a Julia, který eskortoval Pavla do Říma [Sk 27, 1.3.43]. Vedle toho je beze jména uveden cen-turio pod křížem Páně Mk 15,39. X X

Ceremonie, Ko 2,20 [Žilka: »ustanovení«]. Míněny jsou předpisy pohanské theosofie, t. j. mystické a asketické [popírání přirozených potřeb vyžadující] nauky, o níž je zmínka ve v. 8. 16. 18. Je-li člověk spojen s Kristem jako hlavou, odumřel všem dřívějším náboženským principům a ustanovením, jež patří k »živlům světa« [sr. Ga 4,9; 5,1; 6,14; 2K 5,17] bez Krista a bez Boha [Ef 2,12]. Jsou ustanovením lidským [Ko 2,21-22] a slouží v podstatě k ukájení tělesnosti [v. 23]. Jde patrně o mýjení určitých pokrmů [Mk 7,14-23], nepřirozenou askesi [Žilka: týrání těla] a »duchovní« cvičení [»pokořování sebe«], jež mají urychlit duchovní vzrůst [Sr. 1Tm 4,1-8].

Ceretejský, snad původně obyvatel Kréty, který se usadil později ve Filištinské zemi [1S 30,14; Ez 25,16; Sof 2,5]. Někteří z nich patřili k Davidově tělesné strážii [2S 8,18; 15,18; 20,23, kde Kraličti mají »Cheretejské«].

Cesarea 1. Caesarea maritima, t. j. přímořská C. [Sk 8,40; 9,30; 10,1.24; 11,11; 12,19; 18,22; 21,8.16; 23,23.33; 25,1.13], přístavní město mezi Joppe a pohořím Karmél, které bylo rozšířeno, opevněno a přestavěno od Herodesa Velikého v letech 25-13 př. Kr. a ke cti císaře [césara] Augusta pojmenováno C. Znameníť umělý přístav byl chráněn mohutnou hrází a hradbami o 10 věžích. Kolem přístavu byla dlouhá promenáda s obydlími námořníků. Město bylo opatřeno dvěma vodovody, splachovacím zařízením, k němuž bylo využito mořského přílivu, koňským závodistištěm, přírodním divadlem [amfítheatrem] o 20 tisících sedadlech. Nechyběl ani chrám Augustův s obrovskými sochami k počtě Říma a císaře. Tak se stala C. jedním z největších měst judských, po sesazení Herodova syna Archelaa sídlem palestinských prokurátorů římských, římskou kolonií a jevištěm mnohých důležitých událostí ze života církve. Křesťanství se zde zakořenilo snad zasluhou Filipovou [Sk 8,40]. Zde Petr pokřtil setníka Kornelia [Sk 10,44], zde také pohané po prvé přijali Ducha sv. [Sk 10,44-48]. I s životem Pavlovým souvisí C. dosti úzce: Sk 9,30; 18,22; 21,8-14; 23,23; 25,6; 26]. Zde zemřel Herodes Agrippa r. 44 po Kr. [Sk 12,19.23]. Za Gessia Flora, posledního prokurátora, došlo r. 66 po Kr. v C. k velikým nepokojům mezi místními Židy a pohany, jež byly počátkem velké vzpoury čili »války židovské«. Za této války stala se C. operační základnou římského vojska. Vespasian byl zde povolán za císaře r. 69 po Kr. Ve 2. stol. po Kr. se stala C. sídlem křesťanských biskupů, kteří spravovali Palestinu. R. 195 byl do C. svolán křesťanský koncil. V polovině 3. stol. Origenes učil v křesťanské theologické škole, jež zde byla zřízena. Jejím žákem byl Eusebius, pozdější biskup cesarejský a historik křesťanské církve. V dobách křížáckých válek byla C. r. 1101 pod Balduinem dobytá, ale r. 1265 za sultána Bibarse úplně rozbořena, takže dnes jsou z ní jen zbořeniny u vesničky Kaisarije.

2. Cesarea Filipova, město na pře-

krásném úpatí Hermonu při pramenech Jordánu. Máme o něm zmínku pouze v prvních dvou evangeliích [Mt 16,13-18; Mk 8,27] při mesiášském vyznání Petrově. Augustus odevzdal toto město Herodovi Velikému r. 20 př. Kr. Ten zde vystavěl mramorový chrám poblíž kultistů římského božstva Pana a město nazval Paneas. Tetrarcha *Filip město rozšířil a k počtě císaře Tiberia i k počtě vlastní je přezval na Gesareu Filipovu. Agrippa II. město dále vybudoval a dal mu jméno Neronias k počtě císaře Nerona. Za židovské války uspořádal zde Titus gladiátorské hry, při nichž zajatí Židé museli zápasit s divokými šelmami a také navzájem. Na troskách bývalého města stojí dnes vesnice Banias [Panias = svatyně boha Pan] se zříceninami skalního hradu.

Cesta. 1. Ve SZ a) v obvyklém slova smyslu 1S 6,9,12; 2Kr 3,20; - b) v přeneseném smyslu jako směr, zvyk, obcování nebo způsob či metoda Jb 17,9; Ž 1,1; 25,12; 91,11; Dt 31,29; Am 8,14; Ž 139,24; - c) o cestách Božích Jb 21,14; 26,14; Ž 18,31; Př 8,22,32. Ve SZ je asi 18 různých hebrejských pojmenování přeloženo slovem »cesta«.

2. V NZ a) v obvyklém slova smyslu Mt 2,12; 5,25; 10,5; Sk 8,26; - b) v přeneseném smyslu jako ve SZ na př. Mt 7,13-14; 21,32; Sk 14,16; 16,17; Ř 11,33. Ap. Pavel a vůbec Sk. ap. označují nové náboženství a s ním spojený způsob života slovem »cesta«, Sk 9,2; 19,9,23; 24,22; 1K 12,31 [cesta = způsob života; sr. 1K 4,17; Jk 5,20; Ju 11; Mt 22,16]. Význam slova cesta byl zvláště obohacen Ježíšovým »Já jsem ta cesta« [J 14,4-6], totiž k Otcí [sr. Žd 9,8; 10,20]. V něm byly spojeny dva světy. Jeho život, smrt a zmrtvýchvstání otevřely cestu k Bohu a umožnily věřícím po této cestě také kráčet. Je to »cesta Hospodinova«, o níž se mluví ve SZ a kterou Ježíš dokonale zjevil a otevřel.

Cestování v Palestině bylo takové jako všude jinde ve starověku s výjimkou toho, že Izraelci nestavěli mosty ani přes řeky ani přes údolí, aby neusnadňovali vpád nepřátel. Chodilo se většinou pěšky; dopravním prostředkem zámožnějších byl osel, mezek nebo velbloud. Kojů se užívalo jen k účelům loveckým nebo válečným, kdy byli zapraženi do lehkých dvoukolových vozů. V Nu 7,3 čteme, že knížete lidu věnovala levitům 6 příkrytých vozů a 12 volů, aby mohli přepravovat nejtěžší

Cesta-Cestování [91]

součástí stánku úmluvy. Jistě se užívalo i nákladních vozů [1S 6,7], z počátku dvoukolových, později čtyřkolových. Ale v hornatých krajinách palestinských byly čtyřkolové vozy příliš těžkopádné. Z Iz 66,20 se dovídáme,

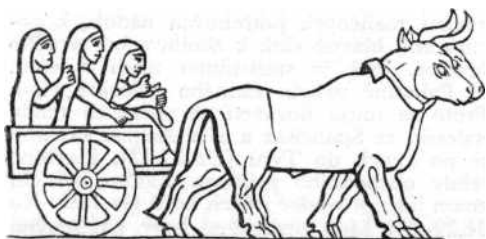
Egyptský dvoukolový vůz. Na něm vysoký úředník s odznakem moci (král. „korouhev“).

Jezdec a hostinská. Reliéf z doby římské.

Assyrská pobřežní pramice. Relief z Ninive.

Kanaánský nákladní vůz.

že se užívalo i nosítek [Kraličti: nuše]. Ve SZ máme několik výrazů pro cesty. Nejstaršími byly asi »cesty královské« [Nu 20,17; 21,22], snad cesty, které vystavěli Egypťané, dokud vládli nad Palestinou. Vykopávky však našly stopy ještě starších silnic. Jinak se užívalo nedlážděných silnic, jež snad poněkud vyčnívaly nad své okolí a pro zvláštní příležitost musely být upravovány [Iz 40,3]. Teprve za Římanů byly tyto silnice dlážděny

[92] Cethmonský Cinejšť

[k vojenským účelům]; ale už za Šalomouna podle Josefa Flavie byly silnice do Jerusalema dlážděny černým kamenem. Vedle těchto silnic bylo v Palestině množství stezek, vyšlapaných chodci, dále poněkud upravenější širší cesty a konečně cesty vozové.

Rozumí se, že cestování bylo spojeno s mnohými nesnázemi. Už brodění přes řeky bylo nebezpečné [2K 11,26] a přepadení nekalými živly bylo na denním pořádku [L 10,30]. Proto se cestovalo ve větších společnostech [karavanách]. Na křižovatkách bývaly »hospody« [L 2,7], vlastně jen společné noclehárny, obehnané vysokými zdmi a na noc uzavírané branou. V nádvoří bývala studna k napájení dobytka. Teprve Římané nastavěli podél silnic větší množství těchto útulků pro cestující.

Od března do podzimu, kdy bylo moře klidné, mohlo se k cestování užít i námořních plavidel. O Salomounovi a Jozafatovi čteme, že nastavěl lodi v Rudém moři [1Kr 9,26; 22,49] a dokonce o pokolení Dan se dovídáme, že se zaměstnávalo mořeplavbou [Sd 5,17], ale teprve od 5. stol. Tyrané a Sidónané začali budovat přístavy na středomořských pobřežích Palestiny [Azdod, Aškalon, Gáza]. Herodes Veliký usiloval o zřízení přístavu v Cesarei. Plulo se obvykle podél pobřeží, protože plavidla byla ještě nedokonalá a nemohla se odvážit na širé moře. Nejlepší popis starověkého mořeplavectví s odbornými názvy najdeme ve vylčení cesty Pavlovy do Říma [Sk 27-28].

Cethmonský, Cethmonští [= východní lid], kmen, sídlící někde mezi Egyptem a Eufратem [Gn 15,19].

Cetím, Citejšť, Citim, potomci Javanovi [řečtí Ionové, Ionští], kteří bydleli na Cypru a jiných ostrovech Středozemního moře [Gn 10,4; 1Pa 1,7; Iz 23,1.12; Jr 2,10]. Podle Ez 27,6 bylo Citim [Kition, Larnaka] prvním obchodním městem ve Středozemním moři [na Cypru], kterého užívali Feničané. Dn 11,30 vztahují někteří odborníci — ale nezaručeně — na Římany; v Nu 24,24 soudí mnozí vykladači, že jde o Makedoňany.

Cetura [= kouř, dým], žena [Gn 25,1-4] nebo ženina Abrahamova [1Pa 1,32n; sr. Gn 25,5—6], pramáti šestnácti kmenů, z nichž dva náležejí určitě ke kmenům arabským (Sába, Dedan). O ostatních kmenech jsou dohady. Dr Hrozný vidí v Suechovi ohlas názvu země Suchu na Eufратu a Madana ztotožňuje s arijským státem Mitannu, Maitani v sev. Mesopotamii. Madiánští pak jsou podle něho patrně také jen posemitštěnými Mitanci, zahnanými při některém stěhování národů až do oblastí sinajských. V arabských rodokmenech čteme o kmeni Cetura, sídlícím u Mekky. Aby nebylo rozporů v rodině, vybavil Abraham syny Cetury a odeslal je »do země východní« [Gn 25,6], když »dal všechno, což měl«, Izákovi.

Cibule [*Allium cepa*] patřila vedle póru,

česneku, okurek a melounu [Nu 11,5] k nejoblíbenějším druhu zeleniny, takže Izraelci na poušti vzpomínali teskně na pobyty v Egyptě, kde byla cibule pěstována od nejstarších dob. [Hebr. *básal*]

Cihly, cihelny. Herodot ličí způsob, jak Babyloňané stavěli zdi, a praví, že se z nakopané hlíny udělaly cihly a odvezly se do cihelny k vypálení [Na 3,14]. Při stavbě pak se cihly místo malty spojovaly horkou živicí [bitumen]. Sr. Gn 11,3. V Ninive, podobně jako i v Egyptě, byly cihly zpravidla sušené pouze na slunci. Byly asi 30 cm do čtverce a asi 9 cm tlusté, majíce tvar spíše dlaždice než cihly [Ez 4,1]. V Egyptě měly cihly podlouhlou podobu. Cihly bývaly označovány jmény a nápisy, Ezechielovi [4,1] bylo nařizováno, aby vyryl plán Jerusalema do cihly. Izraelců a jiných zajatců bylo panovníky egyptskými používáno k děláni cihel a při stavbách [Ex 1,14; 5,7]. Při děláni cihel, se mísila sekaná sláma s hlínou, aby cihly na slunci nepopraskaly a staly se houževnatějšími. Slámy se užívalo pšeničné i z ječmene [Ex 5,7.16]. Cihlař v Egyptě za dnešních dob je schopen vyrobit až 3000 cihel denně. Za doby Davidovy vyskytují se v Palestině cihelny [2S 12,31] a Iz 65,3 si stěžuje, že lid staví oltáře z cihel místo z kamene netesaného, jak zákon nařizuje [Ex 20,25].

Cilicie [Kilikia], za starověku jméno přímořské provincie na jihovýchodu Malé Asie. Hraničila s Pamfilií na západě, s Lykaonií a Kapadokií na severu a se Sýrií na východě. Podle povahy půdy dělila se na rovinnou C. [Cilicia Pedias] na východě, tehdy hustě obydlenou a velmi úrodnou [nyní zabahněnou a řídké obydlenou] přímořskou krajinu, a na hornatou C. [Cilicia Tracheia] na západě, prostoupenou různými výběžky pohoří Tauru. Byla původně samostatnou zemí námořních lupičů, které porazil Pompejus. Z C. utvořil římskou provincii, administrativně spojenou se Sýrií. U Římanů mělo obyvatelstvo velmi špatnou pověst; hlavní město východní C. bylo Tarsus [Sk 21,39; 22,3; 23,34]. V době apoštolské tam byli Židé v značném počtu [Sk 6,9]. C. byla rodným krajem Pavlovým. Navštívil ji také nejprve po svém obrácení [Ga 1,21; Sk 9,30] a potom na své druhé misijní cestě [Sk 15,41].

Cimbál *Cymbál.

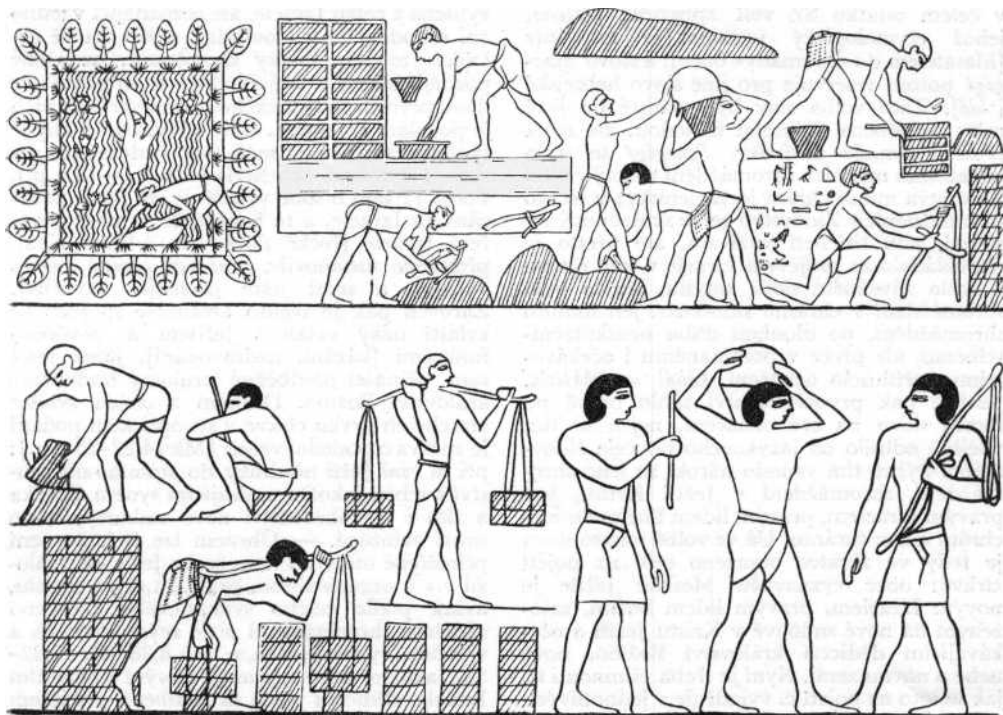
Cín zaujímal již za starodávna velmi důležité místo mezi kovy, neboť sloužil k zhotovování rozličných potřebných nádob, k pocínování, hlavně však k zhotovování tvrdého bronzu, jenž je smíšeninou mědi a cínu. V Palestině nebylo žádného naleziště cínu. Proto se musil dovážeti ze známých tehdy nalezišť, ze Španělska a až z Anglie. Privázel se po lodích do Tyru [Ez 27,12], hlavního tehdy obchodního přístavu. Židům byl cín znám jako průvodce jiných kovů [Iz 1,25; Nu 31,22-23]. Mezi rozličnými kovy, nalezenými v kóristi madiánské, uvádí se také cín [Nu 31,23].

Cinejšť [Gn 15,19; Nu 24,20-22] byli

pravděpodobně větvi lidu amalechitského [1S 15,6] nebo madiánského [Ex 2,15.16], příbuzní s Cenezejskými [*Cenez], která žila s Izraelci v přátelském poměru a byla jimi z větší části pohlcena. Tchán Mojžíšův Chobab

Cineus-Církev [93]

Církev. 1. Toto české slovo patrně vzniklo podobně jako něm. Kirche nebo angl. church z řeckého *kyriaké* [*oikia*] — Páně [dům], po př.

Dělení cihel. Nástěnná malba z hrobky Rechmira, ministra faraona Thotmesa III. Hlína je máčena v rybníku, hnětena motýčkami, formována, cihly sušeny a stavěny do rázů. Mezi cihláři jsou bradatí semitské typy. Nápis mluví o králových zajatcích, kteří stavějí chrám boha Amuna. Dozorci nosí hůlky.

[Sd 1,16; 4,11] sluje Cinejský. Zdá se, že kočující Cinejští [podle etymologického rozboru byli Cinejští kováři, ale pravděpodobněji bude jejich jméno odvozeno od sabelského božského jména Kénán] doprovázeli Izraelity na jejich pouti do Země zaslíbené [Nu 10,29-32; Sd 1,16], ač později aspoň část, věrna svému kočovnému životu, Izraelce opustila pod vedením Hebera Cinejského a táhla na sever. Ostatní táhli na jih, vyhýbajíce se městům [Sd 4,11]. Z 1S 15,6 se dovídáme, že Saul po porážce Amalechitských ušetřil Cinejské s poukazem na Nu 10,29-32. Za dnů Davidových obývali Cinejští na jihu Judstva [1S 27,10; 30,29; 1Pa 2,55]. *Rechabitští byli jednou z nejvýznačnějších čeledí Cinejských [1Pa 2,55; Jr 35], obývajíce v krajině na jihových. hranici země kananejské, jižně od Aradu.

Cineus. Sineus [Gn 10,17; Nu 24,21; 1Pa 1,15], kananejský kmen, jež se doposud nepodařilo identifikovat.

z *kyriakon* [Páně]. Tyto řecké výrazy se však nevyskytují v NZ. Tam je podkladem českého c. veskrze řecké *ekklésia*, což je v LXX nejobvyklejším překladem hbr. *káhal*. Tento výraz v SZ znamená »shromáždění«; jeho řecký překlad *ekklésia* sám o sobě může označovat docela světské shromáždění, na př. »hromadu« politické obce, jak tomu bylo v Athénách a jak je tohoto výrazu užito ještě Sk 19,32.39.40 [Kral. »obec«, »svolání obce«, »lid«]. Ve většině případů však tato slova v SZ označovala shromáždění zvláštního rázu: shromáždění Izraele před Hospodinem [sr. Dt 4,10; 18,16; 1Kr 8,65 a j.]; v tomto smyslu se někdy mluví o »shromáždění Hospodinově« [Dt 23,1n a j.]. Byl to ve skutečnosti vždy patrně jen jistý výběr Izraelců, kteří se shromáždili před tváří Boží, t. j. v chrámě: ale tito viditelně shromáždění lidé zastupovali celek Izraele jakožto lid smlouvy Hospodinovy. Tento význam »shromáždění« mělo ještě jiné řecké

[94] Církev

slovo, v jehož etymologii [původním smyslu] je tento význam vlastně ještě zřetelnější, totiž slovo *synagóge*. A vskutku, v prvních čtyřech knihách Pentateuchu překládá LXX hbr. *káhal* zpravidla *synagóge*, kdežto od Dt počínajíc v celém ostatku SZ volí zpravidla *ekklésia*, jehož etymologický význam je »svolání« [hlasatelem do »hromady« obce], a slovo *synagóge* potom rezervuje pro jiné slovo hebrejské [*'édá*]. Tato volba slov byla zajisté do jisté míry způsobena dějinnou náhodou, ale měla později nemalé důsledky. *Synagóge* se stalo označením místních shromáždění rozptýleného Židovstva mimo chrám jerusalemský; v těchto shromážděních Židovstvo se ve skutečnosti po staletí, ano tisíciletí vyžívalo, ale přesto je nepokládalo za projevení Izraele v tom plném a zcela závažném slova smyslu, jakým bylo shromáždění v chrámu síónském: jen tomuto shromáždění, po dlouhou dobu neuskutečnitelnému, ale přece vzpomínanému i očekávanému, příslušelo označení *káhal* = *ekklésia*. Jestliže pak prvokřesťanství sahlo právě po tomto slovu na své označení, nejen se tím vnějšně odlišilo od jazykového obyčeje židovského, nýbrž tím vzneslo nárok, že jeho shromáždění, shromáždění v Ježiši Kristu, jest pravým Izraelem, pravým lidem Božím, mimo chrám a bez chrámu. Už ve volbě tohoto slova je tedy ve zkratce obsaženo celé nz pojetí církve: obec vyznavačů Mesiáše Ježíše je novým Izraelem, pravým lidem Božím, založeným na nové smlouvě v Kristu Ježiši a očekávajícím dědictví království Božího, nové nebe a novou zemi. Nyní je třeba všimnouti si, jak se toto nz pojetí c. vyjadřuje v jednotlivých vrstvách novozákonních.

2. Ježíš podle synoptických evangelií užívá pojmu c. [*ekklésia*] jen velice zřídka, takže je sporné, zda ten výraz vůbec vyslovil [viz dále bod 6. o Mt 16,18 a 18,17]. Z toho však nelze usuzovat, že mu byla cizí i skutečnost, jinde nazývaná c; vždyť i jiné vrstvy nz [na př. 1Pt] tohoto slova vůbec neužívají, ale přitom velice zřetelně o skutečnosti c. jednájí. Nejde o slova, nebo aspoň ne jen o slova, nýbrž o věc. Právě však, pokud jde o věc, někteří vykladači tvrdí, že Ježíš znal jen dvě skutečnosti: na jedné straně pozemský lid Hospodínův v přítomném věku, jímž byl Izrael staré smlouvy, na druhé straně pak skutečnost plného království Božího, která mu zůstávala nadsvětskou a budoucí, i když bezprostředně nastávající. Neměl prý však zájmu o »c.« v přesném slova smyslu, t. j. o nový lid Boží, odlišný od starého Izraele, ale přitom nikoli beze zbytku totožný s budoucím královstvím Božím, nýbrž na ně teprve čekající jako jeho »dědic«. Toto pojetí však je přílišným zjednodušením svědectví evangelií. Zajisté, synoptický Ježíš stál na půdě Izraele a zvěstoval přicházející království Boží. Také však shromažďoval [Mt 12,30; 22,1-10] z prostřed Izraele ty, kteří uposlechli jeho povolání [Mk 1,16-20;

2,14-17], aby ho následovali [Mk 2,14; 8,34; 10,28] v oddělenosti od ostatních [Mt 10,16-22,32n], aby byli zvláštním, byť malým stádem [L 12,32], ano rodinou Kristovou a Boží [Mk 3,31-35; 10,29-30], která je dědičkou života budoucího věku [Mk 10,30; sr. Mt 5,5; 19,29]. Tu všude je míněna pospolitost zřetelně vylišená z celku Izraele, ale nespádající v jedno ani s budoucím královstvím, nýbrž na ně čekající: to jsou znaky skutečnosti, označené později slovem c. Nejzřetelněji je to patrné ve dvou prvcích synoptického podání: první z nich je povolání Dvanácti, »aby s ním byli a aby je poslal kázati a aby měli moc uzdravovat nemocí a vymítati d'ábelství« [Mk 3,14-19 a p.]. Počet 12 sám o sobě vyjadřuje, že jde o navázání na Izraele, a to konkrétně: o nové utvoření Izraele [řecké slovo Mk 3,14, v Kral. přeložené »ustanovil«, znamená přesně řečeno »učinil« a snad ještě přesněji: »stvořil«]. Zároveň pak je těchto Dvanácte spojeno ve zvláště úzký vztah s Ježíšem a pověřeno funkcemi [kázání, uzdravování], jimiž Ježíš sám přinášel předběžné průlomy budoucího království Božího. Druhým z oněch zvláště zřetelných prvků církve v synoptickém podání je zpráva o poslední večeři [Mk 14,22-25 par.] : při ní vzal Ježíš učedníky do stolního obecnství s sebou jakožto umírajícím synem člověka a tím i do obecnství nové smlouvy, touto, smrtí založené. — Úhrnem lze říci, že není přiměřené mluvit o tom, že by Ježíš byl »založil c.« v organizačním, právním slova smyslu, avšak podle celého synoptického svědectví záměrně shromažďoval obec svých věrných a věřících [vyznávajících, sr. Mk 8,38; Mt 10,32-33] jakožto ostatek, jenž je novým utvořením Izraele, dědicem všech sz zaslíbení, počátkem nového lidu Božího, čekatelem království Božího. Zda tuto skutečnost nazval či nenazval slovem c, t. j. nějakou aramejskou rovnomocninou řeckého *ekklésia*, je ve srovnání s tím otázka druhotného významu.

3. Sk 7,38 slovem *ekklésia* označují lid izraelský na poušti a 19,32.39.40 »hromadu« politické obce efezské, povětšinou však ho užívají o obci věřících v Mesiáše Ježíše a o shromážděních této obce, »církve«. Označují tak po výtce pospolitost věřících čili, jak bychom my řekli, »místní sbor« v Jerusalemě [8,1 a j.], který podle nejstaršího pojetí pravděpodobně byl ve zvláštním slova smyslu představitelem celku. Jinde však téhož slova užívají i na označení jiných, dokonce i mimopalestinských »shromáždění« věřících [Antiochie 13,1, Cesarea 18,22, Efezous 20,17.28 a j.]; Kraličti tu někde překládají slovem »zbór« [9,31; 11,26]. Zajímavé je místo 9,31: zde některé rukopisy mají jednotné číslo; na rozličných místech v Judstvu, Galilei i v Samarii je jedna a táž skutečnost nového lidu Božího: *ekklésia* je tu tedy »obecná c.« Jiné rukopisy však mají množné číslo: na těchto rozličných místech je řada jednotlivých shromáždění věřících — *ekklésia* tu znamená »místní sbor«. Ve Sk ale ani později u Pavla a vůbec v NZ však

mezi tímto dvojím významem slova nelze stroze a výlučně rozlišovat. NZ nemyslí v pojmech organizačních a právních: jednotlivá místní shromáždění věřících v Ježíše jako Mesiáše [Krista] jsou přímým projevem pravého lidu Božího; »sbor« je zároveň »církví«, c. se neprojevuje jinak než jako »sbor«.

4. Stejně je tomu v listech apoštola Pavla. Užívá výrazu *ekklésia* povětšinou pro jednotlivé sbory [2K 11,8; 12,13; F 4,15; Ř 16,23; 1K 14,23 a j.], dokonce i pro »sbor« v jediné domácnosti [Ř 16,5; 1K 16,19; Ko 4,15; Fm 2], ale přitom je zřetelné, že každý sbor je projevem téže skutečnosti c. C. není zeměpisně vázána na určité místo, ani nepovstává součtem nebo organizačním, právním sjednocením místních sborů, nýbrž každý sbor jest církví Boží [1K 1,2; 10,32; 1Te 2,14], i když toto bližší označení mnohdy chybí. Důležitý je výraz »c. v Kristu [Ježíši«] [1Te 2,14; Ga 1,22 sr. Ř 16,16]: není to pouhé bezbarvé označení »křesťanská«, nýbrž vyjádření toho, že Bůh shromažďuje svůj nový lid, jež zdávna zaslíbil, právě prostřednictvím Ježíše Krista, a to konkrétně jeho smrtí a vzkříšením. Tuto skutečnost apoštol má na mysli i tehdy, když vůbec neužívá slova c.: tak tomu je zejména v prvních 15 kapitolách Ř, kde se slovo c. vůbec nevyskytuje, a přece je tu řeč nejen o »povolaných svatých« [1,7], nýbrž i o tom, jak je v Kristu tvořen nový lid Boží, pravý ostatek Izraele [9-11] a dědic jeho zaslíbení: sr. k tomu »my jsme obřizka« [F 3,3, »símě Abrahamovo jste« Ga 3,29, »Izrael Boží« Ga 6,16; sr. 1K 10,18.

Na vyjádření nadsvětské a obecné skutečnosti c, přesahující meze jednotlivého sboru, a tedy také na vyjádření jednoty této skutečnosti [sr. Ef 2,14; Ga 3,27n; 1K 12,1-4] apoštol v důležitých oddílech užívá výrazu tělo Kristovo. Vyskytuje se předně Ř. 12,4n a 1K 12,12-27, kde se jím zdůrazňuje jednota lidu Kristova uprostřed rozmanitosti jeho životních projevů. Na pohled je tu pojem těla toliko obrazem, přirovnáním: ale 1K 12,12 naznačuje, že je to více než přirovnání: Kristus je opravdu s církví spjat tak těsně, že je možno říci: c, vskutku jest jeho tělem. T. j., pojem »těla« vyjadřuje nerozlučitelný vztah mesiášského krále k jeho lidu [sr. 1K 15,12-28; Ko 1,18; Ř 8,29]. Není vyloučeno, že toto užití pojmu »těla« bylo připraveno předkřesťanskými gnostickými spekulacemi, ale věc sama, t. j. souměřitelnost Mesiáše a jeho lidu je pevně zakotvena v základní linii biblické. — Mohla by však vzniknout představa, že Kristus je na církví jako na svém těle stejně závislý jako ona na něm. Toto nedorozumění je odvráceno tím, že Pavel jinde zdůrazňuje, že Kristus je hlavou svého těla, církve [Ko 1,18; 2,19; Ef 1,22; 5,23-25]. Kdybychom úzkostlivě zůstali jen při slovních vyjádřeních, shledali bychom snad, že je jistý logický rozpor mezi výpovědi, že c. je tělem Kristovým, a výpovědi, že on je její hlavou. Ve skutečnosti, jež je těmito výrazy míněna, není však žádného roz-

poru: c. je s Kristem nerozlučně svázána, ale tak, že on je jí stále nadřazen: ke své existenci potřebuje ona jeho, nikoli on jí, a on stále zůstává jejím Pánem. Přitom pak svazek Krista a c. je svazkem lásky, jak je vyjádřeno Ef 5,25-32, kde je užito motivu lásky muže a ženy. Jsme nakloněni pojímat to tak, že tato láska je obrazem milosti Kristovy; Písmo však nahlíží na věc obráceně: prvotní skutečností je odvěká smlouva milosti, v Kristu uzavřená, a láska muže k ženě je odleskem této smlouvy milosti.

Těmito způsoby dává apoštol výraz té skutečnosti, že c. není pouhou lidskou společeností, pouhou sociologickou skutečností, nýbrž je založena ve skutečné účasti na osobě a díle Ježíše Krista. Proto také apoštol Pavel nezdurazňuje autoritu úřadů v c. a neklade váhu na neměnnost její organizace. Zajisté, apoštolé mají v c. i podle Pavla zcela zvláštní postavení [1K 9,1n; 12,29; Ga 1,1; 2,8], ale mají je ne jako úřední správci organizace c, nýbrž jako prvotní svědkové vzkříšení Ježíše Krista [1K 9,1; 15,3n]. Kristus řídí svou c. nikoli pomocí neměnně ustanovených úřadů, nýbrž skrze dary svého Ducha [1K 12; Ř 12], který je ovšem Duchem pokoje, ne nepořádku [1K 14,33.40]. Největším darem pak je láska [1K 13]: tímto svazkem dokonalosti [Ko 3,14] c. žije jako živé obecenství bratří.

5. V ostatních spisech NZ se výraz c. vyskytuje ku podivu zřídka. Lze říci, že je to výraz typicky pavlovský; mimo jeho epístoly se vyskytuje častěji jen ve Sk a Zj, kde se ho užívá po výtece na označení místních sborů maloasijských. Nápadné je, že se toto slovo nevyskytuje ani v synoptických [mimo ony dva zmíněné případy v Mt, viz 6], ani ve čtvrtém evangeliu. To však neznamená, že by všechny tyto nz spisy nic nevěděly o realitě církve. Když evangelium J mluví o vinném kmeni a ratolestech [15], o »zůstávání« učedníků v Kristu 6,56; 15,4.5.6.7. nebo o pastýři a ovcích a o jednom stádu 10,14-16; sr. 21,15-17, opisuje tím jen rozličnými obraty a obrazy skutečnost c. Podobně přece činí už synoptický Ježíš, jak jsme ukázali svrchu [bod 1], a také jiné spisy nz: 1Pt 2,1-10 je přímo klasický oddíl nz učení o c, a přece se toto slovo ani jednou nevyskytuje, nýbrž místo něho jen sz obrazy, jako »dům duchovní, svaté kněžstvo, rod vyvolený, národ svatý, lid dobytý«. I dvanáctero pokolení rozptýlené Jk 1,1, sr. 1Pt 1,1 je jen jiným označením c. Kristovy.

6. Mt 16,18 a 18,17. Už jsme vložili, že otázka, zda tyto výroky v dnešní podobě, t. j. s užitím slova c, opravdu pocházejí od Ježíše, není rozhodující. Je možné, že teprve pozdější úprava evangelijního podání vložila sem tento výraz, jímž bylo v pozdější době obvyklé nazývat skutečnost nového lidu Božího v Kristu. Nelze však ani vyloučit, že Ježíš užil některého aramejského výrazu, jehož nejpříměřenějším překladem bylo právě *ekklésia*.

[96] Cis-Císař

Důležité je, že Ježíš svou celou činností utvořil skutečnost nového Izraele a čekatele království Božího, jak jsme už vyložili. Účast na tomto lidu dává, ano tento lid zakládá vyznávající víru v Ježíše jako nositele království Božího, jako Mesiáše. Proto na vyznání Simonovo: »Ty jsi Kristus«, [Mesiáš] Ježíš odpovídá slovem o zbudování svého lidu a udělením nového jména Petr, Skála či Skalník. Jako první vyznavač je Šimon počátkem, ano základem c. Ježíše Krista. Tuto prvotnost, potvrzenou jeho prvotním svědectvím o vzkříšení [1K 15,5], dokládá celý NZ. Šimon Petr je nepochybně prvním svědkem mesiášství Ježíšova i jeho vzkříšení, a na základě toho má v c. nepochybnou zvláštní autoritu, kterou ani Pavel nepopírá, i když ukazuje její meze [Ga 2,11nn]. V tomto smyslu lze mluvit o »primátu Petrově«; jenže z toho nevyplývá pravomoc absolutní vlády v c. Tím méně je v NZ cokoli řečeno nebo naznačeno o tom, že by se Petrova autorita měla přenášet na příslušníky dalších křesťanských generací. Naopak, celá podstata prvotnosti Petrovy podle Písmo spočívá v tom, že je neopakovatelná, neboť nerozlučně souvisí s prvotním, neopakovatelným založením c. smrtí a vzkříšením Ježíše Krista. Jediná pravá biblicky doložená posloupnost Petrova spočívá v opakování události jeho víry a vy 7. Souhrnem třeba zdůraznit, že c. podle NZ je určena na jedné straně svým vztahem k lidu Božím staré smlouvy, k Izraeli, na druhé straně k budoucí skutečnosti království Božího, prolamující se v Ježíši Kristu, v jeho příchodu, díle, smrti, vzkříšení a v darech Ducha sv. do této časnosti. C je tedy jakoby umístěna na přelomu dvou věků. Je na této zemi; je společenstvím lidí, kteří se docela viditelně scházejí a viditelně nebo slyšitelně vyznávají svou víru v Mesiáše Ježíše. Není tedy biblicky přesné mluvit o »neviditelné církvi« jako o nějakém zvláštním útvaru. Neviditelné je království Boží, protože je budoucí, »nebeské«; c. však je viditelná. Jenže to, co ji činí církví, t. j. právě onen vztah k jednání Božím v Ježíši Kristu, čekatelství království Božího, dary Ducha sv., to vše je »neviditelné«. Dalo by se snad mluvit o neviditelnosti podstaty a viditelnosti projevu církve; je to však asi přespříliš novodobě myšleno a řečeno. Je lépe ještě jednou objasnit vztah c. ke *království Božím: nejsou totožné, naopak, rozdíl mezi nimi je podstatně důležitý, ale jsou v těsném vzájemném vztahu. C. královstvím Božím sama není, ani je nebuduje, ani přímo nepřipravuje; ale věří v ně, svědčí o něm, ukazuje na ně, žije z jeho zaslíbení, očekává na jeho příchod v plnosti a moci. S tím souvisí i otázka autority ve: má ji v plném smyslu toliko její Pán a hlava, Ježíš Kristus, který je své církvi přítomen skrze svědectví svých vyvolených svědků a skrze dar Ducha sv. To znamená konkrétně, že autoritou v c. je Písmo [jakožto zachycení onoho svědectví vyvolených svědků]

a vnitřní svědectví Ducha. Ostatní autorita ve c.- autorita úřadu, tradice, shody dosahované společným dotazováním na Slovo — má svůj skutečný a nepominutelný, avšak podřízený význam. Podstatný význam pro církev však má její skutečný život: shromáždění k modlitbám [1K 14,14-16; 11,4-5; Sk 1,14], zpěvům [Ko 3,16; Ef 5,19], k lámání chleba [Sk 2,46; zde jde nepochybně o stůl Páně, sr. 1K 11,18-34], k vzájemnému učení a napomínání [Ko 3,16], jež někdy mělo podobu vytržení ducha a mluvení jazyky [1K 12,10; 14,2-33]. A ovšem, vedle tohoto společného shromažďování k oslavě Boha a Pána Ježíše Krista byl tu se stejnou nutností život ve vzájemné lásce a pomoci [Sk 2,44-45; 4,32n; 2K 8-9; 1K 13].

Cis [Kíš].- 1. Otec Saulův, syn Abielův, z čeledi Matri, z pokolení Benjaminova [1Š 9,1; 10,21]. Podle 1Pa 8,33 však byl Cis synem Nerovým, vnukem Jehielovým [sr. 1Pa 9,36.39. Jehiel měl syny Abdona, Zura, Cise, Bála, Nera a Nádaba. Ner pak zplodil Cisa, otce Saulova]. Neboli vidíme, že v bibli nejde o rodokmeny založené na pouhé pokrevní příbuznosti a že bude zapotřebí mnohého písmáckého studia, nežli pochopíme duchovní poslání podobných oddílů.

2. Syn Jehiele a Maachy, strýc předešlého [1Pa 9,35-36].

3. Praotec Mardocheův [Est 2,5].

4. Syn Moholi z čeledi Merari, z pokolení Leví. Jeho synové pojali za manželky dcery bratra jeho Eleazara [1Pa 23,21 až 22; 24,28-29].

5. Levita z čeledi Merari, syn Abdi; pomáhal při obnově chrámu a náboženství za judského krále Ezechiáše [2Pa 29,12].

Císař je v NZ vždycky označením panovníka světově říše římské. Řím, kdysi malá městská republika, zmocnil se během staleté expanse vlády nejen nad celou Itálií, nýbrž postupně nad všemi zeměmi v oblasti Středozevního moře. Tento mocenský rozvoj byl v podstatě zakončen v I. století před Kr. Tehdy se však ukázalo, že úkol ovládati území tak rozsáhlé přesahuje možnosti a prostředky původního zřízení městské republiky. Sama rychlá expanse pak vedla k hlubokým změnám ve vnitřním složení římské společnosti. To způsobilo, že asi od r. 130 př. Kr. prošel Řím stoletím hluboké vnitřní politické i společenské krise, která se projevovala prudkými občanskými zápasy, revolučními výbuchy i občanskými válkami, které přesto nezarazily vnější rozmach. Závěrem a výsledkem těchto zápasů bylo, že skutečná moc v římském státu přešla na jednotlivce, kteří zachovávali sice republikánské ústavní formy, ale ve skutečnosti vládli jako samovládci, opírající se o vojenskou moc a o novou aristokratickou vrstvu, vzešlou z občanských zápasů. V tomto vývoji měl důležitou úlohu proslulý vojévůdce a státník C. Julius Caesar. Byl sice r. 44 př. Kr. zavražděn rozhodnými republikány, kteří se tím marně pokusili zastavit vznik samovlády, po jeho smrti

však šel vývoj stejným směrem, a r. 31 př. Kr. strhl na sebe všecku skutečnou moc ve státu jeho synovec a adoptovaný syn C. Julius Caesar Octavianus [*Augustus]. On vytvořil, či aspoň ustálil nový typ panovnický. Z ohledu na republikánské tradice se vyhýbal titulu »král« i vši vnější panovnické nádhře, aspoň v samotném Římě, okázale prohlašoval, že obnovil republiku, a ponechával v chodu všechna ústavní zřízení a úřady republikánské. Ve skutečnosti však byl samovládcem, rozhodujícím o všech důležitých záležitostech státních. Pro tento zvláštní úřad se vytvořil název »princeps« [»předák«], ale snad ještě častěji bylo užíváno názvu »imperator« [nejvyšší velitel vojska], řecky autokrátór [samovládc]. Protože však Octavianus, zakrátko od senátu obdařený čestným jménem *Augustus [vznešený], i všichni jeho nástupci přijali do svého jména také příjmení svého slavného předchůdce, nabylo toto příjmení [Caesar] brzo významu úředního titulu, z něhož se rychle vytratilo živé vědomí, že to původně bylo rodinné jméno. Z tohoto jména-titulu se později vytvořilo nové označení panovníka svrchované a »světové« vlády: »císař«. Tak tomu je aspoň v některých novodobých jazycích [něm. Kaiser, ruské car a pod.]; jiné jazyky ve stejném významu užívají nějaké obměny titulu imperator [angl. emperor atd.].

Císařové v době nz byli tedy nejvyššími nositeli státní moci nade všemi územími, která jsou dějištěm nz dějů. Z krajin vypočtených Sk 2,9-11 byly arci některé, [na př. Parthie, Médie, Elám i část Arábie] mimo hranice římské říše, ne však mimo dosah jejího silného vlivu; a v každém případě se vlastní působení apoštolů odehrává na půdě říše, t. j. pod vládou císařů. Tuto vládu vykonávali většinou prostřednictvím místodržících, které buď přímo sami jmenovali [v t. zv. císařských provinciích, k nimž patřila Sýrie i s Judstvem, aspoň po větší část nz doby], anebo jejichž jmenování senátem předem nebo dodatečně schválili [v t. zv. provinciích senátorských, k nimž patřila M. Asie i Achaja, t. j. Řecko]. V některých případech ponechávali místní správu v rukou místních poddanských panovníků, tak na př. v Palestině v rozličných obměnách správu vykonávali členové rodiny *Herodovců. V každém případě však císařové mohli podle svého uznání zasáhnout do správy kterékoli části říše, a aspoň římstí občané měli právo odvolati se k soudu císařskému v Římě [sr. Sk 25,10.11.12; 26,32].

Pro porozumění Písmu má nemalou důležitost jedna stránka instituce císařské. I když první imperátorové čili principové aspoň v Římě velice zdůrazňovali, že nejsou králové, nýbrž toliko přední z občanů, přece se k nim od počátku zejména ve východních končinách říše počala obracet a upínat ta náboženská, ano takřka božská úcta a pocta, kterou poddaní už po dlouhá tisíciletí vzdávali velkým orientálním monarchům — egyptským, mesopotamským, později perským i řeckým [nástupcům Alexandra Makedonského].

Tento kult císařů, jehož střediskem, pokud víme, byla v době nz *Azia, byl zajisté z valné části konvenčním dvorským lichočením, namnoze podněcovaným, ne-li požadovaným horlivými římskými místodržícími. Přesto však také nepochybně vyjadřoval opravdovou vděčnost aspoň některých obyvatel říše — zejména z vyšších vrstev — za dobrodiní pokojného rozvoje, kterého se jim v říši císařů dostalo po staletích vnějších i vnitřních válek. Ať jakkoli, je tento kult císařů důležitou složkou dobového pozadí NZ: prvotní církev byla hotova k plné poslušnosti a loyaltě římskému státu, odmítala však rozhodně jakoukoli účasť na božských počtách vzdávaných císařům. Z tohoto stavu věci povstala většina konfliktů mezi starou církví a státní mocí, jež se projevovaly pronásledováním vyznavačů Ježíše Krista.

V dalším podáme stručný přehled císařů, přicházejících v úvahu pro dobu nz. U těch, kteří jsou v NZ uvedeni jménem, odkážeme na zvláštní články, u ostatních uvedeme některé důležité údaje.

1. *Augustus, 31. př. Kr. — 14 po Kr. Císař, za něhož se Ježíš narodil. Plné jméno: C. Julius Caesar Octavianus Augustus.
2. *Tiberius, 14-37 po Kr. Za něho Ježíš vystoupil a byl ukřižován. Plné jméno: Tiberius Claudius Nero.

Peníz císaře Augusta. Peníz císaře Tiberia.

3. Caligula [37-41]. Jeho skutečné jméno bylo Caius Caesar; Caligula [»botička«] je přezdívkou, kterou tomuto synovi proslulého vojevůdce Germanika dali vojáci legií v Germanii, mezi nimiž byl za svého dětství velice populární. Po despotické vládě Tiberiově byl nový mladý panovník uvítán s velkými nadějemi. Brzo se však u něho objevovaly rysy úchylného velikášství a krutosti. Pro nás nejzajímavější jest, že C. byl první panovník, který naplno, a to v samém Římě prohlašoval svou božskost. Dal všude po městě v chrámech stavět své sochy a vyžadoval božskou poctu před nimi. Dokonce pak přišel na myšlenku dát svou sochu postavit i v chrámu jerusalemském. Správní úředníci římstí [legát syrský Petronius] byli natolik rozumní, že provedení tohoto šíleného rozkazu s velkým nebezpečím

[98] Císař

pro sebe odkládali, a přítel Caligulův z dětství, *Herodes Agrippa I., dosáhl toho, že císař svůj rozkaz odvolal. Není však jasné, jak by se byly věci dále rozvíjely, kdyby bylo již r. 41 nebylo došlo k tomu, že Caligulu zavraždil jakýsi pretoriánský důstojník těsně před jeho zamýšlenou triumfální cestou do Egypta. Prý to učinil z pomsty za osobní urážku, ale je pravděpodobné, že v pozadí bylo politické spiknutí na odstranění pološíleného panovníka.

4. *Klaudius, 41-54. [Tiberius Claudius Nero Drusus; oficiální titul panovnický: Tiberius Claudius Caesar Augustus Germanicus.]

5. Nero [Lucius Domitius Nero, adoptovaný

syn Claudiův, po vlastním otci zvaný Ahenobarba], 54-68. Nastoupil na trůn ve věku 17 let na základě úkladu své matky Agrippiny, která dala otrávit svého letitého manžela Claudia.

U Neronu se opakovala ve větším měřítku historie Galulova: Byl dobře

Peníz císaře Neronu.

vychován, zejména známým filosofem Senekou, měl i jiné dobré rádky, mnoho dobrého od něho čekali. Po dobrém a slibném začátku však se rychle sešinul do osobní prostopášnosti a všelike úchylnosti a upadl pod vliv naprosto nesvědomitých dvorských koterií. Nastala doba strašné despotie, plné dvorských intrik, poprav a vražd [utracení byli jeho nevlastní bratr, syn Claudiův Britannicus a nakonec i jeho vlastní matka Agrippina, nemluvě o velké řadě jiných obětí]. U Neronu se rychle vyvíjelo také nezřízené velíkášství, živěné dvorským lichením. Nedošlo tak daleko jako u Caliguly, t. j. nikoli k přímému a výslovnému požadavku zbožnění panovníka, ale směřovalo k tomu. Při této jeho povaze není divu, že r. 64, kdy došlo k strašnému požáru Říma, přičítala lidová pověst vinu císařovi, který si na spáleništi dal stavět nádherný palác. Na umlčení těchto pověstí si císař nebo jeho okolí vyhledali obět v křesťanech, kteří byli pro soudržnost a zvláštnost svého obecenství přijímáni s nedůvěrou, odporem a nejdivočejšími pomluvami. Smysl a právní povaha tohoto prvního zaznamenaného [Tacitus, Letopisy, XV, 44] pronásledování křesťanů se strany nejvyšších míst římského státu nejsou dosti jasné. Je však pravděpodobné, že Nero zůstal ve vzpomínce křesťanů přímo typem proti-božského panovníka, který dal některé rysy na př. obrazu šelmy Zj 13. Pozoruhodné je však, že apoštol Pavel, jehož činnost spadá do doby Claudiovy a Neronovy, se Ř 13, v listu napsaném patrně za vlády Neronovy, vyslovuje tak kladně o římské vládě, jakož i to, že se

právě k tomuto panovníkovi odvolává od soudu prokurátora Festa. Souvisí to asi také s tím, že despotická povaha vlády Neronovy se jevila nejzřetelněji v Římě samém, kdežto v provinciích šla římská správa celkem obvyklým během; platí však také, že zásadní stanovisko apoštolovo ke státní moci není určeno osobní povahou vládařů. Podle staré tradice, které dnešní historické bádání je nakloněno znovu přikládati více vry, než tomu bylo po nějaký čas, byli za pronásledování r. 64 v Římě popraveni jak apoštol Pavel, tak Petr. — Despotie Neronova vedla k opětovaným pokusům svrhnout tyranského panovníka. R. 65 byl takový pokus odhalen a potrestán s velkou krutostí — v souvislosti s tím přišel o život i vychovatel Neronův Seneka a byl ohrožen i bratr Senekův *Gallio — ale nakonec nespokojenost pronikla i do armády. Došlo ke vzpouřám, a když Neronu opustili i pretoriáni, nezbylo mu, než odhodlat se v červnu 68 k sebevraždě. Několik let předtím, r. 66, propukla v Palestině velká vzpoura židovská, umožněná nebo aspoň podněcovaná patrně také těžkou vnitřní krizí, do níž se na sklonku vlády Neronovy dostala římská říše. K potlačení této vzpoury vyslala vláda Neronova osvědčeného vojevůdce Flavia Vespasiana.

6. Galba [68].

7. Otho [68].

8. Vitellius [68-69].

Po smrti Neronově nastala doba zmatků a občanských válek, jichž se ovšem zúčastnily spíše jen legie a jejich vyšší důstojníci než prostí občané, ale v nichž přece jen bylo zejména město Řím zle poplaveno. Vystřídali se tři panovníci, kteří po krátké vládě přišli k násilnému konci. Všichni tři přicházeli ze západních částí říše: nakonec však do sporů o trůn zasáhly důležité legie východní, jejichž nejváženější osobou byl legát syrský Mucianus. Ten provedl tažení na Řím, jehož se v krutých a ničivých bojích zmocnil, a dal provolat císařem ne sám sebe, nýbrž velitele legií obléhajících Jerusalema, Vespasiana.

9. Titus Flavius Vespasianus [69-79] pocházel z prosté občanské rodiny: jeho otec byl vysloužilým centurionem, děd výběřčím daní. Na trůn vstoupil tedy muž neurozeného původu. Byl však znamenitý voják i administrátor, pověstný svou šetrností. Aristokraté v senátu se na něj dívali nevlídně, ale nezmařili jeho dílo opětné konsolidace říše. Patřilo k tomu také dokončení «války židovské»: Vespasianův syn Titus dobyl města r. 70 a r. 71 slavil v Římě slavný triumf, z něhož po dnešní dny zůstala triumfální brána [oblouk Titův] ozdobená reliéfy znázorňujícími pochod židovských zajatců i nesení chrámových náradí v triumfálním průvodu. Vespasianus přes svou příslovečnou šetrnost zahájil rozsáhlou stavební činnost, z níž nejproslulejší je t. zv. flaviovský amfítheatr v Římě, známý pod názvem Colosseum.

10. Flavius Titus [79-81], syn předešlého. Za své krátké vlády se ukázal rozumným a dob

rým panovníkem. Církevní historik Eusebios zaznamenává o něm i o jeho otci Vespasianovi, že za jejich vlády se církev těšila pokoji.

11. Domitian [Titus Flavius Domitianus], 81-96. Mladší bratr Titův. Na rozdíl od umírněnosti svého otce i bratra se vrací k despotii a absolutismu neronovskému. Došel tak daleko, že se v úřední titulatuře své kanceláře dal nazývat »pán a bůh«. Jeho despotický režim doléhal obzvláště těžce na vyšší třídy římské společnosti, mezi nimiž docházelo k mnoha popravám. Ale máme také zprávy, byť ne dosti zřetelné, z nichž vysvítá, že ke sklonku jeho vlády — asi kolem r. 95 — došlo k pronásledování křesťanů, a to asi ne toliko v samém Římě, nýbrž i v provinciích. Toto Domitianovo pronásledování je pravděpodobně pozadím, na němž musíme čísti knihu Zj a patrně i 1Pt. Je také možné, byť ne jisté, že hádankovité číslo 666 ve Zj 13,18 je číselným rozvedením obvyklých zkratk oficiálního titulu Domitiana [v řeckém znění]. Vláda tohoto despoty skončila tím, že byl r. 96 zavražděn spiklenci, mezi nimiž byla i jeho manželka.

12. Nerva [M. Cocceius Nerva], 96-98. Senát, který si oddychl po skončení Domitianovy hrůzy vlády, dal proklít jeho památku a svěřil vládní moc staříckému senátorovi, který si učinil programem navrátit se k osvěcenému a mírnému absolutismu doby Augustovy; návrat ke skutečné republice nebyl tehdy myslitelný. Nerva si vyvolil Trajana, vojevůdce legií v Horní Germanii, za spoluvladaře, nástupce a adoptovaného syna.

13. M. Ulpius Trajanus [98-117] byl panovník velmi schopný a silný. Vládl pevnou rukou, ale bez tyranských výstřelků, zaokrouhlil území říše, upevnil její správu, vyznačoval se velkou péčí o stavební činnost. S našeho stanoviska je nejzajímavější odpověď, kterou dal na dotaz svého přítele Plinia mladšího, kolem r. 110 místodržitele v Bithynii, jak má zacházeti s křesťany, kteří bývají předváděni před jeho soudní stolec. Odpověď byla pozoruhodná: Křesťané nemají být z moci úřední vyhledáváni a nemá být proti nim přijímáno žádné anonymní udání — vždyť něco takového by se neslušelo na náš osvěcený věk! — ale když jsou obviněni veřejně a nechtějí odvolat své předsvědčení, mají být trestáni; ne sice pro nějaké zločiny, neboť žádných podle zjištění Pliniova nebylo, ale pro tvrdosť, s jakou setrvávají při své »pověře«. Projevuje se tu pohrdání římských vzdělců vůči lidovému hnutí východních provincií, také však nedůvěra státní moci k pevnému a v zásadní věci neústupnému přesvědčení křesťanů. — Trajanem končí řada panovníků, které je možno zařadit do novozákonní doby. S.

Císon, hebrejské pojmenování nynější klíkaté a v létě velmi bahnité Nahr el-Mukatta, řeky v Palestině, jejíž severní rameno pramení na hoře Tábor, jižní poblíž hory Gelboe; obě ramena se setkávají sv od Mageddo. Tvořila hranici mezi pokolením Zabulon a Izachar na pravém a Manasses na levém břehu. Vlévá se

Císon - Cizí oheň [99]

nedaleko Haify [Akka] do Středozemního moře u zálivu Ptolemais. V době letní nemá vody, ale v době dešťů se rychle rozvodňuje v dravý tok. Nyní jsou přes něj dva mosty, po jednom vede silnice, po druhém železnice z Damašku do Haify. C. je místem dvou velkých událostí v dějinách izraelských: 1. Smrti Zizara, velitele vojska krále Jahela Kananejského [Sd 4,7; 5,19-21; Z 83,10], po jeho porážce za vedení Izraelských Deborou a Barákem. — 2. Zamordování 450 proroků Bálových od proroka Eliáše [1Kr 18,40].

Cítara *Harfa. *Hudba.

Citim [Nu 24,24], ostrov Cypr. *Cetim.

Citejský *Cetim.

Cizí, cizozemec, »příchozí« [Ex 20,10; Lv 16,29; 17,8; 2S 1,13] značí osobu ne izraelskou, třeba bydlila v Zaslíbené zemi. Cizimi byli Izraelcům obzvláště:

1 osoby, které s Izraelskými společně vyšly z Egypta [Ex 12,38], ač Izraelskými nebyly. Tito cizinci se často stávali pramenem slabosti a rozdělení [Nu 11,4-6]; na druhé straně byli svědectvím přitažlivosti lidu Božího [srov. L 14,25-27];

2 obyvatelé země kananejské, kteří nebyli vytlačeni ze svých sídel [Dt 23,20];

3 utečenci, otroci, kupci atd. Za vlády Šalomounovy bylo napočteno v zemi 153.000 cizozemců [2Pa 2,17].

Zákon Mojžíšův, kterým bylo upraveno sociální a politické postavení »cizích«, byl velmi liberální. Kromě Moábských a Amonitských [Dt 23,3] byly za jistých podmínek všechny národnosti trpěny podle práva cizineckého, byly i volitelné do civilních služeb, vyjímajíc královskou hodnost [Dt 17,15; Lv 19,33; Dt 10,18-19; Ex 22,21; 23,9]. Cizinec nesměl ovšem přestoupiti žádný základní zákon izraelský [Ex 12,19; Lv 16,29; 17,10; 18,26]. Byl-li nevolníkem, musil býti obřezán [Ex 12,44], byl-li pohostinnu, měl to na vůli, zůstal-li však neobřezán, nesměl míti účast na slavnostech [Ex 12,43-48] a nebyl pokládán za plnoprávného občana. Není úplně zřejmo, zda v tom případy platily i pro něho [jako na př. pro cizince uvedené výše pod 1. a 2.] ohledy právě takové jako k vdově a sirotku [Dt 10,18-19; 14,29; 24,19,20]. Největší nevýhoda spočívala v tom, že se na něho nevztahovalo ustanovení o milostivém létu, stal-li se nevolníkem. Takový nevolník byl nevolníkem »na věky« [Lv 25,45-46].

V NZ pojmem »cizí« je označován člověk neznámý [J 10,5], Samaritán [L 17,16.18] aj. *Příchozí.

Cizí krev [Žd 9,25]. Velekněz obětoval nikoli vlastní krev, nýbrž krev druhých, totiž obětí zvířat, kdežto Kristus obětoval svou vlastní krev.

Cizí oheň [Lv 10,1; Nu 3,4; 26,61]. Vyklaďací se domnívají, že cizí oheň znamená oheň, vzatý nikoli z oltáře [sr. Lv 16,12; Nu 16,46], nýbrž z profánního [světského] zdroje. Jiní

[100] Cizí žena-Cypr

z rozkazu Lv 10,9 dovozují, že Nadab a Abiu spáchali v opilosti hřích, který je stál život. Mnohem pravděpodobnější výklad se však podá, bereme-li začátek Lv 10 vcelku. Oba synové Aronovi se zřejmě poskvmlili účastí na nějakých obřadech spojených s obětními hody a pitkami, jimž Izrael neustále a v nejrůznějších obměnách podléhal, zaměňuje je s vlastní službou Hospodinu. Před Svatým Izraelským však neobstojí žádný hříšník, zvláště je-li poskvmlěn obecnstvím s jinými božstvy. Za modloslužbu byl neodvolatelně trest smrti [Ex 22,18-20], — Předpis, jak zapalovati oheň k oltární službě, byl vydán v Lv 16,12n. x

Cizí žena [Př 5,3; 6,24; 23,27] = nevěstka.

Cizoložství. Tohoto zločinu dopouští se vdaná žena s mužem, který není jejím manželem, nebo ženatý muž se ženou, jež není jeho manželkou. [Mnohoženství však v Izraeli nebylo pokládáno za cizoložství.] Podle zákona Mojžíšova měli být oba vinníci ukamenováni [Lv 20,10]; to se vztahovalo i na ženu zasnoubenou stejně jako na vdanou, vydávající se za svobodnou [Dt 22,22-24]. Nevolnice takto hřešící má být bičována a muž má přinést oběť za vinu [Lv 19,20-22]. Dala-li se prokázat nebo aspoň předpokládá žena nevina, byl souzen jen muž. — V pozdější době, když vlivem pohanstva manželský svazek byl do jisté míry uvolněn, změnil se i názor na cizoložství a rozsudek ukamenováním byl velice zřídka vykonán. Ti, kdo přivedli k Ježíšovi ženu v cizoložství dopadenou [J 8], nepomýšleli asi na to, aby byla skutečně ukamenována, třebaže se odvolávali na psaný zákon; učinili to jen v úmyslu, aby ho pokoušeli. Při rozvodu cizoložnice ztratila své věno, nárok na výživu a p. Nevíme, jak často se vina či nevina zjišťovala Božím soudem, sr. zkouška »obětí horlivosti« [Nu 5,11-29]. — V přeneseném slova smyslu znamená cizoložství modloslužbu, t. j. každou zpronevěru smlouvě s Bohem [Jr 3,8,9; Ez 23,37,43; Oz 2,2-13] nebo Božímu slovu [2K 2,17].

Ckáni [Jr 51,37; 19,8], v dnešní češtině už neznámý výraz, znamenající posměch. V Jr 51,37 je tento výraz spojen s »užasnutím« [Kraličti], s něčím, co vyvolává hrůzu, ustrnutí. Tentýž hebr. výraz překládají Kraličti u Jr 25,18; 29,18 pojmem »odiv«, který je v dnešní češtině stejně neobvyklý jako ckáni.

Clo »Daň, Celník.

Ctitel Boží [J 9,31; Sk 18,7]. V době hellenistické a římské se tak označovali Židé na rozdíl od těch, kteří uctívali modly; v NZ je tento pojem velmi řídký. V řeckém textu vyskytuje se pouze dvakrát: v J 9,31, kde je výrazu »ctitel Boží« užito k označení toho, kdo se bojí Boha a činí jeho vůli. V 1Tm 2,10 je v řečtině podstatné jméno, které Kraličti překládají »pobožnost«. Ve Sk 18,7 je v řečtině jiné slovo, označující patrně pohany, kteří byli aspoň částečně získáni pro víru v Hospodina, Boha izraelského a jediného Pána nebes i země.

K J 9,31 sr. 16,23-27; 1J 3,21-22; Iz 1,15; Ž 66,18; Př 15,29; Jb 27,8-9; 35,13.

Ctítí. Tímto slovesem překládají Kraličti několik různých hebrejských a řeckých výrazů. V Ex 20,5 ve smyslu »sloužiti«, Ex 20,12; 1S 2,29-30; 15,30 ve smyslu »prokazovati úctu«, Lv 19,32 ve smyslu »vyznamenávati«, »býti zaujat pro někoho«, »dávati přednost«, Est 6,6 ve smyslu »míti zalíbení«, J 5,23 ve smyslu »vysoce ceniti« [J 8,49]; Sk 17,23 ve smyslu »zbožně uctívati«, Ř 1,21 ve smyslu »chváliti« atd.

Ctnost. 1S 26,25, jediné místo, kde Kraličti ve SZ mluví o ctnosti. V hebr. textu není tohoto pojmu; překlad má znít: »Určitě dokážeš« = budeš úspěšný. V NZ neznámená tento pojem totéž jako v profánní řečtině, kde se mluvilo o čtyřech kardinálních ctnostech [moudrost, statečnost, mírnost, spravedlnost]; neboť NZ nejde o to, co dokáže člověk, ale

O to, co dokáže Bůh. »Ctnost« v NZ je statečný postoj v životě i při smrti. 1Pt 2,9 »ctnosti« jsou mocné [zázračné] skutky milosti a lásky Boží v Ježíši Kristu. Sr. 2Pt 1,3,5.

Ctný Ž 119,1; Př 11,20; L 8,15; 2Tm 2,3; 1Pt 3,16]. *Ctnost. Často ve smyslu bezúhonnost.

Cvičení, řecky *paideia*, výchova, vyučování, kázeň. Př 1,7-8; 5,12,23; 8,10,33; 12,1; 13,1; 15,5; Ef 6,4; 1Tm 4,8].

Cymbál [spr. cimbál], hudební nástroj. V Ž 150,5 naznačeny jsou dva druhy c.: »hlasité« a »zvučné«. Rozdíl mezi oběma není úplně zřejmý, jen to jest jisté, že starověký cimbál nebyl nástroj strunový, nýbrž podobal se dnešním činelám. U Ž 150 se soudí, že prvnější záležely ze 4 mosazných publicovitých destiček nebo z jiného tvrdého kovu. Hrající si upevnil na každou ruku dvě a bitím o sebe vyvozoval zvuky. Druhý se skládal ze dvou větších desek, každá do jedné ruky; bilo se jimi o sebe při doprovázení jiného nástroje. Užívání c. nebylo předepsáno při chrámové bohoslužbě a jiných posvátných příležitostech, ale bylo obvyklé [2S 6,5; 1Pa 15,16.19.28; Ezd 3,10; Neh 12,27]. Užívalo se jich nejvíce k vojenským účelům. Hebrejské ženy jimi doprovázely taneční hudbu. Obou druhů c. se na východě dosud užívá při vojenské hudbě. *Hudba.

Cypr [Kypros], ostrov v Středozemním moři, mající tvar téměř obdélníkový s dlouhým úzkým poloostrovem na severovýchodu; plochou zabírá ostrov 9601 km²; je prostoupen dvěma pohořími, severním a jižním, a údolím mezi nimi protéká řeka Pídiás směrem východním. Bylo na něm několik obchodních přístavů. Jeho nejstaršími známými obyvateli byli »Cetimšti, příbuzní praobyvatelů Řecka [Gn 10,4]. Hlavním městem tenkrát bylo Cition. Je zajímavé, že zboží keramické z Kypru najdeme v Jerusalemě už v rané bronzovině a že kyperské zbraně byly opěvovány už Homérem. Zbroj Goliášova [1S 17,5n] se velmi podobala zbroji řeckých těžkooděnců, dovážené z Kypru. I ve vybavení chrámu Šalomounova můžeme